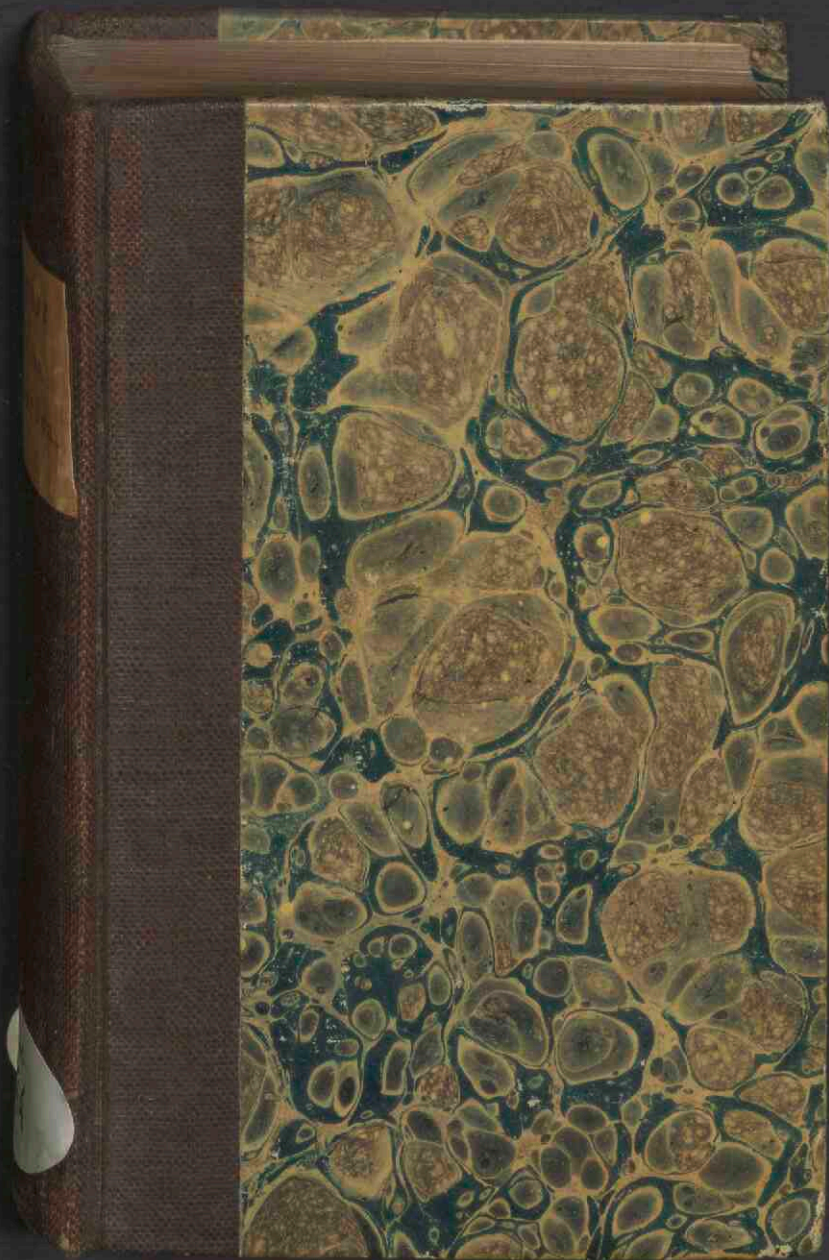

**Dictionarivm scholasticae doctrinae, : in quo & horrendos
abusus, & multa alia ad sacram scripturam recte?
intelligendam non inutilia, cernere licebit.**

<https://hdl.handle.net/1874/430208>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

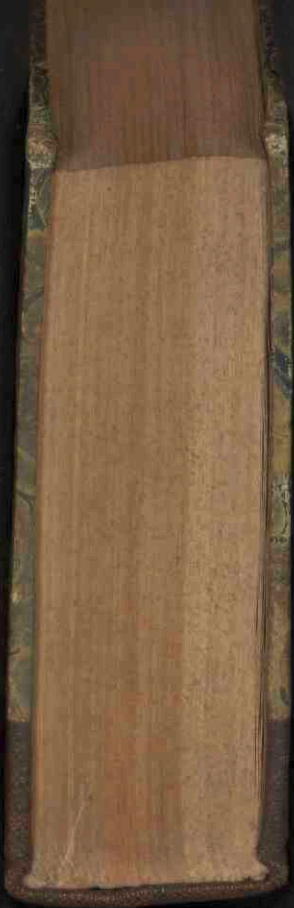
SARCERII
Doctrina
Scholastica.

F oct.

64

U.B.U.

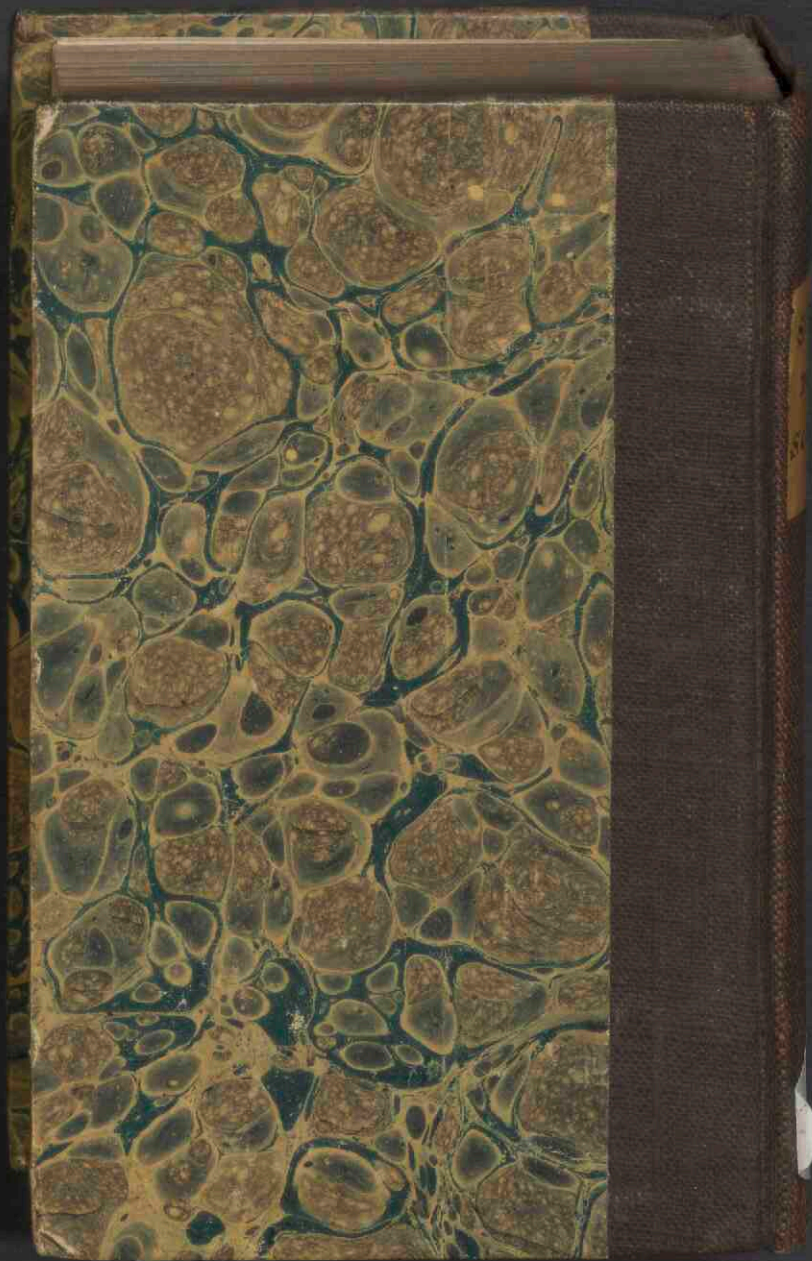

F oct.

64

1893

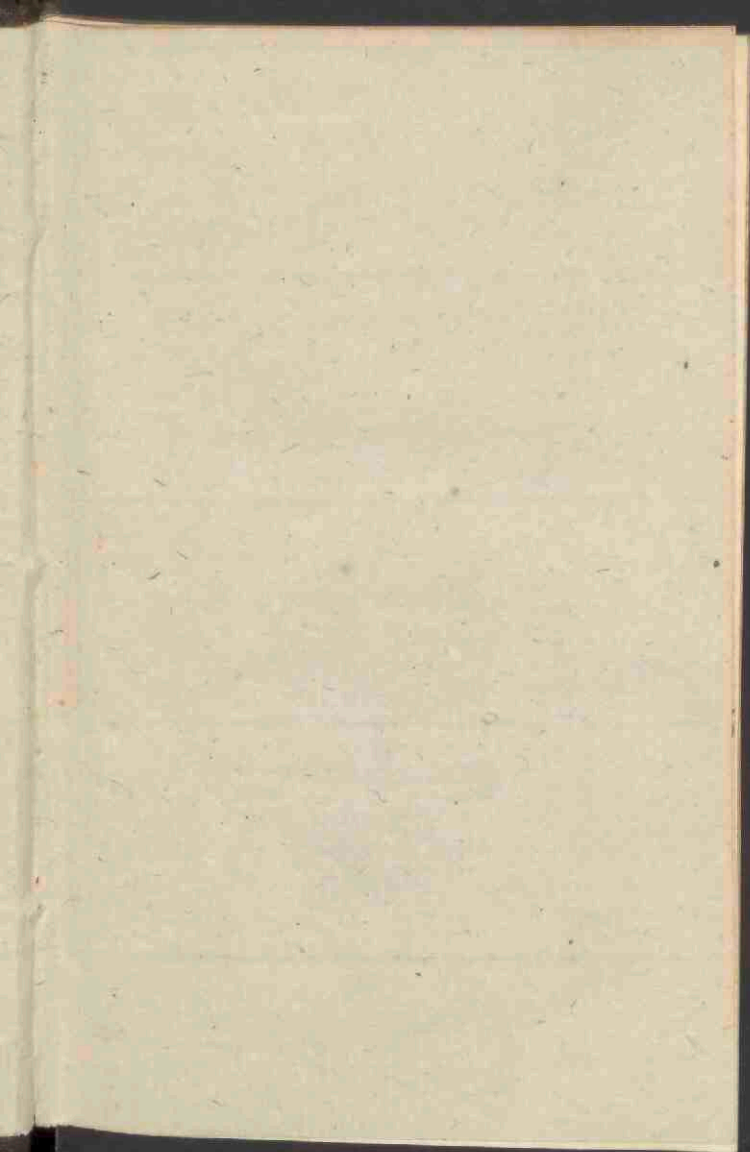

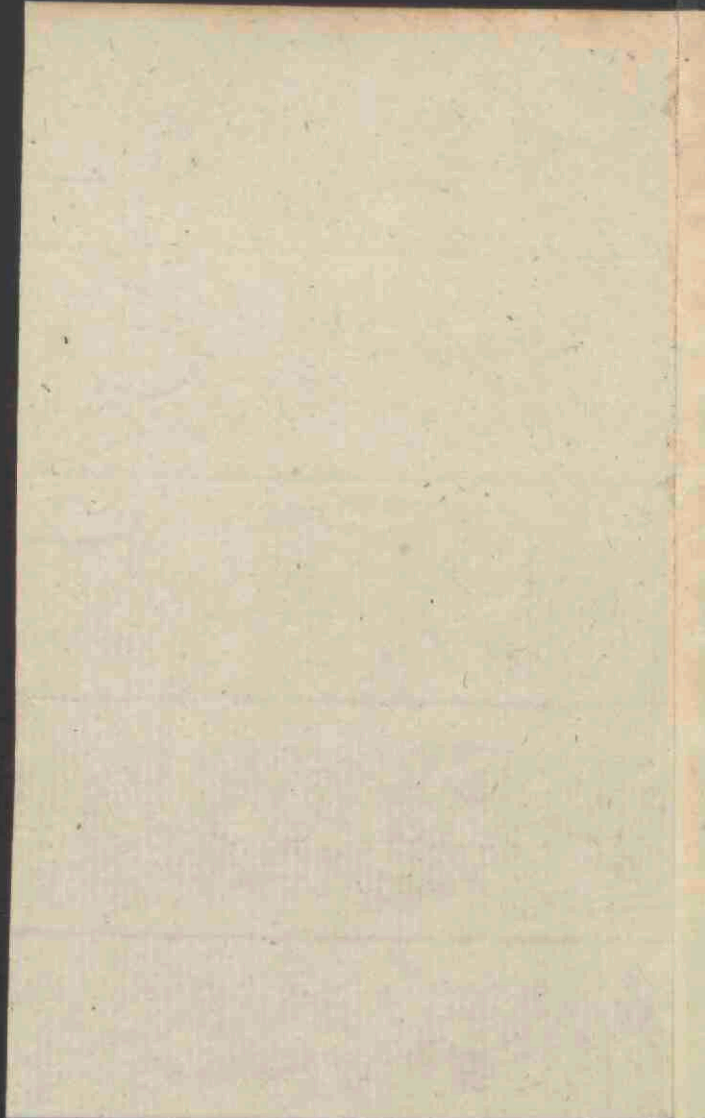

Miscellanea Theologica

Octavo nº. 64.

1

DICTIONARIUM
SCHOLASTICAE DOCTRINAE,
in quo & horrendos abusus, &
multa alia ad sacram scripturam
rectè intelligendam non
inutilia, cernere
licebit.

AB ERASMO SACRERIO EX VA-
rijs autoribus, longaq; observatione
collectum.

*Ex donat.
Jub. a Burg.*

BASILEAE, M. D. XLVI.

ERAS. SARCEIVS CAN-
DIDO LECTORI S.

EN damus tibi, candide Lector, DICTIONA-
RIVM scholasticæ doctrine, quod ex uarijs auto-
ribus, longa obseruatione collegi, non alias ob cau-
sas, nisi ut aliqua ex parte aduersarijs regni CHRI-
STI mederer, qui vel quicq̃ abusus rerū spiritua-
lium per scholasticos doctores irrepsisse negāt: imò
qui temerè adfirmare audent, nos multorū impio-
rum abusuū impugnatores, calumnijs tantum a-
gere, & innocentes grauare inuidia. Deinde, quò
iuuenibus theologis inseruire, quos prorsus fugit
vocalorū scholasticæ doctrine notitia: vnde se-
pe in certamē disputationis ab aduersarijs vocati,
ne quidem eorum vocabula intelligunt: sepe etiā
inter legendū, illa dum se offerunt, minus nota in-
cutiunt lectori fastidiū. Deinde, ne frustrarem theo-
logos synceros, de qualicunq; illo fructu, quem ta-
men ex hoc Dictionario percipere possunt: cui nō
contemnenda quoq; bona ad scripturā uerè intelli-
gendam insunt, hæc eos amplecti ac sequi oportet,
reliqua scienter præterire, aut pro opportunitate
illis uti propter aduersarios. Vale.

Dillenberge, Anno M. D.

XLVI. Calend.

Martijs.

BYSSVS accipitur dupliciter: uno modo materialiter, pro ipsa profunditate impenebrabilis maris Oceani: uel pro immenso pelago, uel spelunca profundissima aquarum latitantium, unde fontes & flumina procedunt. Et capitur Abyssus metaphoricè pro peccatis. Tertio pro diuinis iudicijs.

Absolutio quaedam est sacramentalis in foro conscientiae, quaedam iuridicalis in foro ecclesiae: item quaedam est satisfactoria, quaedam deprecatoria.

Absolutio peccatorum est duplex: altera reconcilians Deo peccatorè, & hæc nõ potest fieri de uino mortali, & nõ de alio. Hæc absolutio fit à deo in instanti contritionis. Altera est quò ad ecclesiam, quæ remouet causam separationis ab ecclesia.

Absolutum, vno modo, ut diuiditur contra respectiuum, & sic dicitur positiuè: sicut dicimus, quòd substantia est absolutum prædicamentum, sed ad aliquid respectiuum. Secundo dicitur absolutum pure priuatiuè, scilicet pro cõcepto abstracto ab absoluto & respectiuo: sicut si abstrahimus ens finitum à substantia & relatione, tunc ens finitum nec est absolutum, nec est respectiuum, loquendo positiuè, sed solum dicitur priuatiuè absolutum: quia non est actu respectiuum, sed potest esse. Tertio dicitur absolutum pure negatiuè, pro eo cui

DE LITERA A.

cōuenit sic esse, ad se, quod nullo modo ad aliud:
 & sic in diuinis diuina essentia est ab soluta, &
 quidditates substantiæ & qualitatis in primo si-
 gno, sicut humanitas.

Abstinentia est virtus, quæ importat subtractio-
 nem cibi & potus regulatam ratione, per quam
 carnis vitia reprimuntur.

Abstractum dicitur sola forma in se, sicut castitas
 albedo &c. Concretū significat formā cum sub-
 iecto, ut castum, album, &c.

Actus pro operatione accipitur, sed plerūq; inte-
 riori. Est autē duplex actus, uoluntatis, & im-
 peratus. Voluntatis est actus elicited, qui est vel-
 le vel nolle. Imperatus, est actus cuiuscunq; po-
 tentiæ, scilicet intellectus, sensus, vel motiue ad
 uoluntatis imperium, quod est uelle, causatus,
 vel conseruatus, vel productus. Actus volunta-
 tis elicited est intrinsecè virtuosus aut vitiosus, et
 ideo mutari non potest, ut primò sit vitiosus, po-
 stea virtuosus, vel è cōuerso saltem naturaliter.
 Sic attritio & cōtritio sunt actus elicited, nec vnus
 potest fieri alter, nec ambo partes vnus. Actus
 imperati sunt extrinsecè & accidētaliter vitiosi
 & virtuosi, & denominatione extrinseca. Hi
 possunt mutari, ut primò sint vitiosi, postea vir-
 tuosi, & è conuerso: sicut actus vindicandi pecca-
 tum; puta punire peccatū, uel sustinere poenam
 inflictam,

DE LITERA A.

inflatam, est actus imperatus.

Actus volūtatis vt sit rectus, requiritur quòd fiat conformiter suæ regulæ, quæ est ratio.

Actus liberi in libera voluntate sunt triplices: quidam enim sunt, qui immediatè ab ipsa uolūtate, & à quibus anima rationalis denominatur voluntas, sicut sunt actus volendi, & isti sunt primi & propriissimè liberi. Quidam sunt actus intelligendi, qui fiunt ab intellectu mediante actu volendi & nolendi, & à quibus anima denominatur intellectus: sicut sunt actus credendi articulos fidei. Quidam sunt actus potentiarum sensitiuarum, imperati à voluntate libera, sicut currere, ire ad ecclesiam.

Actus humanus, est actus hominis deliberatiuus, id est, actus liberè productus cum certa apprehensione obiecti: vnde casualis fricatio barbæ, aut motus manus aut pedis factus non à proposito, non dicitur humanus.

Actus virtuosus, est actus bonus, ad quem tria requiruntur: operatio, quæ fit sciens, non casu aut ignoranter, sed sciens ex ratione: electio libera, vel operatio per liberam electionem, & firma & immobilis operatio.

Actus conformis est, qui elicitur, sicut recta ratio dicitur eum esse eliciendum, si inesset, licet non insit de facto apud omnes: sicut in hunc actum, non est

DE LITERA A.

elicitus vel imperatus cōformiter rectæ rationi,
 & propter hoc quòd ratio sic dictauit fiendum,
 neq; difformiter cōtrariè, licet difformiter con-
 tradictoriè, vt si quis actum aliquè elicit vel im-
 perat, nō quia sic fieri debere recta ratio dictauit
 nec oppositū, sed quia ita facere placuit. Secūdo
 modo accipitur actus indifferens, ut est actus
 primò indifferens, nec bonus nec malus morali-
 ter, potens idem numero fieri bonus & malus, nō
 simul, sed successiuè, ut est actus primò non ordi-
 natus in finē aliquè ordinabilis, tamen in finem
 bonum, etiam in finem malum.

Actus quidam est exterior, quidam interior. Ex-
 terior nullam propriam bonitatem moralem ha-
 bet, propter quā magis imputatur voluntati, q̄
 solus interior. Actus interior cum exteriore con-
 iunctus, magis est meritorius & demeritorius.

Actus iustitiæ, est actus voluntatis elicitus secun-
 dum dictamen rectæ rationis propter honestatē
 vel vtilitatem talis operis, sicut propter finem.

Actus bonus vel malus dicitur tripliciter: ex gene-
 re, ex circumstantia, & ex principio meritorio.

Actus bonus è genere est, qui elicitur circa debitā
 materiam sine alijs circumstantijs: vt velle dare
 eleemosynam de suis bonis.

Actus bonus ex circumstantia, est actus elicitus cir-
 ca debitam materiam cum omnibus circumstan-
 tijs

DE LITERA A.

tijis, secundum quas recta ratio dicitur eliciendum propter honestatē actus, vel propter conseruationem naturæ, pacis &c. Sed hic actus sic elicitus non est meritorius, quia non est ordinatus in Deum tanquam finem, verum tantū moraliter bonus est.

Actus meritorius bonus est, vt dum actus elicitur secundum rectam rationem, quantū ad materiā, & omnes circumstantias inesse debitas propter Deum tanquam propter finem, secundum inclinationem charitatis & gratiæ inexistentis: hic actus est deo gratus. A contrario mali sunt quidam actus, ex genere, ex circūstantia, & ex principio meritorio.

Actus positiuus est, quando opponitur priuatiuo actui. Et nullus est actus positiuus, cui essentialiter annexa est malitia.

Actus exercitus, est actus signatus, hoc est, frequenter est: frequenter enim quæ signatorū sunt attribuantur signis.

Actus suspensiuus est quoddā velle, quia velle non elicere, vbi quis possit: id quod fit, quando quis volens se suspendit per actum positiuū, quia non vult elicere, vel quia imperat intellectui, vt magis inquirat de obiecti conuenientia & bonitate, vel ex propria libertate.

Actus meritorius est actus à voluntate liberè pro-

DE LITERA A.

cedens, siue elicitus, siue imperatus, ad retributionem alicuius præmij acceptatus: vel est actus Deo specialiter acceptatus, tanquam scilicet dignus præmio reddendo pro illo actu.

Actus formatus dicitur ille, qui Deum finē habet, id est, qui ordinatur in Deum tanquam in finem vltimum & bonum in se summū: & dicitur formatus, quia elicitur ex charitate.

Actus fidei, est credere: actus spei, est sperare & c.

Actus gloriosi siue beatifici sunt, qui deum obiectū habent, & quibus anima vnitur Deo, tanq̄ sponsa sponso. Ad hos actus tria requiruntur: perfecta visio, perfecta dilectio, perfecta Dei fruitio.

Acedia est tædiū interni boni, quod ex genere suo veniale est peccatū, quia non contrariatur charitati, sed eiusdem feruori.

Adoratio aliquando pro qualibet veneratione accipitur: & sic tres sunt eius species: theosobia seu latria, dulia, & hyperdulia. De his speciebus infra secundum ordinem alphabeti.

Agens rationale, & secundum propositum, idem sunt, & vocatur liberum.

Agens irrationale, & non secundum propositum, quoq; idem sunt, & vocatur necessarium.

Agere liberè, est agere per voluntatem.

Agere naturaliter, est agere non per voluntatem: sicut filius producit naturaliter, & spiritus san-

DE LITERA A.

Etus liberè, quia spiritus sanctus producit per modum uoluntatis, filius non.

Agere etiam sepe ponitur pro facere & creare.

Agere rectè & moraliter, est agere cõformiter dictamirationis.

Agere principaliter vno modo excludit omnẽ causam superiorẽ agentem: altero modo intelligitur per formam propriam & intrinsecam agentis.

Alius & aliud differũt: alius respicit suppositum, aliud essentiam.

Alteratio est per quam alicui communicatur esse secundum, id est, accidentale: & ad hoc quod ali quid alteretur, non oportet quod ipsum de nouo sit, postquam non fuerit.

Amor rationalis, vel intellectiuus, vel arbitrius, vel liberalis, est actus uoluntatis, quo liberè acceptat obiectũ per intellectũ sibi presentatũ.

Amor effectiuus, est actus uoluntatis elicitus, quo uolo alicui bonum.

Amor effectiuus, est actus à uoluntate imperatus, quo procuratur bonum illud, quod amato optatur, aut habitum conseruatur, siue id fiat uerbo, siue opere exteriori.

Amor amicitie, est amor quo uolo alicui bonum propter ipsummet amatum, sine relatione eius in aliud: ut si uolo alicui sanitatem &c. non referendo in me, nec attendendo, quòd is cui uolo uol

DE LITERA A.

terius potest mihi vel alij proficere.

Amor concupiscentiæ est, quo aliquid amatur propter aliud delictum.

Amor complacentiæ, est velle alicui bonum iam habitum, siue propter ipsum, siue propter aliud: hoc modo amat eum, cui congratulatur in bono adepto.

Amor desiderij, est actus voluntatis, quo alicui volo mihi vel alteri bonum absens, siue propter se amatum, siue propter aliud.

Amor sui est duplex: quidam naturalis: hic nec est laudabilis, nec vituperabilis: vt si quis absolute seipsum amat, id quod est naturale. quidam ordinatus, qui concordat rationi, cum quis diligit in se imaginem, & vult sibi ipsi bonum.

Amor Dei est duplex, mediatus & immediatus.

Amor mediatus est, quo amo proximum propter Deum. Immediatus est amor Dei, terminatus in Deo precise, quo Deus in se & propter se diligitur, non creatura.

Amicus dei dicitur aliquis dupliciter: vno modo ab habitu vel actu charitatis vel gratiæ animæ ipsius informante: alio modo denominatione extrinseca ab ipsa diuina voluntate acceptate: vel quia diligit Deum, vel diligitur à Deo.

Anathema est excommunicatio maior.

Analogum est quod analogice dicitur, quando idem nomen eadem ratione predicatur de pluribus

DE LITERA A.

bus, tamen per prius de vno, quàm de alio &c.
 Animam esse extraduce, vno modo est animam esse decisam ab anima seu forma generantis: aut animam secundum aliquam sui partem in ea realiter manentē, fuisse in principio suo productiuo: illo modo corpus animalis per seminis trāsfusionem propagatū, cuius seminis materia manet in corpore propagato, dicitur esse extraduce, similiter totum compositum propter eius partē, quæ est corpus. Secundo modo aliquid esse extraduce, est aliquid educi de potentia materiæ, concurrente aliqua virtute naturali effectiuè decisa à principio generante: illo modo anima bruti sensitua est extraduce, quia educitur de potentia materiæ virtute seminis à principio generante decisi actiuè ad productionem animæ brutalis concurrente.

Animam esse gratam, vel charam, vel acceptā deo, est eam esse in tali statu, in quo (nisi per mortale peccatū delinquat) deus uult ei dare uitā aternā.

Antichristus erit homo, qui veniet ante iudiciū: nascetur de tribu Dan ex Babylone, lubricus & infectus turpitudine vitiorū, cuius peccata eius suggestionē peccata computabuntur: dicetur fictione sanctus, demonum in super ministerio, ex moniali seu meretrice generabitur per incubū: corpus eius intrabit Satanas, ad informandū, ad

DE LITERA A.

inhabitandum & ad instigandum ad opera mala: præterea erit rex potentissimus et monarcha auxilio Gog & Magog, ad seducendum homines signis & prodigijs &c.

Appetibile est quod appetitur.

Apostasia, est defectio vel à fide, vel à clero, vel à monasterio.

Approbare, est aliquem dignum indicare vita eterna.

Appropriatio, est alicuius prædicati communis tribus personis vni soli attributio, propter conuenientiã illius prædicati cum proprio illius personæ, vel propter erroris amotionem ab intellectu viatoris: vt, amor conuenit cum proprio spiritui sancto, ideo appropriatur ipsi.

Appropriatum & propriũ sic differũt: propriũ est quod vni soli vel ad plus duobus cõuenit: appropriatũ est semper commune tribus.

Articulus fidei est ueritas reuelata in se uel in suo antecedente, pertinens ad religionẽ: & dicitur articulus fidei, quia arctat nos ad credendum ex plicitẽ vel implicitẽ.

Attritio est imperfecta cõtritio seu displicẽtia, nõ sufficiens ex parte pœnitentis ad remissionẽ peccati uel propter obiectũ, quia non est de omnibus peccatis, vel quia ordinatur ad finẽ inhonestum, vel quia caret circumstantia vltimi finis, vel alia circum-

DE LITERA A.

circumstantia requisita ad actum perfecte moraliter bonum.

Auaritia dicitur generaliter quilibet appetitus inordinatus boni utilis.

Auertere à Deo, est odio habere vel inuidere: conuertere ad Deum, est ei charitate adherere.

Auersio importat contemptum Dei, ergo est peccatum mortale, non veniale.

Aureola est gaudium quoddam de operibus à se factis, que habent rationem victorie excellentis.

Sunt autem tres aureolae: vna doctorum, altera martirum, tertia virginum.

Aurea est gaudium de Deo, et debetur victorie communi.

Auris Dei, est potentia qua exaudit Deus, non membrum corporeum.

DE LITERA B.

BAPTIZARI iterum, et baptizari iterato, differunt. Iterum baptizatur, qui post primam ablutio-
nem secundo abluitur, siue prima ablutio fuerit verum baptisma, siue non, scilicet tantum exterior ablutio. Iterato baptismo baptizatur, qui post verum baptisma receptum secundo baptizatur.

Baptismus sacramentalis, est lotio hominis uiato

DE LITERA B.

ris nō dissentientis, facta in aqua elementari, fluida ab alio, simul formam debitam cum intentione debita proferente.

Baptismus flaminis vel poenitentiae est cōtritio cordis aut preparatio sufficiens ad gratiae infusionē, per quā aliquis de cōgruo meretur remissionē peccatorū. Hic baptismus solus est iterabilis.

Baptismus sanguinis est martyriū pro Christo seu iustitia susceptum, dummodo non fuerit contemptus baptismi, sed impossibilitas suscipiendi.

Baptisma verum dicitur, cui nihil deficit requisitū ad esse sacramēti, & quod imprimit charactēre.

Beatitudo est optimum bonum hominis.

Beatitudo duplex est, patriae & viae. Beatitudo patriae vno modo accipitur pro operatione intellectuali optima secundum speciem, qua scilicet obiectum beatificum diuina essentia nudè & immediate ac perfectè attingitur, siue illa sit visio clara diuinae essentiae, siue fruitio: nō enim ab inuicē separantur. Aliter accipitur beatitudo patriae, pro statu hominis intellectualis naturae optimo secundum speciem, omne bonum tam essentialē, quàm accidentale. Beatitudo viae quoque accipitur dupliciter: vno modo pro operatione seu dispositione perfecta, qua quis disponitur in via ad beatitudinis patriae consecutionē: secūdo modo accipitur pro mundana ac temporali prosperitate.

DE LITERA B.

Beatitudo materiæ est, quæ est in hac via.

Beatitudo præmiatoria est, quæ est in patria.

Beatitudo obiectiua, est obiectum beatitudinis formalis, est summum bonum, scilicet Deus gloriosus: & dicitur beatitudo increata.

Beatitudo formalis, est perfectissimus actus, quo anima unitur obiecto beatifico, scilicet clara uisio, fruitio, & tentio.

Beatitudo subiectiua, est natura beatificabilis: licet hæc improprijsimè dicatur beatitudo, & uerius diceretur beata.

Beatificabile dicitur, quod potest beatitudinè consequi, vel quod potest beatificari, ut homo.

Bigamia, est defectus ex secundis nuptijs.

Blasphemia est, quãdo aliquis Deo quid tribuit, quod ei non conuenit.

Bonitas naturalis est quæ conuenit rei in quantum est ens positiuum secundum gradum suæ entitatis, secundum quam res est melior, quæ est essentialiter perfectior.

Bonitas ex genere est, quæ conuenit uolitioni, ex hoc quòd transit super obiectum conueniens tali actui secundum dictamen rectæ rationis: sic omnis sumptio cibi potentis naturaliter nutrire, est bona ex genere.

Bonitas ex circumstantia siue uirtuosa, est quæ conuenit actui ex hoc quòd elicitur à uoluntate se-

DE LITERA B.

cundum omnes circūstantias, quas recta ratio dicitur sibi debere competere in eliciendo.

Bonitas gratuita, siue emeritoria, siue theologialis, est quæ conuenit actui ex hoc, quòd elicitur virtuose & cōformiter principio merendi, quod est gratia siue charitas: hoc est, actus bonus meritorie est actus virtuosus, elicitus à voluntate secundum inclinationē charitatis sibi inexistentis.

Bonum maius aliquid potest dici dupliciter: aut intensiue, ut puta quia plus Deo placet: aut extensiue, ut puta quia pluribus prodest.

Bonum arduum est cuius assēctio est difficilis.

Bonum summum vno modo dicitur simpliciter: & sic sola diuina bonitas est summum bonum, puta in genere delectabilium ipsi delectato formaliter inherentium.

Bonum increatū primò dicitur in quo omnia pre-existunt, ex quo habet rationem omnia continentis. Secundo est bonum increatū, ex quo omnia subsistunt, ex quo habet rationem omnia efficiētis & conseruantis. Tertio est bonum increatum quod omnia appetunt, ex quo habet rationē vltimi finis.

Bona ecclesiæ dicuntur omnia quæ intuitu ecclesiæ, vel de facultatib. ecclesiæ quisquā acquisiuit.

Bona corporis sunt, ut pulchritudo, sanitas corporis.

DE LITERA B.

Bona spiritualia intelliguntur bona animæ, quæ animæ conueniunt.

Bonorum animæ quædam sunt essentialia animæ, quæ ab anima separari non possunt, ut sunt potentie animæ, vires naturales &c. Quædã sunt accidentalia, & sunt operationes & habitus in potentijs animæ acquisiti, tam intellectuales, quàm morales. Sunt & dona gratiæ à Deo infusa: hæc enim assunt & absunt animæ, item acquiruntur & corrumpuntur.

Bona fortuna dicuntur, ut sunt diuitiæ, honores.

DE LITERA C.

CALIX à calore dicitur, quia calore charitatis accendit.

Character est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum, in susceptione initerabilis sacramenti, manens indelebiter de lege communi. Hic character imprimitur in tribus sacramentis, baptismi, confirmationis, & ordinis.

Charitas est rectissima animi affectio, qua diligitur deus propter se, & proximus propter Deum. Et hæc triplex est, increta, infusa, & acquisita. Charitas aliàs sic definitur: Charitas est habitus supernaturalis, inherens formaliter naturæ beatificabili, per quem ipsa acceptatur à deo ad uitam

DE LITERA C.

eternā, tanq̄ digna tanto premio, & per quem
 ipsa est amica Dei, & sibi grata & chara, & per
 quem actus eius elicitus secundum inclinationē:
 talis habitus est meritorius vite æternæ. In crea
 ta est ipse Deus. Est autē charitas increata volun
 tas diuina, sine qua nullus est Deo gratus vel acce
 ptus, nec actus quicunq; meritorius. Infusa dici
 tur illa, quæ ab increata charitate diuinis influxi
 bus solū in voluntates aut angelicas, aut nostras
 mittitur, hoc est, à Deo infunditur: & habet hec
 tria nomina: dicitur infusa, quasi intus fusa: effu
 sa, quasi extra fusa: & diffusa, quasi de intus fu
 sa. Acquisita est quæ ex dilectione Dei frequen
 ti acquiritur ex naturalibus, quā etiā gentiles ha
 bere possunt. Charitas creata sumitur duplici
 ter: uno modo pro habitu quodā absolute infuso,
 et sic nō est nomē cōnotatiuū, sed absolute signifi
 cat illā qualitātē, & sic aliquis potest esse charus
 sine charitate. altero modo sumitur pro termino
 cōnotatiuo, vt est abstractū illius cōcreti charus,
 ut scilicet cōnotet aliquē esse gratum Deo, & sic
 sine charitate nemo potest esse charus Deo.
 Charitatis gradus tres sunt: charitas incipiens, cha
 ritas proficiens, & charitas perfecta.
 Caro accipitur dupliciter: aliquādo dicitur homo
 exterior, carnalis, sensibilis, cōprehensibilis &c.
 & sic comprehendit carnem cum potentia ani
 mā

DE LITERA C.

mae sensitivae: & hoc modo proprie est subiectū concupiscentiae carnalis. Alio modo dicitur caro pars hominis constitutiua: sic concupiscentia non est in carne, nisi dicatur inesse sicut in causa.

Carnale primo dicitur à carne secundū naturā carnis: secundò dicitur à carne secundū quod est vitium.

Casus fortuitus est repentinus rei euentus, qui nec praevideri potest, nec cui resisti potest: vt incursus hostium &c.

Cassum, quod frustratur suo effectu, quē intendit facere: vnde nulla Dei voluntas potest cassari.

Castitas est libidinosorū cupiditatū domitrix, cuius affectatrix est virginitas. Huius tres species: castitas virginalis, matrimonialis, & vidualis.

Catholicus est qui credit implicite vel explicitè actu vel habitu omnia quae pertinent ad fidē orthodoxam formatā vel informem: vnde paruuli baptizati sunt censendi catholici habitu.

Causa vno modo accipitur pro re ad cuius positionē ponitur aliud, siue ad cuius esse sequitur aliud tanquam effectus: sic in praedestinato vel reprobato nō est causa praedestinationis vel reprobationis &c. Et est duplex causa, mediata & immediata. Mediata est causa cause: vt Abraham dicitur causa Iacob nepotis. Immediata est, qua posita, alijs circumscriptionis, ponitur effectus: vel qua non posita, omnibus alijs positis, non po-

DE LITERA C.

nitur effectus.

Causa totalis est, qua posita, omnibus alijs circumscriptis, potest effectus sufficienter poni: & hæc dicitur causa sufficiens. Vel accipitur pro causa præcisa, quæ non habet aliquid sibi concausans.

Causa partialis est, quæ cum alia causat effectum: unde Deus producens a sinum cum causa secunda, est causa partialis.

Causa prima est, quæ à nulla alia est causata, & quælibet alia est causata ab ea, vel immediate, vel mediate.

Causa principalis dicitur quatuor modis. Primo, per exclusionem cause superioris agentis: illo modo sola causa prima est principalis. Secundo modo dicitur tantum suppositum agens per aliquam sui partem: & pars per quam totum agit, dicitur instrumentalis: sic totus homo dicitur causa principalis visionis, oculus verò instrumentalis. Tertio modo dicitur causa quæ attingit effectum principalem, secundum aliquam præuiam dispositionem. Quarto modo, quæ agit per formam propriam intrinsecam.

Causa instrumentalis est, quæ non agit per formam propriam, sed tantum per motionem alterius mouentis &c.

Causa efficiens est, quæ est proprie effectiua, aut quæ disponit, aut quæ excitat.

Causa si-

DE LITERA C.

- Causa finalis est illud, quo agens mouetur ad agen-*
Causa per accidens est illud, quod causat (dum)
per aliud de eo distinctum. Sic anima intelligit
per corpus, ignis calefacit per calorem.
- Causæ essentialiter subordinate sunt, quarum po-*
sterior dependet à priore in causando, & est im-
perfectior ea, & simul requiruntur ad causandū:
oppositum est in accidentaliter ordinatis.
- Causa sine qua non, est qua posita, aliud ponitur*
aliunde, quamuis secundum eundem, idem uidea-
tur esse causa per accidens. In naturalibus non
datur causa sine qua non, sed tantum in volunta-
rijs. Sic sacramenta sunt causa gratiæ sine qua
non, etsi non creent gratiam.
- Cælum aëreum dicitur regio inferior aëris.*
- Cælum æthereum regio aëris superior.*
- Cælum olympium dicitur inferior regio ignis, ab*
altitudine cuiusdā montis, ut nomē est olympus.
- Cælum stellatū dicitur aggregatū ex septem sphæ-*
ris planetarum & firmamento.
- Cælum crystallinum est primum mobile.*
- Cælum empyreum dicitur & cælum igneum, im-*
mobile, locus sanctorum & beatorum, à princi-
pio creatus, & statim angelis repletus.
- Censura ecclesiastica comprehendit sub se interdi-*
ctum, suspensionem & excommunicationem.
- Ceremoniæ sunt opera exteriora ad cultum dei*

pertinentia.

Certitudo est firmitas adhesionis virtutis cognitiue ad suum cognoscibile.

Certitudo quaedam patrie est, ubi est certitudo tentionis euacuans expectationem & timorem: quaedam est certitudo viae, quae est certitudo expectationis mixta timore: quia quilibet labi potest, quandiu est viator. Est & quaedam certitudo media, quae est in purgatorio, & est certitudo expectationis.

Certitudo est quaedam speculationis, quae respicit intellectum: quaedam adhesionis, quae respicit ipsum affectum.

Certitudo est quaedam absoluta, quaedam conditionata: de his loquendum ut de duplici necessitate.

Certitudo naturalis est, cui quis assentiendo per potentiam naturalem falli non potest: talis est certitudo principiorum motorum per experientiam, & conclusionum ex eis demonstratarum.

Certitudo supernaturalis est illa, cui assentiendi nullus falli potest per quamcunque potentiam: haec a solo Deo est, quantum ad veritates contingentes.

Certitudo moralis est, quae habetur ex probabilibus coniecturis grossis & figuratibus, magis ad unam partem quam aliam inducentibus seu persuadentibus: & haec est etiam certitudo civilis.

Circuncisio est signaculum efficax curationis ab originali, permanens in carne institutum a Deo, determinans Israel a gentibus.

Circumin-

Circumincepsio est qua dicitur, quod vnus est in alio, et e conuerso: uel est quaedam inexistencia actualis, qua aliquid dicitur inexistere alicui, quod est realiter distinctum ab eo per intimam praesentialitatem et consubstantialitatem identificantem: et hoc proprie et perfecte in solo deo est, quia circumincepsio in essendo ponit distinctionem simul et unitatem. Et quoniam in solo Deo est unitas cum distinctione, ita quod distinctio est inconfusa et unitas indistincta, hinc in solo Deo est circumincepsio perfecta.

Circumstantia dicitur illud, quod est extra essentiam actus, in aliquo tamen modo ipsum attingens, aut quantum ad essentiam actus, aut quantum ad effectum, aut quantum ad causam.

Clavis a corporalibus ad spiritualia translata, est illa virtus, per quam obstaculum, ut est peccatum, remouetur, siue per quam excluditur, vel includitur: non aliter atque in corporalibus clavis est instrumentum ad remouendum aliquod obstaculum.

Claves spirituales quibus caelum aperitur sunt variae: vna est sana doctrina, altera est poenitentia, tertia est sanguis Christi et poena, quarta est ipsa potestas collata a Deo supernaturaliter sacerdotali dignitati.

Clavis spiritualis est potestas iudicandi, id est, soluendi et ligandi, qua dignos recipere, indignos excludere debet a regno Dei ecclesiasticus iudex.

DE LITERA C.

Et potestas illa est triplex: principalis præcellentia, non tamen principalis, & clavis ministerij seu ministerialis. Principalis clavis spiritualis, est solius Dei secundum diuinam naturam, quæ per propriam essentiam aperit & claudit, ac impedimenta, scilicet peccata, & reatum poenæ dimittendo remouet. Secunda non principalis, sed tamen excellentiæ, accepta à superiore cum vniuersalitate causarum iudicandarũ, propriè est solius Christi secundum humanam naturam. Tertia potestas, scilicet ministerij, particularis est, quæ spectat ad causas cognoscendas, & qua ministri secundum legem dei iudicant regnũ cælorum esse aperiendum.

Clavis errans dicitur, quãdo sacerdos abutitur clauæ. Potest verò vtraq; clavis errare, potestatis et scientiæ.

Clavis scientiæ est, qua discernitur dignus ab indigne. Clavis potestatis, est clavis sentiendi. (Cognoscit).
Clementia est extenuatrix poenarum.

Clericus dicitur quasi sorte electus, nomen primũ ab Apostolis consecratum, qui sorte elegerunt. Dicuntur autem ministri ecclesiæ clerici, quia dominus fors eorum est.

Cogitatio est improuidus animæ obtutus circa sensibilia, ad euagationem pronus.

Cognitio, idem est quod notitia, & est duplex:
quædam

DE LITERA C.

- quædam est distincta, quædam confusa.
- Cognitio rei distincta est, qua quicquid est cognito essentiali, patet potentiæ: vnde distinctè cognosci aliquid est, quando nihil eius latet.
- Cognitio confusa est, qua aliquid essentialè vel intrinsecū obiecto patet potentiæ, & aliquid latet.
- Cognitio intellectiua prima, est cognitio singularis rei sensatæ, synonyma sensationi interiori, quæ interius uocatur fantasma.
- Cognitio certa est, qualis est cognitio fidèi, quæ habetur per reuelationem.
- Cognitio euidens est, quæ habetur de per se notis, aut ex talibus demonstrabilibus, uel notis per experientiam præsupponentè notitiã intuitã rei.
- Cognitio coniecturalis, quæ habetur per signa non simpliciter certa & infallibilia. Sic gratiã nobis inesse coniecturaliter scire possumus, quia plura sunt signa, quibus coniecturã habere possumus, & penè certitudinẽ inexistentis gratiæ.
- Cognitio rerum in proprio genere est duplex, infusa & acquisita. Infusa cognitio est, quã Deus immediatè causat in intellectu alicuius, non concurrente obiecto & potentia intellectiua istius, in quo producit effectiue. Acquisita cognitio est quam elicit potentia cognitiua cum obiecto secundum ordinem nature institutæ, non concurrente speciali concursu Dei.

DE LITERA C.

- Cognitio diuinitatis est duplex: vna est per signa & effectus, altera in sua forma & essentia.
- Cognitio anime separata est, qua ipsa anima extra corpus aliquid cognoscit.
- Cognoscibile dicitur omne id, quod potest terminare actum cognoscendi, vel actualem cognitionem, uel quod potest cognosci à potentia sensitua.
- Complacentia est quies voluntatis in re voluta.
- Comprehensor dicitur ille, qui est in termino, & opponitur viatori. Christus fuit comprehensor & viator.
- Communicatio idiomatum in Christo, est mutua predicatio concretorum uel predicatorum utriusque nature de se inuicem, & de supposito in his subsistente.
- Conceptus entis est primus omnium conceptuum, quos concipit primus, demus sit ad intra, sit ad extra. Ad intra quidem de filio: Ex utero ante luciferum genuite. Hic ens principium de principio.
- Conceptus entis in vniuersali rerum utero (sicut & amor comitans ad concipiendum) multiplex inuenitur, scilicet diuinus, angelicus, rationalis, animalis, vitalis &c.
- Conceptus simplex primus est inter omnes conceptus, tam in deo, quam in creaturis.
- Conceptus indistinctus est, qui non est rei in se, qui secundum se totum uel eius partem representat aliud

aliud ab ipsa re.

Conceptus quidditatiuus, est conceptus supponens pro re ipsa, & pro nullo alio, nisi pro eo quod est illa res, nihil conotando extrinsecū rei. Sic conceptus differentie videtur esse quidditatiuus, quia predicatur primo modo de specie. Cōceptus quidam quidditatiuus est, qui non est conotatiuus, qui significat essentiam rei, sine connotatione cuiuscunq; : & sic conceptus quidditatiuus non distinguitur contra absolutū, scilicet conotatiuū. Vnde respectu Dei possunt haberi plures conceptus quidditatiui nō cōuertibiles : quia conceptus entis, sapientie, bonitatis, iustitie, sunt quidditatiui, quia absoluti, & conueniunt Deo. Sunt etiam non conuertibiles, quia non omne ens est sapientia &c.

Concilium generale, est cōgregatio legitima auctoritate facta ad aliquē locum, ex omni statu hierarchico totius ecclesie catholice, nulla fidei persona, que audiri requirat, exclusa, ad salubriter tractandum & ordinandum ea, que debitū regimen eiusdē ecclesie infide & in moribus respiciunt. Concubina, est mulier que ad usum venenis non legitime tenetur : & sic omnes meretrices dicuntur concubine. Alio modo capitur concubina communiter, & potest dici omnis mulier, que ad usum veneris tenetur, suo legitime

DE LITERA C.

siue illegitimè, sic tamen quòd non sit principalis uxor uiri: isto modo patres habuerūt cōcubinas.

Concupiscentia uno modo dicitur appetitus vegetabilis, & talis cōcupiscentia prout est inordi nata, est à fomite mouente, id est, à corruptione originalis culpæ: & isto modo non est peccatum, nec est prohibita. Alio modo potest dici appetitus sensibilis, & hoc prout est inordinata à mouente sensualitate cū fomite, ita quòd prima concupiscentia est in suggestione, secunda in delectatione: nec hæc prohibetur diuino præcepto simpliciter, sed tantum secundū quid, quia non erat prohibendū ne concupiscentiæ sint in nobis, quia hoc est impossibile nobis, sed prohibentur ne eas sequamur in consensum. Tertio modo concupiscentia dicitur cū consensu voluntatis, & sic prohibetur diuino præcepto.

Confessio sacramentalis, est latentis peccati manifestatio, qua sub spe veniæ peccatum manifestatur sacerdoti: & hæc est ad salutem necessaria.

Confessio generalis est, quæ fit in publico, ad delenda venialia peccata utilis.

Confessor est sacerdos qui audit confessionē, qui potest absoluerè, qui est iudex quantum ad ligandum, & quantum ad soluendū ministerialiter, à culpa & pœna æterna, scilicet quantum ad pœnā temporalem taxandā, & in hac vita soluendā.

Confessi-

DE LITERA C.

Confiteri est veritatem spontè fateri.

Confirmatio unum de septem sacramentis sacramentum, est unctio hominis viatoris baptizati, aliququaliter consentientis, uel ante susceptionem rationis usum non habentis, facta in fronte in figura crucis, cū chrismate sanctificato à ministro idoneo, simul cum debita intentione certa verba profrente, ex institutione diuina significans unctiōnem animæ per gratiam roborantē ad confitendum fiducialiter Christi fidem.

Confirmatio quædā uie est, quædam patriæ. Confirmatio uie in hoc cōsistit, quia deus cōcurrit ad opera meritoria, quæ libere uult elicere, & nunquam ad opera mala. Sic Maria cōfirmata fuit in uia, ita quòd mereri potuit nullo modo peccare assistente gratia.

Confirmatio patriæ est, qua confirmati sunt beati, qui habent in se actum beatificū perpetuò à Deo creatum & conseruatū, qui repugnat omni peccato omissionis & commissionis, à quo beati nunquā cessare possunt, Deo illum actum in eis conseruante: & per hoc non possunt peccare.

Connotare non est rerum, sed signorum: unde filius non includit respectum, nisi filiationem & spirationē actiuam, quæ non est ad creaturam, nec connotat. Sed nomen Verbum, in diuinis connotat respectum ad creaturas: patet, quia in eius

quid nominis ponitur terminus significans creaturam: est enim verbum, persona genita de scientia patris, quæ est dei et creaturarum, tanquam obiectorum. Item nomen filius, non connotat respectum ad creaturam: pater per eius quid nominis, quod est filius, est persona genita de substantia patris: & licet filius uerè & realiter de patris scientia genitus, quæ est Dei & omnium creaturarum, quia omnibus modis filius est verbum, & è conuerso, tamen nomen filius hoc non connotat, sed nomen verbum: cuius ratio nulla est, nisi voluntaria impositio terminorum.

Conscientia tripliciter accipitur: vno modo pro ipso conscito, & sic conscientia est lex intellectus nostri: lex enim est id, quod per conscientiam nouimus. Aliquando accipitur pro quo conscij sumus, scilicet pro habitu: sic conscientia accipitur pro habitu conscientie cognoscentis. Aliquando accipitur pro ipsa potentia conscientie, ut ita dicam, secundum quod dicitur lex naturalis scripta in conscientijs nostris: vsitatiore modo accipitur pro habitu, scilicet potentie cognitiue: unde et sic describitur: Conscientia est notitia adhaesiuæ, actualis uel habitualis cõclusionis dictantis, id est, significantis in particulari aliquid bene et laudabiliter esse operandum, vel omittendum, aut enuncians operationem aliquam fieri vel factam esse

DE LITERA C.

- Etiam esse, omitti vel omissam fuisse.
- Conscientia recta est, quæ est conformis legi.
- Conscientia erronea est, quæ est disformis legi.
- Consilium lex est, non quæ liget ad obseruationem sui (eam quippe deserens non incurrit pœnam) impletio tamen eius præmium meretur & coronam.
- Constitutum dicuntur personæ, pater, filius, & spiritus sanctus.
- Contentiuum est illud, quod est aptum natū con-
- Cōtemplatio est mentis quæ edā conspi- (tinere.)
cua in sapientiæ spectacula cum admiratione su-
- Contingens capitur pro eo quod pri- (spensio.)
us quàm esset potuit produci, & non produci.
- Contingens ad vtrumlibet, non dicitur illud quod
erit et nō erit; nec illud quod nec erit, nec nō erit,
sed dicitur illud quod erit & potest non fore, vel
quod non erit & potest fore, ita quod descriptio
sue quid nominis contingentis ad vtrumlibet sit
possibile nō necessariū, uel potēs esse et nō esse: et
sic cōtingens ad utrūlibet est inferius ad possibile.
- Contingentia futura sunt duplicia, complexa &
incomplexa. Exemplū contingentie complexæ
est: Futurū est quod Christus iudicabit mundū:
id est, futurum est quod talis propositio sit vera,
Christus iudicabit mundum. Exemplum secundū
est de antichristo futuro.

DE LITERA C.

Contritio est dolor pro peccato uoluntarie assumptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi.

Contusio est angor ob patrata scelera susceptus, cum cōfitendi & persoluendi uoluntate.

Conuenientia essentialis de rebus, est de essentia rerum, ita quòd non stat illas res esse, & non sic conuenire: ut esse rationale hominibus: ab illa conuenientia potest abstrahi conceptus quidditatiuus absolutus et etiam connotatiuus, tam essentialiter quàm accidentaliter.

Conuenientia accidentalis per oppositum dicitur: ut esse calidū lapidi: ab hac conuenientia non potest abstrahi nisi conceptus accidentaliter connotatiuus, quia cōceptus quidditatiuus nō negatur cuius est, ipso existente.

Conuersio est transitio unius in aliud: in qua duo notantur, desitio unius, & successio alterius.

Conuersio ad Deum attenditur rectitudo substantiæ spiritualis quantū ad eius mentem, maxime ratione partis motiue, nec potest esse recta, nisi actu uel habitu sit ad Deum conuersa.

Conuersio ad Deum est duplex: quædam est à naturali rectitudine, quædā à rectitudine gratiæ.

Conuerti ad Deum, est Deo charitate adherere. Auerti à Deo, est Deum odio habere.

Cooperari, est adiuuari præstatione auxiliij, confilij, instrumentaliter & dispositiue.

DE LITERA C.

Corpus humanū verum, est corpus physicū, perfecta mixtione mixtum, essentialiter complexio-
natū, perfectissima organizatione organizatū,
viuificabile ab anima rationali vel intellectuā,
& dispositum immediatē ad eius susceptionem.

Corpus organicū, est corpus habens diuersas in si-
tu partes et figuras, ad diuersa opera vitæ depu-

Corpus Christi verū est quod sumpsit ex (tatas.
Maria virgine.

Corpus Christi mysticum, est congregatio omnium
fidelium in charitate existentium &c.

Correctio fraterna est, quæ ex charitate proce-
dit, non nocendi vel confundendi cupiditate, sed
fratrem emendandi voluntate.

Correctio quædam est actus iustitiæ vindicatiuæ,
quæ est correctio à malo, per inflictionem iustæ
pænæ: & hæc non pertinet nisi ad superiores re-
spectu inferiorū, quorū habent curam ex officio.

Hæc correctio dicitur iudicialis uel potestatiua.

Quædam est actus dilectionis, quæ est per amica-
bilem instructionem, boni exhortationē, & mali
reprehensionem: & hæc respicit curā zeli, & ad
hanc tenetur quilibet respectu cuiuslibet.

Corruptio vno modo dicitur desitio rei quæ tum
ad esse substantiale: et hoc modo idē est quod con-
suptio: alio modo est priuatio bonæ dispositionis

Corruptio integritatis tria sub se comprehendit:

DE LITERA C.

claustrorum apertionem, pœnalem passionē, et
 sœdam delectationem.

Creare, est aliquid de nihilo producere in effectu.

Deum creare mediante natura, est Deum creare
 aliquid, creatura illud idem producente: sic cœ-
 lum agit mediante lumine calorē, quia lumen se-
 cum agit calorē: & sic loquendo Deus nō potest
 creare mediante creatura, ipsa creatura natura
 liter agente, seu secundum cursum nature: quia
 si Deus sic faceret, esset miraculum. Item alio mo-
 do est Deum creare mediante creatura, quia dat
 potestātē creaturæ aliquid faciendi in aliquo re-
 ceptiuo, quo factō vult ipse immutabiliter cau-
 sare: sic dedit potestātē homini sic disponēdi ma-
 teriam in generatione hominis.

Creatio est duplex, creatio actio, et creatio passio.

Creatio actio dicitur diuina essentia, & creatura
 non potens existere nisi posita diuina essentia: et
 dicitur creatio actio, quia Deus creator est, &
 creatura creata, quæ sine Deo esse non potest.

Creatio passiuæ, dicitur creatura non potens sine
 Deo existere, & diuina essentia: & est realiter
 creatura à deo producta: et sic creatio passio sup-
 ponit pro creatura, et cōnotat essentiā creatricē.

Credere largē sumptū, est firmiter assentire uero.

Credere Deum, est credere deum esse: scilicet quia
 est aliquis primus princeps totius mundi & vni-
 uersi:

DE LITERA C.

- uerſi: ſic dæmones credunt & contremiſcunt.
- Credere Deo, eſt uerbis eius ſiue ſcripturæ ſacræ ſi dem adhibere.
- Credere in Deum, eſt credendo Deum fide & affectione cum fide operante per dilectionē in ipſum tendere.
- Credere implicite, eſt alicui vniuerſali, ex quo multa ſequuntur, firmiter aſſentire, & nullo contrario pertinaciter adherere.
- Credere ſanctam catholicā eccleſiā, eſt credere eam ſanctē, verē et ſine errore approbaſſe quæcunq; approbavit, & per conſequens eſt credere omnia per ipſam approbata.
- Credibile eſt quod credi poteſt, uel quod creditur.
- Crimen idem eſt quod peccatum.
- Crimen concuſſionis eſt, dum quis minatur alicui, niſi hoc uel illud des aut faciās, illud faciā uel nō faciā: uel quādo iudex uenale dat ſententiā, aliās non daturus: uel dum poenam remittit, premio uel cupiditate illectus.
- Culpa eſt illud, quo homo redditur inimicus Deo, id eſt, ingratus ad vitam æternam.
- Culpa eſt triplex: quædam eſt qua perſona corrumpit naturam, quale fuit peccatum primi hominis: quædā qua natura corrumpit perſonam, quale eſt peccatū originale: quædam in qua perſona corrumpit ſeiſſam, quale eſt actuale peccatū.

DE LITERA C.

Cultus Dei tripliciter accipitur: vno modo pro actu directo in Deum sub ratione finis: & sic est omnis virtutis. Secundo modo dicitur cultus dei actus in Deum directus, nō solum ratione finis, sed etiam obiecti: sic est virtutum theologicarū. Tertio modo dicitur actus directus in Deum, nō solum sub ratione finis & obiecti, sed etiam sub ratione honorabilis: & talis est actus adorationis, & sic est virtutis specialis: & hoc modo est ipsius latræ.

DE LITERA D.

DAMNATIO improprie accipitur pro magna pœna: large pro qualibet punitione, ad quam aliquis est iudicatus. secundum quam acceptiōnem includit etiam pœnam purgatorij.

Damnati sunt illi, qui adiudicati sunt ad pœnam temporalem vel æternam.

Donum significat aptitudinē siue donabilitatem, ideo quòd donatur, si tamē donabile est donum.

Datum significat actum donationis.

Debitum ex commisso, est proprie debitum.

Debitum est quoddā quod prouenit ex parte meriti, vt princeps qui regi fortiter militauit, meruit vt sibi dentur stipendia.

Debitum duplex est: quoddam est debitum ex charitate

DE LITERA D.

ritate, quoddã ex necessitate. Debitum ex charitate non tollit perfectionẽ meriti: debitũ verò ex necessitate quodãmodo diminuit: quoniã omnes alij debitores erãt mortis debito necessitatis, quæ quidem prouenit ex reatu et obligatione culpæ.

Debitum aliquando accipitur pro peccato: peccata autem dupliciter appellantur debita, vno modo quia peccando debitũ soluere recusamus, peccamus enim committendo et omittendo. Secundo peccata dicuntur debita nostra, quia nos debitores pœnæ faciunt.

Debitum coniugale, est actus coniugalis, quo vir tenetur vxori, & viceuersa, petenti.

Decanus ruralis & archipresbyter idem sunt.

Decima, est portio vna ex decem.

Decimatio est actus decimarum.

Degradatio est totalis amotio à statu clericali, uel ab omni gradu clericali.

Delectatio spiritalis, quæ est in Deo creatore, vel propter Deum.

Delectatio carnalis est duplex, naturalis & voluntaria. Naturalis est cum vnaquæque vis animæ in suo obiecto, quod tanquam sibi bonum & cõueniens apprehendit, delectatur: utpote ratio in cognitione ueri, uisus in coloribus. Voluntaria est propriè quæ apprehensionẽ rationis sequitur.

Delectatio in sensu fit dupliciter: vna per redun-

DE LITERA D.

dantiam, alia per obiecti præsentiam.

Demeritum dicitur culpa, pro qua secundum decretum diuini iudicij infligi debet à iudice pœna peccati.

Dæmones dicuntur scientes: vnde cacodæmones mali spiritus, scientes malū: eudæmones boni spiritus scientes bonum.

Dæmō succubus et incubus est, qui potest alicui succumbendo in assumpto corpore in specie mulieris alicuius semē recipere, & seruare illud in sua naturali qualitate, conuenienti naturali generationi, quousq; transfundat illud in matricē alicuius fœminæ ipsi incubendo, & postea mouet illud localiter trāsfundendo in fœminæ matricē ei incubendo. Et sic semē illud receptū et transfusum, non amittit suam vim naturālē & qualitātē conuenientem: potest ipsum fieri conceptio & generatio, ac si primò de viro, à cuius corpore decisum est, immediatē transfusum fuisset in fœminam illam.

Depositio idem sonat quod degradatio, ut supra.

Depositarius est, cui res mobilis seu potens semo ueri traditur ad custodiendum.

Desiderium est motus appetitus in amabile, & inchoatio amoris.

Desiderium efficax est, quo aliquis statim ostenso sibi per fidem, quòd fruitio Dei per quam Deus habetur

- habetur, est sibi conferenda propter merita, elicit actum meritorium, si potest.
- Desperatio est, qua quis diffidit se consequi posse quod sperandum est: vel quando ex falsa aestimatione propter peccata quae fecit, vel bona quae omisit, desperat de dei misericordia, credens deum nolle vel non posse sibi parcere, vel in gratiam recipere.
- Detractio est denigratio alienae famae per verba occulta.
- Deuotio est motus mentis in Deum. Vel deuotio est quidam actus voluntatis, ad hoc quod homo se tradit diuino obsequio. Vel deuotio est voluntas prompta faciendi quod ad Dei seruitium pertinet.
- Deus essentialiter vel naturaliter intellectus, est pater, & filius, & spiritus sanctus.
- Deus & deitas habent se ut concretum et abstractum.
- Deus prout est subiectum, accipitur aggregatiue, ut est primum subiectum theologiae.
- Deus ut est res & non terminus, nihil operatur ad extra.
- Deum diligere aliquid a seipso, est ipsum illi bonum tribuere, eo modo quo vult.
- Dextera uno modo accipitur pro gloria deitatis: secundo, pro beatitudine patris: tertio modo, pro iudiciaria potestate. A dextris esse omnibus beatis competit. Ad stare a dextris est proprium bea

DE LITERA D.

te Marie uirginis, in quantū bona filij in ipsam speciali dignatione influūt. Sedere ad patris dextram, est proprium Christi.

Diaconissa non ab ordine diaconatus dicitur, sed à benedictione, qua compeit illi legere homelias in matutinis.

Diligere est alicui velle bonum.

Diligibile est illud bonū solum et omne tale, quod sub obiecto adæquato charitatis includitur seu cōiunctur.

Diligere ex charitate vel charitatiuè, est aliquè diligere ex gratia tanquam amicū secum in beatitudine cōmunicatiuū: aliàs diligere pro omni accipitur, ad quod charitas inclinatur, qualis est omnis dilectio meritoria.

Diligere Deum non est aliud, quàm deo bene velle, hoc est, velle Deum esse summum bonum, infinitum, omnipotentem, iustum, sapientem &c.

Diligere in finem, est diligere in Christum, qui est finis cōsummans, id est, ut eius dilectione transeat quò ipse transit, vel in finem, id est, in mortem.

Dilectio Dei, vno modo est quædā forma existens in nobis, quæ nō est Deus: altero modo est increata, id est, Deus.

Diluuiū alterū est particulare pro qualibet inundatione: alterū est uniuersale, quo perijt mūdus.

Dispensare in materia decem præceptorum, nihil est aliud

est aliud, quàm præcepta declarare qualiter debeant intelligi. Est etiã aliàs dispensare, quãdo legislator simpliciter reuocat præceptum iuris positiui ab eo actu.

Dispensatio est iuris relaxatio, facta cum causæ cognitione, ab eo qui habet ius dispensandi. Et dispensare est quasi diuersa pensare.

Dispositio est habitus imperfectus.

Distinctio realis, est distinctio aliquorũ, quorum vnum negatur de alio, id est, vnum nõ est aliud, sed aliquod singulare et simpliciter vnũ est utrũque. Sic distinguuntur in diuinis et relationes oppositæ, vt generatio actiua & spiratio passiuæ: & relationes disparatæ, quæ non conueniunt eisdem supposito: nam pater non est filius, nec paternitas est filiatio, & tamen vna singularis & simplicissima diuina essentia est pater & filius, paternitas & filiatio.

Distinctio formalis, est distinctio eorum, quorũ termini præcise & singulariter significantes, de se inuicem verè ac affirmatiuè prædicantur: & tamen non quicquid verè singulariter & affirmatiuè prædicatur de vno, etiam prædicatur de altero: sed aliquod singulare, quod affirmatur de vno, negatur verè de altero. Sic distinguitur essentia et relatio, siue essentia et persona: nã essentia est paternitas siue pater, & tamen filiatio uel

DE LITERA D.

*filius est essentia, et filius non est pater, neq; filia-
tio est paternitas.*

*Distingui formaliter, nihil aliud est, quàm quod
vnum illorum est aliqua res absoluta vel relati-
ua, & alterum non est illa res: sicut essentia est
filius, & pater non est filius, ideo essentia & pa-
ter distinguuntur formaliter.*

Distinctio rationis est inter conceptus mentis.

*Distinctio specifica potest attribui rebus uel signis:
& fit dupliciter. Specie essentiali distinguuntur
quæ non sunt sub eadem specie specialissima abso-
luta, uel quæ sunt sub diuersis speciebus specialif-
simis absolutis, ut homo, asinus &c. Specie acci-
dentali distinguuntur quæ sunt diuersis speciebus
accidentaliter, id est, conotatiuis, ut homo albus,
homo niger.*

*Distinctiuum, quod distinguit, uel quo aliquid di-
stinguitur.*

*Diuinus primo modo ille dicitur, qui habet diui-
nam essentia in vnitae essentiali et reali: & isto
modo pater, et filius, & spiritus sanctus dicuntur
personæ diuinæ. Secundo dicitur diuinum id, quod
in quodam attributo representat ipsum Deum.*

*Dominicus dicitur à domo habitus uel possessus
Diuinatio est usurpatio pronuntiandi futuros
euentus.*

*Diuisio carnis est illa, qua aliquis est sortitus secu-
da coniu-*

DE LITERA D.

da coniugia, & hoc duobus modis. Primo modo quando aliquis habet plures vxores successiue. Secundo, quando aliquis habet vnicam vxorem, quæ habuit aliū virum: & istis duobus modis fit homo bigamus, qui ad sacros ordines superiores eternam.

Diuortiū est separatio viri & vxoris, quantū ad thorū et cohabitationē, facta solēniter et publice per manus episcopi, inter eos qui sunt matrimonialiter cōiuncti: et est duplex: diuortiū ad uinculum matrimonij, quādo propter aliquod impedimentū præcedēs, dirimitur matrimonium iā cōtractū: alterū quo ad thorū, ut propter fornicationē

Dolor carnis est tantummodo offensio animæ ex carne, & quædā ab eius passione dissensio, sicuti animi dolor.

Domum ædificare in paradiso, est mereri vitam inutilis est.

Dominiū est potestas propinqua assumēdi res alias, uel ut alias in sui facultatē, uel usum licitū, secundū iura uel leges rationabiliter institutas.

Dominium beatificū est secundum leges gloriæ.

Dominium originale est secundū originalis iustitiæ.

Dominium gratificum, est dominium secundum leges gratiæ gratum facientis.

Dominium euangelicū est secundū legem propriæ euangelicam.

DE LITERA D.

Dominium canonicū est secundum canones.

Dominium politicū est secundum leges politicas.

Dominū vsurpatū dicitur, quod non iusto titulo, sed fraude uel uolentia est obtentū, & iniuste à vero dominio ablatum, & dicitur dominū non legitimum.

Donatio vno modo donū quod aliunde est simpliciter dicitur: alio modo dicitur donum quod est per adiutoriū diuinū, nihilominus tamen per acquisitionem nostram.

Donū vno modo accipitur pro omni bono, quod liberè, liberaliter, uolūtariè, & gratuito communicatū est creature: & sic omnia naturalia et gratuita nostra dicuntur donum. Secundo modo donum accipitur pro omni bono à Deo collato liberè superaddito creature, per liberalē & beneuolam sui cooperationē ipsius Dei cooperantis nostre nature: & sic iustificatio impij est donū dei.

Tertio modo accipitur pro omni dono bono à Deo collato liberaliter superaddito naturalibus per immediatā infusionē à Deo, sine nobis cooperantibus, ut fides, spes, timor seruilis, & alij duo timores. Quarto modo, pro omni bono collato à Deo, sic quod est essentialiter gratuitum à gratia gratum faciente: & sic septem dona spiritus sancti dicuntur dona.

Dona gratuita sunt duplicia: quedā sunt gratiæ gratis

DE LITERA D.

gratis datae, et hæc nō distinguuntur à naturalibus bonis. Alia sunt gratū facientia, sicut est sola charitas & gratia, quæ nos facit deo gratos et acceptos. Et hæc dona gratuita sunt illa, propter quæ deus acceptat habentē dona huiusmodi ad vitam æternam.

Dos theologicè sumpta, est conatus perpetuò datus corpori et animæ vitæ sufficiens, in æterna beatitudine consistens. Et sunt septē dotes: tres ipsius animæ, scilicet clara visio dei, fruitio sequens visionem Dei, & tentio. Quatuor sunt corporis: agilitas, impossibilitas, subtilitas, & claritas.

Dos claritatis est quæ dā resulgētia, addēs super lucē & calorē manifestationē sui. Et corpora gloriosa post resurrectionē erūt clara dote claritatis.

Dos impossibilitatis uno modo opponitur passioni corruptivæ & afflictivæ, quæ magis facta naturaliter abijcit à substātia, vel saltē affligit ipsum patiens. Alio modo opponitur passioni, quæ nec abijcit, nec affligit, sed magis saluat & perficit, quæ passio nec est afflictio, nec corruptio, sed est salus & pfectio eius, quod patitur hac passione.

Dos agilitatis est, vt corpus summè obediat animæ, & motori quantū ad motum locale & progressuum, sine omni difficultate et fatigatione.

Dos subtilitatis est ad subiiciendum corpus animæ, ad operationes organicas sensitivas: & remota

DE LITERA D.

omni grafitie et ineptitudine ad eas, sensitua e potentie rationi obediant, & ad operationes suas purius exercendas virtuosiores fiant.

Dubitatio vno modo & proprie accipitur pro motu intellectus in vtr anq; partem contradiccionis, cum formidine determinandi alteram. Alio modo improprie transfertur ad formidinem effectus in aggrediendo vel sustinendo terribile.

Dulia est honor seu seruitus debita creaturæ: sicut latria est honor seu seruitus debita soli Deo.

DE LITERA E.

ECE, aliquid repentinū & subitaneum insperatumq; apud theologos significat.

Ecclesia vno modo capitur pro templo materiali. Secundo modo pro templo spiritali: & sic multipliciter potest sumi: vno modo particulariter, & sic quælibet rationalis creatura, quam Deus spiritaliter inhabitat, potest dici ecclesia dei: alio modo magis generaliter pro aliqua congregatione talium creaturarū, siue vniuersali siue particulari. Et sic iterū multipliciter sumitur: vno modo pro omnibus agnoscentibus clarè vel beatificè catholicas veritates, & sic vocatur ecclesia triumphans. Alio modo pro omnibus cognoscentibus ænigmatice has veritates, & sic eccle-

DE LITERA E.

sic ecclesia triumphans non solum sanctos, sed & malos ac demones comprehendit: & hoc modo iterū ecclesia aliter sumitur pro hominib. in mortali corpore naturaliter timētibus, et æigmaticē cognoscentibus catholicas veritates, & sic vocatur ecclesia militans.

Ecclesia militans est congregatio omnium fidelium viatorum sub Christo militantium, contra diabolum, carnē et mundum: unde pagani et infideles non sunt de ecclesia militante, nec beati nec comprehensores.

Ecclesia Petri uno modo est, quā Petrus ipse rexit: alio modo est ecclesia particularis in qua ipse sedem tenuit.

Ecclesia Romana aliquando sumitur pro summo pontifice, & quibusdā presbyteris & diaconis: quandoq; pro solis cardinalibus: quandoq; pro omnibus suscipiētib. fidē apostolicā prædicatā Romanis: quandoq; pro omnibus clericis Romanis: aliquando pro omnibus fidelibus romanæ diocesis: et sic vniuersalis ecclesia potest vocari Romana ecclesia.

Ecclesiam violare, est ipsam frangere vel incendere.

Ecclesie immunitatē violare, est facere contra ecclesie libertatem.

Effectus gratiæ duo sunt principales: vnus est gratificari naturam: secundus est inclinare operationes in finem vltimum, qui Deus est.

Efficacia meriti est, quæ difficultate operis, ex vo-

DE LITERA E.

luntatis promptitudine, & ex magnitudine charitatis prouenit.

Electio vno modo accipitur pro actu voluntatis continente plenam apprehensionem intellectus: sicut dicitur peccare ex electione, quando non est ignorātia nec passio perturbās in intellectu. Alio modo dicitur pro actu volūtatis consequente syllogisimum practicum, seu conclusionē syllogismi practici, qui nō est nisi volitio efficax obiecti, inquirens mediū per quod possit attingi obiectum. Primo modo electio est impossibilium, secundo modo electio non est possibilium.

Electio quaedam est secundū affectionem dilectionis, et est præoptio diuinæ voluntatis, qua præoptat vel vult dare vitā eternā aliquibus creaturis rationabilibus, et non alijs: et est idem quod prædestinatio. Electio in Deo est æterna: quædā est finalis gratificationis, & est collatio gratiæ finalis ipsi creaturæ rationali: hæc est temporalis, non æterna. Quædā est electio prælationis, & est collatio alicuius dignitatis vel eminentiæ alicui creaturæ rationali super alias creaturas rationales, quemadmodū episcopus dicitur prælatus: vnde Christus, Ego elegi vos &c.

Eleemosyna est opus, in quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum. Proprie dicitur opus pietatis impensum proximo, ad releuandam

DE LITERA E.

uandam indigentiam corporalem.

Elicitum & Elicitiuum sunt vocabula apud moderniores scholasticos in frequenti vsu, & variè à varijs accipiuntur.

Elicitiuum principium productionis actiuæ est illud, quod necessario & per se requiritur ad productionem, & non est ipsa productio, nec cõstitutum ex illa productione vel producto: id est, quod non est formaliter, nec ipsa productio, nec cõstitutum ex productione.

Elicitum aliquando accipitur pro illo quod verè producitur: sicut dicitur, quòd calor ducitur ab igne: quamuis communiùs cõcedatur, quòd ignis producat ignè, & quòd elicit actum producendi ignem, quàm quòd ignis elicit ignem. Alio modo accipitur pro illo, quod formaliter denominat aliquid producere aliud: sic calefactio dicitur elici ab igne, & non calor, quia ignis calefactione formaliter dicitur calefacere, & non calore: quia possum ignis calorem habere in se, & non calefacere, si diuinitus non suspenderetur actio, vt in pueris in fornace, Danielis 3. Diuina essentia, est principium elicitiuum generationis actiuæ: sed proprietates personalis non est principium elicitiuum generationis, nec actiuæ, nec passiuæ.

Elicitum esse, nihil est aliud quàm esse illud à quo

DE L I T E R A E.

formaliter aliquid dicitur producere aliud.
Et dicitur aliquis non eliciens, quia eliciens nō
denominatur à productione, sed persona con-
stituta ex eliciente & elicitō.

Energia interior labor vel defectus.

Ens in communi habet conceptum latissimum
ad omnes conceptus positiuos, sicut suum op-
positum Nihil, habet conceptum latissimum
ad omnes conceptus negatiuos.

Ens, esse et essentia, non differunt secundum rem
significatam.

Ens multiplex est. Intellectuale & hoc duplici-
ter, vel vt per se existens, vel vt alteri natum
viri, vt humani intellectus. Item inuenitur
ens rationale secundum duplicem portionem.
Item ens animale, & hoc dupliciter: uel con-
iunctum rationi, vt in hominibus: vel per se
stans, vt in brutis. Item ens vitale seu vegeta-
bile: & hoc dupliciter, uel cum consensu, vel
sine sensu. Item ens substantiale, vt elementa
vel materia prima, quæ de se non est principa-
liter nihil, cum sit pars substantialis composi-
ti: sed considerata sine forma non est actus for-
malis, & informis dicitur, & sic turpis appe-
tens formam sicut aliquid pulchrum. Item ens
analogum, quod appellamus accidens, cuius est
inesse, non esse, secundum philosophos, cum ta-
men

DE LITERA E.

men ponat fides ea posse sine subiecto per se esse. Item est quoddam ens rationis, quoddam reale. Ens reale est in rerum natura.

Ens rationis, quod terminat solum intellectum, & quod non existit in rerum natura.

Ens completum, est ens quod non est actu pars integralis, nec est actu nec aptitudine pars essentialis: aptitudine, id est, inclinatione: unde materia & forma nunquam est ens cōpletum, siue actu componat, siue aptitudine tantum.

Ens creatum, est creatura. In creatum, est illud, cui repugnat causari, creari, & effici: & tale est solus Deus. Solus enim est ipse ens simpliciter independens.

Aequitas est quæ præponderat uigori legis.

Errare est aliquid pro alio putare, uel falsum pro uero putare.

Error dicitur iudicium falsum.

Error intolerabilis est, quando aliquid sub vi præcepti continetur in sententia à qua appellatur, quod communiter in suo genere est peccatum, ut puta quod est contra ius diuinum, uel humanum, uel canonicum: ut si quis excommunicatur, quia dat eleemosynam pauperi: aut quia non operatur illud, quod in suo genere illicitum est: aut dum præcipit quod impossibile est.

DE LITERA E.

Esse vno modo accipitur syncategorematicè, vt est actus complexiuus vniens extrema: alio modo categorematicè, & hoc dupliciter. Primo modo, vt significat esse existentiae: id est, rem actualiter existentem. alio modo significat esse possibile, ut scilicet conuertitur cum ente, cum non repugnat esse in rerū natura, licet sic non vsitate accipitur.

Esse, secundum aliquos est quadrupliciter: esse essentiae, esse existētiaē, esse subsistētiaē, quod est suppositale: & esse propositionale, quod importat compositionē prædicati cum subiecto.

Esse in loco, contingit tripliciter, commensuratiuè, circumscriptiuè, & dimensiuè.

Esse in omnibus rebus creatis soli Deo conuenit.

Essendi modi his uersibus complectuntur:

Insunt pars, totum, species, genus, calor igni,
Rex in regno, res in fine, locusq; locato.

Essentiae nomine intelligimus diuinā naturam, quæ communis est tribus personis.

Essentiale est secundum scholasticos, quod prædicatur de tribus personis.

Aeternum simpliciter dicitur immutabile, tam substantialiter quàm accidentaliter.

Aeternitas est indeterminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio.

Eucharistia est oblatio benedicta, per quam benedicimur:

DE LITERA E.

nedicimur: adscripta, per quam omnes in caelo
 ascribimur: rata, per quam in visceribus Chri-
 sti cēsemur: rationalis, per quam à bestiali sen-
 su exuimur: acceptabilis, vt qui nobis displic-
 emus, per eam acceptabiles eius vnico filio si-
 mus. Vel, eucharistia est species panis vel vini,
 corpus Christi & sanguinē virtute sacerdotā-
 lis consecrationis verē & realiter continens.

Euangelium est æternorum atque incorrupti-
 bilium bonorum, quæ certē suprema & maxi-
 ma sunt, & ex antiquissimis prædicta tempo-
 ribus: nuper uerò splendore sui orbem illu-
 strantia, cunctis hominibus enūciat, quòd non
 cæcas caducasq; huius seculi diuitias, nec bre-
 uem hanc calamitosamq; vitam, nec instabilia
 corporis commoda, sed animarum, quæ intel-
 lectuales substantiæ sunt, à quibus & corpo-
 rum bona, quasi vmbra consequētia depēdent,
 summā propriamq; nobis affert felicitatem.

Euidētia altera est absoluta, quæ est euiden-
 tia primi principij vel reducibilis ad eam: alte-
 ra conditionata, qualis est euidētia nostri in-
 genij, quæ est circa primam.

Excommunicatio est quasi extra cōmunionem
 positio, exclusio & separatio. Item, excommu-
 nicatio est censura à canone, uel iudice eccle-
 siastico prolata, priuans à cōmunionē homi-

DE LITERA E.

num & sacramentorum.

Excommunicatio minor, est separatio à sacramentorum communione tantum.

Excōmunicatio est separatio à communione fidelium & sacramentorum.

Exemplar dicitur expressio per modum actiui.

Exitus, est productio passiuā alicuius rei in esse recti, secūndum quam formaliter dicitur produci ab alia re.

Exorcismus est adiuratio contra diabolū.

Exorciscere est adiurare.

Exorcistę sunt qui supra catechumenos seu euergetas, id est, eos qui habent spiritū immundum, inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, diuina uirtute obiecta adiurantes eum, ut egrediatur ab illis.

Exorcismus quidam est Salomonis, & est ille qui fit per aliqua uerba sacra, & per certos characteres, quibus fugantur demones. Quidam est benedictionis, & est quando cōiuratur aliqua creatura, ut ordinetur ad aliquem actum benedicti: & isto modo exorcisatur aqua benedictionis. Tertius est solennitatis, qui est coniuratio diaboli, ne noceat baptizando à susceptione sacramenti, ne etiam habeat tantam potestatem super exorcisatum, quantam haberet si non esset exorcisatus: & isto modo exorcisan-

tur

DE LITERA E.

tur pueri & adulti baptizandi per coniurationem diaboli.

Ecstasis est raptus mentis cum cessatione omnium operationum in inferioribus potentijs: & est duplex, una cognitiua, altera effectiua. Prima ecstasis est raptus in spiritu, secunda est raptus extra spiritum.

DE LITERA F.

FACERE est operari, uel in opere esse.

Facere aliquid de potentia absoluta dicitur Deus, quando simpliciter & absolute facit quod potest.

Facere quod in se est, est uti ratione, per quam potest comprehendere Deum esse, & inuocare adiutorium Dei.

Facultas est potestas, qua aliquid habetur ad nutum.

Falsarius est, qui falsitatem inducit seu committit directe uel indirecte ad proximi deceptionem iniustam.

Fantasma significat principaliter ipsam rem imaginatam, singularem, uisam, & connotat actum fantasiandi.

Farum est effectus diuinitus praeuisus.

Felicitas est operatio optimae potentiae secundum

DE LITERA F.

dum optimam virtutem in vita continua & perfecta.

Fictus, qui aliquid præ tendit foris, aliud intus habet.

Fides aliquando accipitur pro actu, aliquando pro habitu, aliquando pro obiecto.

Fides pro actu, est assensus veritatis reuelatæ.

Fides pro habitu, est habitus ex huiusmodi assensibus frequentatis acquisitus, vel immediate à Deo infusus, inclinans intellectum ad assentiendum veritatibus reuelatis.

Fides pro obiecto est veritas credita, aut res per ipsum significata.

Fides viua est, quæ credit Dei veritatē, & cum hac eum amat & timet per effectiōnem.

Fides mortua est, quæ credit veritatem Euangelij sine operibus bonis.

Fides ficta est debilis credulitas, & quæ firma non est, sed quæ in tentatione recedit.

Fides acquisita est habitus naturaliter acquisitus ex actibus credendi frequentatis.

Fides infusa est habitus à Deo supernaturaliter & immediate in anima creatus.

Fides informis est, quæ est in aliquo sine charitate.

Fides formata est, quæ est cum charitate & operibus bonis.

Fidei

DE L I T E R A F.

Fidei actus est generalis, vt intellectus credentis firmiter primæ veritati, cui innitatur propter se, nec humanam rationem aut miracula principaliter requirit.

Fidei speciales actus sunt quatuor: credendo amare, credendo in Deum ire, credendo ei adhærere, credendo membris eius incorporari.

Fides explicita, est actualis assensus catholicæ veritatis siue vniuersalis siue particularis.

Fides implicita, est fides habitualis aut actualis assensus alicuius propositionis generalis, multas particulares veritates in se includentis.

Fomes est qualitas carnis inordinata, inclinans appetitum sensitium ad actum difforem & vitiosum in habente iudicium rationis.

Forum est duplex in ecclesia: vnum secretissimum, alterum publicum.

Forum secretissimum est, in quo est idem accusator & reus, quod dicitur forū animæ, uel forum pœnitentiæ: & ad istud forum pertinent clauis potestatis & scientiæ.

Forum publicum est, quia ecclesia habet auctoritatem corrigendi delicta publica: & ad hunc requiritur duplex autoritas, cognoscendi & iudicandi.

Frui communiter accipitur pro omni actu potentie appetitiuæ delectabili, siue qui est cum

delectatione. Secūdo modo accipitur pro omni actu uoluntatis, quo propter se aliquid diligitur, non relatiue in aliud, saltē per illū actū. Frui aliquo contingenter, dupliciter accipitur: uno modo quōd potest illo frui & nō frui, sicut producere & nō producere: quia Deus potest subtrahere suam coactionem, & generalē influentiam, & sic non producit. Alio modo accipitur pro illo, quod producit aliquem effectum, & nullo uariato ex parte producentis, & cuiuslibet alterius, habet in sua potestate ita producere, sicut nō producere, quod extra naturam suam ad neutrum determinatur.

Fruitio Dei, est operatio secundum habitū gratiæ gratificantis non impedita.

Fruitio quæ dā est ordinata, quando aliquid summè diligendum summè diligitur. Et hæc est duplex: quietans, & satians uoluntatem de bono præsentis, qualis est fruitio patriæ. Fruitio quæ dā inordinata est, qua summè diligitur & propter se tantum, quod propter aliud rescribibiliter diligendum est.

Fruitio quædam est uicæ, quæ est amor, quo diligimus Deum super omnia, non tamen clarè & perfecte: & ista est iustorū. quæ dā est patriæ, quæ est beatorum, & est amor quo diligimus Deum super omnia clarè.

DE LITERA G.

ABELLA dicitur præstatio, quæ imponitur rebus vsui hominum subiectis emēdis aut vendendis, aut de loco ad locum transferendis.

Gaudium est passio concupiscibilis proueniens ex perfectionis appetitæ coniunctione secundum interiorem apprehensionem sensus vel intellectus.

Gaudium viæ est, quod admittit tristitiam.

Gaudium patriæ est, quod nullam admittit calamitatem.

Generatio, est mutatio ex non ente in ens.

Generare voluntariè intelligitur tripliciter: voluntariè, voluntate antecedente, vt scilicet prius voluit, & postea genuit: vel antecedente siue consequente, vt scilicet prius genuit, & post voluntatis actum sibi ingenito complacuit: vel voluntate concomitante, ita quod simul genuit & generare voluit: voluit quidem complacenter, non contingenter.

Generatio vniuoca dicitur in generatione accidentali, quando terminus formalis, scilicet accidens, secundum se totum productum est eiusdem rationis siue speciei cū generatione per se producendi: vnde si ab igne calefit lapis vel lignum, generatio est vniuoca, quia calor produ-

DE LITERA G.

Actus in lapide vel ligno, est eiusdem rationis cum calore ignis, licet ignis & lignum & lapis differant specie.

Generatio ab vno est, spiratio à duobus.

Gloria est clara notitia cum laude.

Glorificatio quædam essentialis est, quædam consubstantialis, quædam accidentalis.

Glorificatio essentialis est, quæ consistit in optimis operationibus intellectus & voluntatis tendentibus ad Deum: & hæc animæ est.

Glorificatio consubstantialis est, quæ consistit in perfectissimis operationibus potentiæ sensitiuarum, secundum quas tendunt in sua obiecta perfectissima: quia sicut anima Christi est glorificabilis, sic potentiæ sensitiuæ sunt notæ glorificati secundum operationes suas: & dicitur secundum quid, quia anima est glorificabilis simpliciter.

Glorificatio accidentalis est, quæ conuenit animæ, & est quoddam gaudium de aliquo facto victorioso: vt virgines de hoc, quòd vixerunt in virginitate, & similiter Doctores de doctrina: & dicitur aureola.

Gradus est cuiuslibet actus virtuosus.

Gratia aliquando accipitur pro amore, aliquando pro concessione beneficij, vel alicuius indulgentiæ, vel autoritatis: aliquando pro dono
spiritus

DE LITERA G.

Spiritus sancti.

Gratia dicitur à gratis, quasi gratis dans vel gratis data.

Gratia increata est spiritus sanctus, qui datur rationali creaturæ ad eius sanctificationem.

Gratia creata est omnis creatura, quia omnis talis à Deo est gratis producta, & sibi ipsi creaturæ aut alteri donata.

Gratia est donum misericordie diuinæ, per quod est bonæ voluntatis exitus, id est, bona operatio. Item, gratia est quidam nitor animæ, id est, quædam pulchritudo concilians ad amorē sanctum, scilicet Dei. Item, gratia est forma nobis à Deo gratis data, sine meritis præcedentibus, gratum faciens habentem, & eius opus bonum reddens dignum vita æterna.

Gratia gratum faciens, est qua amicus Dei constituitur, et dignus vita æterna, qui eam habet.

Gratia gratis data est donum supernaturale, datum alicui ad utilitatem sui vel aliorum, quod habens non est formaliter gratus Deo: potest enim tale donum stare in peccatore, qui nõ est gratus Deo.

Gratia absolute accepta, significat qualitatem illam, quæ est gratia, nihil connotando. Accipitur & connotatiue, & sic supponit pro re, & connotat acceptationem habentis eam ad ui-

DE LITERA G.

tam æternam.

Gratia prima dicitur gratia iustificans, & est ex qua iniustus fit iustus, re qua iustificatur impius.

Gratia quædam est præueniens, quædam subsequens, siue operans & cooperans.

Gratia præueniens dicitur in quantum ipsam voluntatem facit bonam, & ideo præuenit: quia non est à libero arbitrio, sed potius infunditur ab ipso Deo.

Gratia subsequens siue cooperans dicitur in quantum adiuuat liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi.

Gratia prædestinationis, est ordinatio creature rationalis ad gratiam & gloriam, & ista fuit ab æterno.

Gratia uocationis est, quæ nobis offertur à Deo per aliquas monitiones vel flagellationes.

Gratia iustificationis est illa, qua Deus nobis infundit gratiam gratum facientem.

Gratia magnificationis est collatio gloriæ æternæ pro meritis præcedentibus.

Gratia cogitationis est, si quis habet bonam aliquam cogitationem.

Gratia voluntatis est bona uolitio, & ista Deus operatur nobiscum, quia uoluntas est libera, & ita Deus nobiscum non cogit eam.

Gratia

DE LITERA G.

Gratia perfectionis est, quando executio fit actus qui est potentia motuū: & istā operatur Deus per nos, quia sumus instrumenta.

Gratia protectionis est, quæ fit respectu pugne diabolicæ, à qua Deus nos protegit.

Gratia liberationis est illa, qua Deus liberat nos à malo miseriæ & pœnæ perfectæ: & hæc erit in patria.

Gratia extractionis est illa, qua extrahimur è malo culpæ postquam peccauimus.

Gratia saluationis est, quando aliquis non habet amplius sequelam peccati: & ista erit perfecte in gloria.

Gratuitum dicitur tale aliquid à gratia gratum faciente: & sic omnia opera facta ex charitate dicuntur gratuita, & etiam virtutes existentes cum gratia. De gratuitis donis vide supra dictionem Donum, in litera D.

DE LITERA H.

HABITVS est quedam animi qualitas acquisita ex frequentatis actibus, uel ex uno multū uehementi, quo anima faciliter disponitur ad aliquid faciendum. Et differt à dispositione, quod hæc faciliter, illa difficulter mobilis est à subiecto.

DE L I T E R A H.

Habitus quandoq; generalius accipitur pro qualibet qualitate inclināte potentiam ad actuum productionem, siue sit genita ex actibus similibus, siue non. Sic Philosophus nominat virtutes naturales, habitus.

Habitus eſſētiāliter virtuoſi sunt, qui geniti sunt ex actibus volūtatis elicitis eſſētiāliter, & intrinsecē virtuoſis: & hi tātū sunt in volūtate.

Habitus contingenter virtuoſi sunt, qui gignuntur ex actibus contingenter virtuoſis, sicut habitus aliarum potentiarum, puta intellectus sensus, aut potentiæ executiue, dum generatur ex actibus à volūtate imperatis: omnes enim indifferēter inclinant ad actus virtuoſos & laudabiles, vel ad actus virtuoſos & vituperabiles.

Habere tripliciter dicitur: formaliter, causaliter seu effectiue, & exemplariter.

Habere formaliter est, quando est subiectū illius quod habet, vt album albedinis.

Habere causaliter seu effectiue est, quādo habens potest effectiue producere quod habet.

Habere exemplariter est, quando quis intelligit seu cognoscit illud quod habet.

Hæresis ab electione dicitur, quando quis eligit disciplinā, quam putat esse meliorem. Et hæresis, ratione pertinaciæ, est peccatū in spiritum sanctum, scilicet impugnatio ueritatis.

Hæresis

DE LITERA H.

Heresis dupliciter accipitur: uel pro habitu, uel actu essendi falso, uel pro obiecto, quod est propositio falsa seu articulus falsus. Primo modo accipiendo, potest esse noua fides & noua hæresis ac error: quoniam quis potest de nouo credere uel errare. Secundo modo non est error nouus seu hæresis.

Hæreticus vno modo ponitur pro omni excommunicato: secundo modo pro peruersore sacramentorū: tertio modo pro quolibet dubitante aut putante fidē Christianā esse falsam: quarto modo pro omni Christiano errāte cōtra catholicam veritatē pertinaciter, qui putat se Christianum esse: quinto pro omni qui pertinaciter adhæret errori qui sapit hæresim.

Hierarchia est rerum sacrarum & rationabilitatis ordinata potestas, in subditis debitum retinens principatum. & est triplex: supercoelestis, seu cherarchia, quæ dicitur diuina: coelestis, quæ dicitur angelica: & subcoelestis, quæ est humana siue ecclesiastica.

Hierarchia supercoelestis, est sancta trinitas & diuina personarum vnitas: uel est pulchritudo diuina, simplex, bona, perfectionis autor, pura, nullam prorsus admixtionem dissimilitudinis accipiēs, verūm singulos pro meritis lucis suæ participes faciens, & sacrosancto myste-

DE LITERA H.

rio perficiens, quantū quisq; initiatus cōgruē illius in se exprimere immutabilē nititur effigiē. Hierarchia creata tam angelica quā humana, est ordo sacrator, & scientia et operatio, quæ ad Dei similitudinē pro viribus nititur, ac pro modo suo ad imitationē Dei ex indulta sibi diuinitus intelligētia luce subuehitur. Vel hierarchia creata, est sacra quædam potestas, plures continens ordines, communicans inferioribus determinato ordine, quod à prima potestate diuina suscepit.

Hierarchia angelica est triplex: eparchia, id est, suprema: mesarchia, id est, media: et hyparchia id est, infima. In prima sunt Seraphin, Cherubin & throni: in media & infima alij.

Hierarchia ecclesiastica, quæ est in ecclesia militanti, cuius tres sunt actus: purgare per afflictionem pœnalem excommunicationis vel interdictionis, si rebelles inueniantur: illuminare per prædicationē & doctrinā: perficere per aliorū sacramentorum ministracionem.

Homo uetus, est homo peccator, propago ueteris Adæ.

Homo nouus est, qui intelligētia adæquatur summæ veritati in cognoscendo, voluntas conformatur summæ bonitati in diligendo, & virtus continuatur summæ potestati in operando. Hæc

autem

DE LITERA H.

autem est, quando homo ad Deum conuertitur ex se toto.

Honestas dicitur honoris status, terminus boni, & finis honoris.

Honor est reuerentia & dignitas, quæ ex causa aliqua alicubi exhibetur.

Hostia primo modo capitur pro omni sacrificio quod offerebatur Deo in lege antiqua, siue pro expiatione peccatorum, siue pro pace. Secundo modo pro sacrificio, quod offerebant pagani & idololatræ idolis pro victoria habenda. Tertio modo pro sacramento eucharistiæ: & sunt illæ species panis & vini: scilicet illa albedo et illa rotunditas, sub quibus continetur corpus Christi.

Humilitas est uirtus, qua verissima sui cognitione sibi ipsi quilibet vilescit.

Hypocritis est simulatio alienæ personæ, ideo semper est peccatum & vitium iactantiæ.

Hypocrita sonat simulatorem vel dissimulatorem.

Hyperdulia est honor quidam valde magnus, qui exhibetur creaturæ rationali excellenti propter maiorem affinitatem & coniunctionem ad Deum: sicut humanitati Christi & beatæ virgini.

Hypostasi Græci utuntur pro supposito rationalis naturæ, sicut nos latini nomine personæ.

DE LITERA I.

DEA est forma exemplaris, quæ res fiunt & cognoscuntur, quæ est in mente artificis.

Idem, potest capi vno modo masculinè, & sic hæc locutio est falsa, Filius est idem patri & spiritui sancto: quia sensus est, quod filius est eadem persona cū patre. Alio modo potest capi idem neutraliter, et sic vera est illa, Filius est idem patri & spiritui sancto.

Identitas, similitudo, & æqualitas, nullã distinctionem important in diuinis, nisi distinctionẽ personarum & proprietatũ: ideo nulla est distinctio inter identitatem, similitudinem, & æqualitatem.

Idioma proprietatis est, & accipitur aliquando pro concreto importãte proprietatẽ alicuius: unde communicatio idiomatum, dicitur communicatio proprietatum: vel communicatio idiomatum est mutua uerificatio prædicatorũ. Et communicatio idiomatũ in Christo, est mutua prædicatio concretorum vel prædicatorũ vtriusq; naturæ de se inuicem, & de supposito in his subsistente: nec ex tali prædicatione fit aliqua diminutio diuinæ perfectionis, nec aliqua additio perfectionis, cū hoc dicendo sit solum terminare dependentiam naturæ assumptæ

DE LITERA I.

sumptæ à diuina persona. Exemplū primi, vt quòd cōcretum diuinæ naturæ, scilicet Deus, prædicatur de concreto humanæ naturæ, scilicet homo, & è conuerso, dicendo, homo est Deus, Deus est homo: homo est æternus, infinitus, creator: Deus est temporalis, corruptibilis, passibilis, mortalis &c. Exemplum secūdi, Christus est Deus, Christus est homo &c.

Idololatria est simulachrorum cultura, uel est cultus Deo debitus, creaturæ exhibitus. Vel idololatria est latriam Dei, id est, cultum exhibere creaturæ.

Ieiunium quoddam dicitur intestinum tenue, in quo nihil reperitur, sed est semper vacuum. Secundò dicitur abstinentia à cibis & uitijs: & est duplex, scilicet corporale & spirituale.

Ieiunium corporale est abstinentia à cibo & potu, intuitu satisfaciendi, vel vitandi peccatum, vel acquirendi vitam æternam.

Ieiuniū spirituale est abstinentia à peccato mortali: & ad hoc ieiuniū quilibet viator tenetur.

Ieiunium aliàs proprie sumptum, consistit in afflictione carnis secundum gustum communiter omnis carnis, in vigilijs, flagellis, & ieiunijs proprie dictis.

Ieiunium communius sumptum est abstinentia ab omni mortali peccato.

DE LITERA I.

- Ieiunium** communissimè sumptum, est abstinentia à cibo & potu.
- Ieiunium perfectum**, est abstinentia ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus seculi: hoc frangitur per quodcunq; mortale.
- Ieiunium** est aliud quod frangitur per gulam, & est actus virtutis abstinentiæ.
- Ieiunium institutum ab ecclesia**, est quod auctoritate ecclesiæ propter certas causas institutum est, secundum regulas ecclesiæ.
- Ieiunium naturæ**, est abstinentia cibi et potus integro die naturali.
- Ieiunium virtutis** est actus temperantiæ, & est refrenatio delectationum gustus in cibo & potu, secundum regulam rectæ rationis, uel habitus ad hanc inclinans.
- Ignis infernalis** est, qui urit & nō comburit vel consumit, quia pabulū non requirit. Vel, ignis infernalis est instrumentum Dei cruciando.
- Ignis purgatorius** est, per quem purgantur anime in charitate decessæ, habentes aliquid piabile, propter quod satisfacere oportet summo iudici.
- Ignis conflagrationis** est, qui ante iudicium ueniet, & durat post iudicium: mundum multis malis & vitijs infectū purgabit: qui ad tantam altitudinem ascendet, ad quantam ascenderūt
aqua

DE LITERA I.

quæ diluuij, vt purget aërem infectum per summum sacrificiorum idolis immolatorũ. Vel tantum ascendet ille ignis, quantum durant corpora consumptibilia & passibilia.

Ignorantia quædam est bona, qua ignoratur ea quæ essent occasio peccati, vt necromãtia scientia, & huiusmodi, quæ melius est nescire, quam scire: quædam est mala, qua quis ignorat quæ scire expedit, & scire quis deberet.

Ignorantia indifferens est, quæ nec est bona nec mala simpliciter, qua quis ignorat ea, quæ non tenetur scire, nec sibi expedit, quia talia non sunt sibi necessaria scire ad salutem, nec nocet ignorare.

Ignorantia iuris potest distingui secundũ distinctionem iurium, quorum aliquod est naturale, aliud diuinũ, aliud humanũ siue positium: & sic quædam est ignorantia iuris necessarij ad salutem, & est ignorantia iuris non necessarij ad salutem.

Ignorãtia facti sic distinguitur: quædam est facti in se, quædã est ignorantia circumstantiæ, quædam est ignorantia sequelæ ad factum.

Ignorantiarũ quædã est affectata, quædam crassa, supina & inuincibilis.

Ignorantia affectata est, quæ voluntas vult nescire, siue vult scire actu positiuo.

DE LITERA I.

Ignorantia crassa & supina, est ignorantia quæ consequitur negligentiam inquirendi sciendæ: quæ quidem non affectatur, nec volita est, nec placet, sed tamē tolli posset, si diligens cura inquirendi & proficiēdi adesset, quæ dicitur crassa, quia causatur ex desidia & pigrizia laborandi ad inquisitionem sciendæ, quæ frequenter adheret crassis & pinguibus hominibus.

Ignorantia inuincibilis est, quæ manet post omnem diligentiam possibilem & debitam, & excusat à peccato. Et dicitur inuincibilis, non quia simpliciter possit uinci, sed quæ manet postquam homo fecit omnia, ad quæ tenetur pro eius expulsionem.

Ignorantia est quædam præcedens peccatū, aliqua concomitans, aliqua sequens. Præcedens, quoniam si sciret peccans, non peccaret: & talis ignorantia est causa vel dispositio ad peccati actum, pro quanto sine ea non fieret, licet ipsa ignorantia non sit volita.

Ignorantia concomitans est, dum quis peccando aliqua ignorat, quæ nec sunt causa, nec effectus peccati: vt si quis peccans in die dominico, nesciret esse diem dominicam &c.

Ignorantia sequens, est pœna vel effectus peccati, vt ignorantia quæ sequitur ebrietatem, vt in Loth cognoscente filias.

Ignoranter

DE LITERA I.

Ignoranter agere, vel ex ignorantia, est ignorantiam esse causam vel dispositionem ad huiusmodi actum, puta quando agens non ageret, si non ignoraret: ut si quis in sexta feria comederet carnes, ignorās esse sextā feriam, non comesturus si sciret.

Ignorando agere, est dum ignorantia habet se ut contingenter ad operationē, ita quod propter eam agens nec agit, nec ab actione cessat.

Ignosci, est non imputari ad culpam.

Illabi aliquid alicui, est ipsum esse intimē præsens per præsentialitatē, per naturā et operationem. Exemplum: ferrum positum in fornace & ignitum, ignis dicitur illabi ferro: in ferro enim sunt pori, secundum philosophos, in quos intrat ignis.

Illuminare, est illustrare.

Illuminatio suprema, quæ est in hac vita, est per gratiam et charitatem, sine quibus homo est in tenebris.

Illuminativa via est, qua homo iam incipit videre & cognoscere dilectum suum, quem prius propter rubiginē peccatorum videre non poterat, &c.

Illusio potest fieri tripliciter: aliquando sola agitatione hominum ostendentium & occultantium, sicut in transiectoribus: aliquando vir-

DE LITERA I.

- tute quorundam corporū minoraliū, quæ certis rebus opposita faciunt eam virtute naturali sibi indita apparere talē, qualis non est. tertio aliquādo fit illusio ex operatione demonū.
- Imago est quælibet similitudo: & non ē conuerso, quia imago addit esse expressum ab alio.
- Imaginari est alicuius rei similitudinem mente comprehendere.
- Imaginatiua idem est quod phantasia. Est autem imaginatiua de natura primorum motuum: est potentia apprehensiua, in qua imaginationes rerum sensibilibus reseruantur.
- Immediatē dicitur sine medio, uel cōtinuō, nullo spatio interiecto.
- Immensum priuatiuē sumptū non habet mensuram, est tamē aptum natum habere. Immensum negatiuē sumptū, est quod non est mensuratum, nec est aptum natum mensurari: & sic etiam Deus est immensus, & etiā infinitus, negando actum, potentiam, & aptitudinem: non tamen est immensus priuatiuē, nec infinitus. Immensum positiuē est, quod habet summam plenitudinem perfectionis & entitatis sine termino & sine fine: et sic Deus est immensus solus.
- Immensum autem negatiuē bene dicitur de ente prohibito, puta chimæra.
- Inmutabile priuatiuē sumptū, ualet illud quod nō
mutatur

DE LITERA I.

mutatur, tamē aptum natū est mutari: sic Deus nullo modo est immutabilis. Negatiue dicitur illud immutabile, quod non solum de facto, sed nullo modo etiam mutari potest: sic Deus est immutabilis.

Immutabilitas dicitur per priuationem mutabilitatis.

Immutatio sensus, est duplex: quædā quam comitatur materialis organi trāsmutatio: quædam quā talis trāsmutatio non cōcomitatur, sed petitur sensus tantum passione animali.

Impassibilitas est, qua quālibet passionē præuenit virtuosus.

Impeccabilitas dicitur impotentia peccandi.

Impeccabilis est, qui non peccat.

Imperium est actus rationis ordinantis, cū quādam motione ad aliquid agendum.

Impletio mandatorū Dei dupliciter accipi potest: vno modo quo ad substantiam actus præcepti: sic audiens missam in die dominica, subueniens parentibus &c. hæc, etiam quacunque intentione quis hoc faciat, implet præceptum, faciendo actum præcepti. Alio modo fit impletio præcepti, quantum ad intentionem præcipientis. Intendit autem Deus præcipiēs in omni præcepto, vt illud obseruādo mereamur ad vitam æternam ingredi.

DE LITERA I.

Importunitas est euagatio mentis ad illicita, secundū quod in arce mentis residet, volentis ad diuersa se transfundere.

Improuidentia est defectus intelligentiæ & solertiæ, pertinēs ad negligentiam et inconstantiam.

Imprudencia sumitur tripliciter: negatiuē, priuatiuē, et contrariē. Prima non est peccatum: secunda est peccatū ratione negligētiæ: tertia verò secundum se est peccatū mortale, si sit contra præceptum Dei: aliter est peccatū veniale.

Inhabilis idem est quod ineptus.

Inanis gloria est inordinatus appetitus manifestationis propriæ excellentiæ.

Incantatio est res superstitiosa & illicita, quæ continet aliquid ad dæmones pertinens, vel nomina ignota, vel aliqua falsa, aut vana, vel aliqua signa, præter crucem.

Incarnatio est dependentia humanæ naturæ, ad personam alterius naturæ, vt ad terminantem eius dependentiam, ipsam sustentificando. Vel sic: est humanæ naturæ sustentificatio à persona extrinseca alterius naturæ.

Incarnari, est terminare dependentiam suppositalem naturæ assumptæ: ex quo sequitur, quòd incarnatio nō est vnio naturæ humanæ ad personam Christi, ita vt fiat persona Christi.

Incarnatio, animatio & humanatio sic differūt.

Incarna-

DE LITERA I.

Incarnatio dicitur respectu carnis assumptæ: animatio dicitur respectu anime vnitæ: humanatio dicitur respectu assumpti hominis, vel verius respectu assumptæ humanitatis.

Incestus est consanguineorū vel affiniū abusus. Incipiens idem est quod inchoans: vnde incipientium status.

Incongruitas duplex est: vna discohærentia accidentiū: altera, ex discohærentia intellectuū. prima tollit veritatem & falsitatē, secunda habet falsitatem coniunctam.

Inclinatio vno modo nihil est aliud, quàm esse in potētia ad aliud, sine omni actiuitate ad contrarium. Secundo modo, prout addit actiuitatē ei, quod inclinatur: & sic inclinari, est esse in potentia naturali ad aliquid, respectu cuius habet actiuitatem.

Inconsideratio est speciale peccatū imprudentiæ, sicut & inconstantia.

Incorporeū esse dicitur aliquid dupliciter. Vno modo, quòd non indiget solatio corporis, nec propter se, nec propter alios: et ita solus Deus est incorporeus. Alio modo, quòd non indiget propter se.

Incorruptio est integritas & perfectio: vna est, quam tenemus in via: altera, quam possidebimus in patria.

DE LITERA I.

- Incubus dicitur demon coiens cū muliere: succubus, demon coiens cum viro.
- Indeuotus est, qui accedit ad eucharistiā cum peccandi proposito.
- Indignatio est dolor perturbās propter res secundas indignē collatas.
- Individuum est id quod indiuisum est in se, & diuisum à quolibet alio vltima diuisione.
- Induere Christum, est aliquem habitū accipere, per quem homo fiat aliquo modo conformis Christo.
- Indulgentia est quaedam remissio poenae debitae pro peccato post cōtritionem habitā de Deo. Item, indulgentiae quandoq; sonant remissionē poenae, quandoq; concessionem gratiae, quandoq; dispensationem.
- Indurare accipitur pro non misereri.
- Industria est frequens exercitum circa rem honestam.
- Inesse aliquid alteri, tripliciter cōtingit: per potentiam, praesentiam, & essentiam.
- In aeternum quandoq; significat interminabilitatem, quandoq; vitae diuturnitatem.
- Inexistentia quaedam est per continentiam, quomodo locatū est in loco: quaedā per intimā praesentiam cum carentia cuiuscunq; distantiae, sicut angelus est in loco, & accidens in subiecto, & forma

forma in materia.

Infamia est lesa dignitatis qualitas reprobata, quantum ad uitam et mores, per argumētum à contrario sensu. Sic fama est illa lesa dignitatis status, vita & moribus cōprobatus, & in nullo diminutus.

Infamatus est, qui de crimine aliquo publico accusatur. Infamis autem non est propter talem impositionem criminis, sed vel per crimen publicum publicè commissum: vt fortè si publicè periurauit &c.

Infernus, est horridus, tenebrosus et pœnalis locus dæmonum: & est quadruplex. Profundissimus, qui est damnatorū, in quo sunt tenebræ, & quantum ad carentiam diuinæ visionis, & quantum ad carentiam gratiæ, & cum hac pœna sensibilis: & hic est in medio terræ. Secundus isto inferior est limbus puerorū, in quo est nulla pœna sensus, sed pœna d'anni, quæ est carentia diuinæ visionis & beatæ fruitionis, eò quòd perpetuè peccato originali maneant maculati. Tertius super hūc, in quo sunt tenebræ carentiæ diuinæ visionis, non autem tenebræ gratiæ, sed est ibi pœna sensus: in quo sunt animæ purgandæ, & pœna damni, vtraq; tamen temporalis. Adhuc supra hunc est quartus, tenebrosus

DE LITERA I.

nebrofus quantum ad carentiam huius gloriæ,
 & non gratiæ, & in quo nulla est pœna sen-
 sus, in quo fuere patres ab omni debito peccati
 purgati: ad hunc descendit Christus.

Infidelis primò dicitur qui caret fide: secundò,
 qui caret sacramento fidei, id est, baptismo.

Infinitum est, cuius semper secundum quantita-
 tem accipientibus, est aliquid accipere extra.
 Item, infinitum sumitur dupliciter: vno modo
 in duratione, quia durat æternaliter: alio mo-
 do, quia mouet tempore æterno, & sic solæ po-
 tentiæ actiue sunt infinite, sicut intelligentiæ
 & corpora cœlestia, &c.

Infinitum esse simpliciter, est proprium Dei.

Infinitas actualis est in cognitione diuina, quia
 actualiter cognoscit Deus infinita possibilis.

Ingenitum vno modo omne id dicitur, quod nõ
 est genitum: & sic essentia diuina est sapientia
 ingenita. Alio modo ingenitum dicitur, quod
 est non genitum, et est generans. Primo modo,
 filius est sapientia ingenita: secũdo modo, filius
 non est sapientia ingenita.

Iniquitas, in proximũ est: peccatum, in seipsum.
 Iniustitia est, per quam aliena singuli contra le-
 ges retinent.

Innascibile vel innascibilitas, primò est res nõ
 nata: secũdò est res non producta, nec per pro-
 ductionem

DE LITERA I.

ductionem communicata, nec producentis vel
producti constituta.

Innocentia primo modo sumitur pro innocētia
per essentiam: sic dicitur esse bonitas, cui ex se
annexa est omnis perfectio, et cui repugnat na-
turaliter omnis imperfectio siue miseria, siue
culpæ, siue cuiuscunque alterius, tam potentia
quàm actû: & sic solus Deus est innocēs. Secun-
dò capitur innocētia pura per participationē,
carens omni miseria tam culpæ quàm pœnæ,
tam actû quàm habitu, siue potētia siue potesta-
te: hæc sola inuenitur in beatis spiritibus. Ter-
tiò capitur pro statu, qui caret vitijs & pecca-
tis: tamen ille status est mixtus multis miserijs
pœnalibus. Quarto modo, pro statu carente
culpa & miseria pœnæ passibilis.

Insensibilitas est vitium, quo præmittuntur
necessaria vitæ cōtra rationē, ideo est peccatū.

Inspirare idem est quod spiritum facere, et eum
corpori vnire.

Instans duplex est: vnum sequens mobile, idem
numero, realiter differens ratione: alterum con-
tinuans tempus, non idem, sed labans cum eo.
Aliàs sic describitur: Instans, est aliquod indiui-
sibile, habens connexionē ad tempus, non qui-
dem pars temporis, sed initium vel terminus, à
quo sine reali discontinuatione temporis, par-

DE LITERA Y.

tes temporis ab anima numerantur.

Instans æternitatis, est ipsa æternitas, quæ Deus est.

Instinctus, est uehemens ac fortis inclinatio liberi arbitrij mediata vel immediata ad aliquam liter se habendum vel non habendum.

Instinctus malus, est instinctus directe uel indirecte ad peccatum, vel retrahens à virtute: & idem est quod tentatio.

Instinctus bonus, est instinctus promouens directe uel indirecte ad virtutem, vel à uitio diuertens.

Instinctus diuinus, proprie est instinctus factus immediate & per se à Deo tangente animam & exuscitante, & quodammodo actuante eam ad obediendum sibi cum omni subiectione superbiæ contraria. Inspiratio spiritus sancti idem.

Instinctus angelicus, est instinctus factus ab angelo bono, principaliter tamen à Deo, inducens animam ad obediendum Deo.

Instinctus naturæ proprius et intrinsecus, est inclinatio fortis rei competens essentialiter sibi & extrinsecè ex dono Dei, ad finem suum mediate vel immediate consequendum. Appetitus naturæ idem est, quod instinctus naturæ.

Intellectus, est vis animæ, quæ inuisibilia percipit: vel, Intellectus est habitus circa principia intelligibilia.

Intelle.

DE LITERA I.

Intellectus vno modo est donū spiritus sancti, pro dono infuso, quo perficitur speculatiua ratio ad apprehensionem veritatis: sicut ratio habet perfici in apprehensione veritatis per donum consilij. Secūdo modo dicitur intellectus, notitia principiorū. Tertio modo capitur intellectus pro actu intelligēdi. Quarto modo, pro potentia intelligendi animæ.

Intellectus noster duplex est, humanus & fidelis: vt, humanus intelligit conuersus ad imaginem & sensum, & iudicat secundum causas intrinsecas & inferiores, & ideo deficit in assentiendo, quia non assentit secundū manuductionem, quæ ortū habet ab imaginatione & sensu: & sic iste vel iste articulus dicitur esse supra intellectum & contra intellectum, secundum quod est intellectus humanus. Si autem loquimur de intellectu secundum quod est fidelis, sic dicendum est, quod assentit secundum dictamen fidei, & secundum regulam veritatis æternæ, ideo sufficit in assentiendo, & cōcordat in ratiocinando. Intellectus enim fidem habens, statim credit, ex quo propositum est sibi, scilicet quod Christus est sub speciebus panis et vini, ad hoc adiutus lumine fidei.

Intellectus quidam est practicus, quidam speculatiuus.

DE LITERA I.

Intellectus speculatiuus, est solum respectu veri, ut verum est.

Intellectus practicus dicitur confessè se habēs appetitui, id est, conformis & protensus in appetitum: cuius obiectum est non solum verū sub ratione veri, sed sub ratione boni.

Intelligere, vno modo accipitur pro simpliciter cognoscere: illo modo præcedit assensum fidei, quæ ex auditu est. Alio modo idē est quod ratione apprehendere, vel præuia ratione cogitare.

Intelligētia est, per quā animus ea prospicit quæ sunt. Et potest intelligētia quatuor modis capi. Primò pro natura, more spiritali, intellectuali siue rationali, nata per se existere: sic intelligētia est quædam portiūcula animæ, quæ in quiete summa inhaeremus. Inde est quod angelici spiritus, intelligētiæ nuncupantur. Secundo modo, pro potentia, quæ est cognoscitiua cuiuscunq; cognoscibilis: & isto modo solum intellectus est intelligētia. Tertio modo, pro ipso intellectu, habente actu intellectiōnē genitam seu informatā actuali notitia. Quarto, pro sola actuali intellectiōne.

Intelligētia simplex, est vis animæ cognitiua, suscipiens immediatē à Deo naturalem quandam lucem, in qua & per quam principia pri-
ma

DE LITERA I.

ma cognoscuntur esse vera & certissima, terminis apprehensis.

Intentio varijs modis accipitur: vno modo pro potentia intendente: secundo modo pro habitu quo intendit: tertio modo pro actu intendendi: quandoq; pro obiecto quod intenditur.

Intentio est actus potentiae liberae, quae fertur in aliquid: fertur autē in aliquid velut in obiectū, vel in terminum, vel in finem.

Intētio, vno modo accipitur pro volitione finis simpliciter: alio modo pro volitione finis, ad quem aliquod medium ordinatur.

Intentio, vno modo dicitur bona, ratione finis, quia est volitio talis finis, quam recta ratio dicit volendum, non curando de medijs: sic omnis volitio honestatis, pacis, dilectionis Dei et proximi propter se, dicitur intentio bona. Secundo modo dicitur bona, non tantum ratione subtracti, sed etiam ratione connotati: hoc est, non tantū ratione eius, quod volitur, sed etiam ratione mediorū, quae ordinantur in sic volitū.

Intentio tenebrosa est, quae lumen non participat illius ad quae ordinatur actu, vel habitu, vel virtute in Deū: de hac dicit dominus Matth. 6. Si lumen quod in te est, sunt tenebrae &c.

Interdictum, est censura ecclesiastica in poenam contumaciae vel offensa lata, arcens pra-

DE LITERA O I.

Cipue populum, ne communicet sacramentis.
Interdictum est duplex, alterum generale, alterum speciale. Generale est, quando regnum, prouincia, terra & castrum interdicitur. Speciale est, cum inter plures ecclesias pauca vel vna interdicitur. Sed si villa vel castrum vnam tantum habet ecclesiam, & illa interdictio supponitur, vocatur generale.

Intrinfecum dicitur, quod est de essentia rei, puta resmet vel pars eius essentialis per oppositum mortificatur extrinfecum.

Inuidia, est tristitia de bonis alienis.

Inuidentia, est aegritudo suscepta propter alterius res secundas, quae nihil noceant inuidenti.

Inuidentia fraternae charitatis seu gratiae est duplex: aut enim ex hac oritur, quia per gratiam fratris putat aliquod bonum in se vel in alio, quod appetit, minui, & sic pertinet ad inuidiam. Alio modo, quia tanta malitia deprauatus est talis inuidens, quod bonum quod in se non videt, nulli alij inesse velit, licet nihil incommodi ex hoc sibi accidat.

Inuoluntarium est, contra quod voluntas simpliciter remurmurat.

Inuocare, est in se vocare per effectum & deustum cultum.

Ira, est immoderatus animi motus, concitatus ad poenam

DE LITERA I.

- pœnam seu vindictam.*
- Ira subita est in hominibus qui facile irascuntur
& inflammantur.*
- Ira per zelum, est velle punire peccata aliena.*
- Iracundia, est extensio iræ.*
- Iraisci, est appetere vindictam.*
- Irregularitas, est impedimentum vel repulsio
executionis diuini officij seu sacramenti, ex ca
nonica institutione proueniens.*
- Iter salutis, quo itur in cœlum.*
- Iter perditionis, quo itur ad damnationem.*
- Iubilatio, est declaratio quædam & illustratio
gaudij concepti.*
- Iucunditas, est gaudiũ ad exteriora, adeo pro
rumpens, vt alios excitet ad gaudendum.*
- Iudex ordinarius est, cui ex dignitate vel offi
cio conuenit iudicare.*
- Iudex delegatus est, cui ex speciali commissione
ordinarij conuenit in certa causa, vel etiam ge
neraliter cognoscere seu iudicare.*
- Iudex arbitrarius, qui nullã habens potestatem,
consensu litigantium in iudicem eligitur.*
- Iudicium generaliter accipitur pro quacunq;
certa notitia.*
- Iudicium rationis est duplex: quoddam est in so
lo dictamine, & hoc est rationis: aliud est secũ
dam iudicium diffinitiuũ, vt fiat vel non fiat,*

DE LITERA I.

- I** aliud nunquã est sine voluntate: quantum-
cunq; enim ratio deliberat, in eã partẽ determi-
nat diffinitiuũ iudiciũ, quã præoptat volũtas.
Iudicium quoddam approbatiuum est, quoddam
condemnatiuum.
- I**udicium in præfenti, est iudicium in pœnitẽtiæ
foro. Aliud est extremũ, quod erit separatio bo-
norum à malis.
- I**udicij generalis locus probabiliter æstimatur ter-
ra promissionis, siue vallis vel pars Iosaphat.
- I**udicia Dei dicuntur dupliciter: vno modo iu-
dicatiua præcepta, quæ erant in lege: alio mo-
do dicuntur diuina dispositio, & diuini consi-
lij diffinitio: & ista sunt incomprehensibilia,
quantum ad cognitionem.
- I**udicium temerariũ seu suspiciosum est, cum ali-
quis iudicat de his, quæ sunt dubia vel occulta
propter aliquas leues coniecturas.
- I**ugum status humani, est corruptio vel morta-
litas, & multiformis infirmitas, quibus totum
humanum genus subiacet.
- I**ugum cordis peruersi, est voluntas propria vel
consuetudo praua, qua ratio nostra captiua te-
netur, & sæpissimẽ ducitur quò non vult.
- I**ugum seculi, est cupiditas.
- I**ugum Iudæi, est obseruatio legis ad literam.
- I**ugum diaboli, est peccatum vel iniquitas.

DE LITERA I.

Iugum inferni, est æterna damnatio.

Iurare, significat omnem actum iurandi, siue bonum siue malum, siue indifferenter. Iurare autem, est Deū in testē vocare, et est actus latriæ.

Iurare per creaturam, est creaturam testem veritatis adducere.

Iurare in uanū, est Deum in falsitatē inuocare.

Iuramentum est affirmatio vel negatio de aliquo, sacræ rei attestatione firmata. Vel iuramentū est assertio dicti humani, quòd ipsum sit verum, & hoc vltimatò.

Iuramentum quoddam est assertorium, & est de presenti: promissorium est, quod est de futuro.

Iuramentū dolosum est in assertorio, quando iurans oppositum eius sentit, quod iurando assertit. In promissorio, quando iurans se aliquid facturum, in ipso actu iurandi intendit se obligare ad illud quod iurat: & illud iuramentum quamuis obligat ad pœnam æternam simpliciter, & ad seruandū promissum in foro ecclesiæ exteriori, non tamen obligat ad secundum in foro conscientie interiori.

Iuramentum incautū potest dici dupliciter: vel quia transit super materiam omnino illicitam: puta aliquis iurat se facturum oppositum alicuius præcepti, vt qui iurat se velle aliquē occidere, vel adulteraturum: vel qui transit super

DE LITERA I.

materia quæ de se est licita, sed tamen iuranti non est licita: puta aliquis abiurat opera perfectionis, scilicet nunquam intraturū templum, nunquam uisitaturū infirmum &c. in hoc ponit obicem spiritui sancto & eius motioni. Est quoq; incautum iuramentum, quando quis iurat aliquid se facturum quod non potest facere, & quando iurat & putat se posse.

Iuramentum coactum, est iuramentum metu extortum: ut si quis iurat aliquid esse verum, aut se aliquid facturum, inductus metu alicuius mali quod timeret incidere, etiam si non iuraret.

Iurgium leuius quid est, quàm lis: quia iurgium etiã inter beneuolos et propinquos esse potest.

Iurisdictio est facultas et potestas iuris dicendi. Ius dicere enim, est præesse iuri dicundo, & legibus gubernare, & iustitiam ministrare.

Ius est potestas seu facultas propinqua, conueniens alicui secundum dictamen primæ iustitiæ.

Ius diuinū, est ius cõpetens alicui ex lege diuina.

Ius Euangelicum, est ius competens alicui ex lege charitatis. Ius diuinum & Euangelicum idem sunt.

Ius positium & humanum idem sunt, nimirum institutiones humanæ.

Ius naturale est, quod ubiq; eandem vim habet: & hoc dicitur tripliciter.

DE LITERA I.

Ius naturale vno modo est, quod in lege & Euang-
 lio continetur. Secūdo modo est, quod est com-
 mune nationum: & hoc ius est, quod dicitur re-
 cta ratio. Tertio modo est, quod natura docuit
 omnia animalia.

Ius ciuile, est sociale ad uitam, & sufficiens ad li-
 bertatem & æqualitatem, vel secundum pro-
 portionem, vel secundum numerum.

Ius gentiū, est sedium occupatio, edificatio, mu-
 nitio, bella, captiuitates, seruitutes, postlimi-
 nia, fœdera pacis, induciæ, legatorum non uio-
 landorum religio &c.

Ius militare, est belli inferēdi solennitas, fœderis
 faciendi nexus, signo dato egressio in hostem,
 vel pugnae cōmissio: item, signo dato receptio.

Ius patronatus, est potestas præsentādi clericum
 ad beneficium ecclesiasticum.

Iustitia qua homo iustificatur, est dilectio Dei et
 proximi: vel est habitus per quem iustorū ope-
 rationes fiunt, & per quem agunt & volunt
 res iustas.

Iustitia hominis est, qua acquiritur regnū cœlo-
 rum: quæ cōsistit in tribus, in munditia cordis,
 operatione bonorum, & patientia in aduersis
 propter Deum.

Iustitia est quædam innata, quæ est ipsa volun-
 tas nostra vel rectitudo naturalis. quædam ac-

DE LITERA I.

quisita, quæcūq; virtus moralis, per quam possumus recte agere: et hoc modo iustitia est virtus communis. quædam infusa, quæ dicitur gratuita, id est, charitas.

Iustitia legalis est, quæ consistit in operationibus quæ fiunt secundum legem.

Iustitia essentialis vel primaria, est perpetua & constans voluntas, ius suum unicuiq; tribuens.

Iustitia participata, est habitus vel tanquam habitus conformis diuinæ iustitiæ, eiusq; imitativus per participationem, quo habitu inclinatur, habens eam facere, vel ius reddere, ita quod ius est velut actus, vel usus, vel effectus, vel titulus talis iustitiæ.

Iustitia originalis, est quidam habitus supernaturalis, immediatè à Deo infusus ipsi animæ Adæ, faciens perfectam pacem et tranquillitatē inter partem sensualitatis & rationem, et voluntatē & partē intellectualem: & istud donum quo ad aliquid erat mobilius habitu charitatis, quia faciebat perfectā pacem inter partem superiorem & inferiorem.

Iustitia publicæ honestatis, est propinquitatis ex sponsalibus proveniens, robur trahens ab institutione ecclesiæ, propter eius honestatem.

Iustificare, est iustum facere.

Iustificatio, est quædam dispositio in iustificato, à iustifi-

DE LITERA I.

à iustificante effectiue, sed à iustitia formaliter,
quæ uocatur *charitas*.

Iustus est, qui iura seruat, vel qui præditus est
iustitia, vel qui seruat mandata Dei.

DE LITERA L.

LAICVS est homo non habens
ordinem sacramentalem in eccle
sia Christi.

Lasciua, est indecens motus ani
mi dissoluti, & corporis, ex intemperantia car
nali procedens.

Latria dupliciter potest accipi: vno modo pro
cultu siue reuerentia exhibita Deo in actu in
teriore, ratione dominij summi, vel boni sum
mi: vel pro reuerentia exhibita Deo actu exte
riore, vel habitu inclinante ad talē actum. Ter
tiò latria propriè sumpta, est reuerentia soli
Deo debita atque exhibita.

Laus, est sermo elucidans magnitudinē virtutis.

Legitimum dicitur, quod est legi conforme.

Lætitia, est gestientis animi elatio voluptaria.

Leuita, diaconum sonat nunc.

Lex, est ratio summa insita à natura, quæ iubet
ea quæ faciendæ sunt, & prohibet contraria.

Lex obligatoria, est signū verum reuelatū crea
turæ rationali, quod est motificatiuū rectæ ra

DE LITERA L.

tionis dictantis ligari eam ad aliquid agendum vel non agendum, ad vitam æternam consequendam, & damnationem euitandam.

Lex præceptiua, proprie est lex libero arbitrio insinuata signo, verbo, aut scripto, iubens sub pœna dissolutionis amicitie inter Deum & liberum arbitrium, ne pro commodo vel incommodo violetur.

Lex diuina, est signum verum creature rationali reuelatum, motificatiuum recte rationis diuine, volētis teneri illam seu ligari ad aliquid agendum vel non agendum, pro consecutione felicitatis æternæ.

Lex æterna, est diuina mens seu uoluntas ordinem naturalem seruari iubens, turbari vetans.

Lex prima, est beneplacitū seu uoluntas supremi domini Dei, præstituentis rebus à se conditis fines suos & motus et operationes ad illas.

Lex Euangelica, dicitur lex perfectæ libertatis, quia liberat à seruitute præuaricationis.

Lex creata seu participata, est participatio seu emanatio, vel mutuatio, vel similitudo quædam analogæ legis æternæ, vel effectus eius, ordinem in rebus conditis aut seruans, aut seruare dictans.

Lex naturalis obligatoria, est signum naturaliter motificatiuum recte rationis diuine, volētis

DE LITERA I.

lentis creaturam rationalem ligari ad aliquid agendum vel non agendum pro consecutione sui finis naturalis, qui est felicitas humana, siue monastica, siue œconomica, siue politica.

Lex naturalis animalium est, quod habet quodlibet animal non impeditum vel indispositum.

Lex humana, vel positiua, vel præceptiua, est signum verum, humana traditione & auctoritate immediatè constitutum, motificatiuum reætæ rationis, volentis rationalem creaturã ad aliquid agendum vel non agendum, propter finem aliquem rationi consonum vel temporalem, obligare.

Lex priuata, est lex per diuinam reuelationem accepta, ad regimen personæ singularis vel paucorum.

Lex ciuilis & temporalis, est lex humana ad finem naturalem socialis vitæ bene regulandæ immediatè & principaliter ordinata, & per illum qui curam communitatis gerit sufficienter promulgata.

Lex charitatis, est ius propinquum fruendi Deo propter se, & cæteris omnibus vtendi propter Deum quomocumq; iuste placuerit, ad meritum vitæ æternæ.

Lex consiliatiua, est lex libero arbitrio insinuatã, cuius obseruatio laudem habet, & violatio

DE LITERA L.

culpam non habet.

Lex talionis est, qua par poena redditur.

Liber uitæ, est notitia uitæ, quæ prædestinauit ad uitam quos elegit.

Liber mortis est duplex: vnus dicitur secundum æternum propositum, in quo Deus ab æterno nouit reprobandos, & abstinendos, & æternaliter puniendos: & alter dicitur liber mortis, secundum præsentē dispositionem, in quo sunt scripti peccatores temporaliter, secundū quod scripti sunt extra gratiam in peccato.

Liber consciētiae, est ipse intellectus, in quo sunt vel fuerunt scriptæ omnes cogitationes bonæ vel malæ, quæ in nobis fuerunt: & est ipsa uoluntas, in qua sunt vel fuerūt omnes affectiones bonæ vel malæ, quas nunquam habuimus: ita quòd ex istis duobus codicibus componitur liber consciētiae omnium meritorum, quorum in iudicio erit lectio & memoria.

Liberalitas est uirtus beneficiorum erogatrix.

Libertas est naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi quod vi aut iure facere prohibetur.

Libertas à peccato est, quæ supponit pro uoluntate, & connotat eam esse in gratia.

Libertas à miseria est, quæ cōnotat eam esse sine poena.

Libertas

DE L I T E R A L.

- Libertas** à necessitate cōnotat eā non posse cogi.
- Liberum arbitrium**, est potestas seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem: hoc est, potestas seruandi rectitudinem; id est, conformādi se rectitudini primæ seu increatæ, quantū est ex sui natura propter ipsam rectitudinem.
- Libido** est quicquid libet.
- Lignum vitæ** habuit virtutem conseruandi vitam hominis in statu innocentie perpetuò.
- Limbus** est pars inferni, & dicitur limbus respectu oneris caliginosi.
- Limbus paruulorū**, est locus proximus damnatorum, in quem descēdunt paruuli, qui decedunt in peccato originali, quibus nulla pœna debetur, eò quòd nullum peccatum actuale commiserunt: debetur tamen eis pœna damni, quæ est carētia diuinæ visionis, et beatificæ fruitionis; eò quòd perpetuò maneat peccato originali maculati.
- Limbus patrū** dicitur, ad quem sancti patres descenderūt, antequam Christus virtute suæ passionis ianuam regni cœlestis aperuit: in quo loco erat pœna damni tantum, & eadem temporalis: quia ad hunc locum Christus post passionem suam descendit, & sanctos patres cum cæteris fidelibus ibidē existentibus inde liberauit.

DE LITERA L.

Locale dicitur, quod cōtinetur à loco, mensuratur loco, cōseruatur loco, & terminatur loco.

Loqui mētaliter, accipitur ad similitudinem locutionis vocalis. Loqui autē vocaliter, est proferre verba vocalia, vt aliquis audiat vocali auditione, & intelligat illud quod per voces significatur. Sic loqui mētaliter, nihil est aliud, nisi habere vel formare in se verbum mentale, vt aliquis audiat mētaliter, & intelligat quod per verbum mentale significatur. Est autē verbum mentale, cogitatio actualis: vnde mentaliter loqui, est actualiter cogitare, vt ipse vel alius intelligat, quod per cognitionem significatur.

Loqui, vno modo fit per actum in se, siue intrinsecum: se cūdo modo fit per actum extrinsecū.

Lumen naturale, dicitur lumē siue cognitio sine errore, intellectui possibilis, de communi cursu nature.

Lumen est duplex, corporale, & spirituale. In corporali verum est, maius lumen obscurat minus: in spiritali non est verum.

Lux, est qualitas corporis lucidi.

Lucidum, est corpus habens lucem.

Luminosum, est ipsum corpus illuminatum.

Lux vno modo accipitur pro forma substantiali, quæ dat esse rei. alio modo dicitur lux esse ful-

gur,

DE LITERA M.

gur, quod est circa corpus luminosum, quod sequitur existentiam lucis in tali numero.

Lumen dicitur, secundum quod lux ipsa per sui multiplicationem recepta in corpore diaphano illuminato.

Luxuria est omnis inordinata concupiscētia delectationis siue carnalis siue spiritualis.

DE LITERA M.

MAGNIFICATIO domini, est species pietatis, corde, ore, vel opere proueniens, ex consideratione vel protestatione di-

uinae magnitudinis & maiestatis sui dominij.

Est enim maiestas, quasi magnitudinis status.

Maiestas est decus vel amplitudo vel dignitas populi, vel senatus, vel magistratus &c.

Maleficiū, est virtutum naturalium fascinatio siue obstupantia: & fit quando diabolus per aliquam artem impedit naturalia.

Malitia, est mentis atq; animi deprauatio, à tramite veritatis deuia.

Malignus dicitur, qui malam & prauam habet intentionem.

Maliuolentia, est voluptas ex modo alterius.

Malum naturæ, est deformitas vel monstruositas existens in aliquo ente naturali, proueniens ex

DE L I T E R A M.

Superfluitate vel diminutione naturæ, sicut cæcitas, claudicatio &c.

Malum pœnæ, est pœna.

Malum culpæ, est peccatum. Et dicitur malum culpæ, quod committitur male agendo, quale est homicidium &c.

Mala media sunt peccatorũ occasiones, quæ inducunt ac præcipitant in mala culpæ: quales sunt tentationes demonis, mundi &c.

Mala pœnæ corporis & animæ afflictiua, sunt tristitia, dolor &c.

Malum culpæ concertiuè sumptum, concernit duo, subtractũ scilicet, quod res illa est, quæ dominatur à malitia, puta homo malus, vel anima mala, aut actio mala: & connotatũ, hoc est malitia, à qua homo peccator dicitur malus, & hoc modo malum idem est quod malitia.

Mandatum est commune ad præceptum vel prohibitionem: præceptũ est tantum de præcepto affirmatiuo: prohibitio de mandato negatiuo.

Mandatum perficere, importat meritum, & est mādatum ad consecutionem gloriæ obseruare.

Manducare sacramentum non sacramentaliter, est manducare hostiam consecratam, quæ realiter & uerè continet corpus Christi, sine intentione generali vel speciali implicita vel explicita:

DE LITERA M.

- M**ultiplicita: sic sumunt etiam mali.
- M**anducare sacramentum sacramentaliter, est manducare sacramentum ut signum corporis Christi in eo realiter contenti, cum intentione speciali: & sic sumunt credentes.
- M**anducare sacramentum spiritualiter, dupliciter potest intelligi: vno modo ex parte modi, & sic est manducare corpus Christi, non sub propria specie visibiliter, sed sub tegumēto accidentium panis inuisibiliter: & sic quicumque sumit sacramentaliter, sumit spiritualiter. Alio modo ex parte effectus, ut est manducatio quæ sequitur specialis refectio & mutatio animæ, quo modo sumunt, qui dignè accedunt.
- M**anducare dignè, est se sufficienter præparare, scilicet peccati omnis expulsionem, reuerentiā & dilectionem.
- M**aria primo modo dicitur maris stella, quia ducit nauigantes in hoc mundo ad portum salutis. Secūdo dicitur illuminatrix, quia genuit lumen mundi.
- M**artyrium est actus maximæ perfectionis, non quidem secundum se, sed ut imperatur à charitate.
- M**artyrium perfectū dicitur, quando nihil deest, quod ad illud requiritur: requiruntur autē tria pœna mortis, patiendi voluntas, & causa.

DE LITERA M.

Matrimonium, est vinculum indissolubile inter
marem & mulierē, ex mutua translatione po-
testatis corporum suorum ad se inuicem facta,
ad procreandam prolem debite educandam.

Matrimonij cōtractus, est maris & fœminæ mu-
tua translatio corporum suorum pro vsu per-
petuo, ad procreandam prolem &c.

Matrimonij sacramentū est expressio certorum
verborum maris & fœminæ ad se inuicem,
signantium traditionem mutue potestatis cor-
porum ad prolem debite procreandam ex insti-
tutione diuina, efficaciter significans gratiam
conferendam mutuō contrahentibus, ad coniun-
ctionem mutuam animorum gratiosam.

Matrimonium initiatum dicitur, quod initiatur
desponsatione de futuro.

Matrimonium ratum dicitur, quod ratificatur
in consensu de presenti.

Matrimonium consummatū dicitur, quod carna-
li copula consummatur.

Matrimoniū legitimum & non ratum, est quod
legali institutione vel prouinciæ moribus con-
trahitur, quod tamen separabile est.

Matrimonium ratum & non legitimum, est ma-
trimonium contractum inter fideles, qui sacra-
mentum baptismi susceperunt, contemptis so-
lennitatibus, quæ debent adhiberi secundū con-
suetudinem

DE LITERA M.

suetudinē ecclesiæ & patriæ morem, vt clandestinu...

Matrimonium clandestinum triplex esse dicitur:
primū quod contrahitur sine præsentia testiū:
secundum, quod contrahitur non adhibitis so-
lennitatibus consuetis, quamuis contractū fue-
rit in præsentia testiū: tertiū, quod fit sine præ-
missa denunciatione.

**Matrimonium quoddam carnale est, quod Deus
voluit esse signum spiritualis.**

**Medium quoddam est colligantiæ, quoddam
congruentiæ.**

**Medium colligantiæ est, per quod externa ligan-
tur ad inuicem, sicut duo corpora ad inuicem
iunguntur interueniente glutino.**

**Medium congruentiæ dicitur, ratione cuius con-
gruum est aliqua duo externa produci ad ali-
quam vnionem: sicut mulier nobilis mediante
nobilitate congruentiā habet, vt sit sponsa re-
gis, cum tamen rex sibi vnitur, magis vnitur
sicut coniugi, quàm sicut nobili.**

**Medium intrinsecum est aliquid, quod est pars na-
turæ assumptæ: & sic ponere medium in incar-
natione, nihil aliud est, quàm ponere, quòd
vna pars naturæ assumptæ assumitur mediāte
alia, puta caro mediante anima.**

Medium extrinsecum est dispositio aliqua requi-

DE LITERA M.

sita ad vñionem, distincta à natura assumēda, & ab assumente, vt in proposito medium aliquod sit, vel habitus præparans naturam vt assumi possit.

Medium cognitionis est quadruplex: vnum eleuans, alterum contemperās, tertium adducēs, quartum coniungens. Exemplum est in ostensione coloris.

Medium est quoddā in contractibus, vt est precium, & est tanquam medium adæquatiuum.

Mediocritas est medium inter excessum & defectum.

Meditatio est vehemens animi applicatio ad diuinum aliquod inuestigandum, cognoscendum, fructuose, & degustandum.

Mendacium est falsa vocis significatio, cum intentione fallendi.

Mendacium perniciosum, est mēdaciū quod nocet ex se cui dicitur, aut illi à quo dicitur, siue noceat ad animā, siue ad mores, siue ad corpus, siue ad exteriores res coniunctas vel possessas.

Mendacium officiosum est, quod alicui prodest, & nulli nocet.

Mendacium iocosum est, quod fit ad recreationē sine deceptione eius cui profertur, vel cum deceptione sine nocumento notabili, in quo iocantur illi, qui sciunt alterum decipi.

Mendacitas

DE LITERA M.

Mendacitas est duplex, scilicet corporalis & spiritalis.

Mens primò accipitur pro tota anima, tam pro potentijs superioribus, quàm inferioribus: secundò pro quacunq; potètia cognoscitiua vel iudicatiua: tertio pro parte superiore animæ siue rationis: quartò pro memoria.

Merces est illud quod recompensatur pro operis retributione: igitur reddere mercedē, est actus iustitiæ.

Merces duplex est, creata & increata, temporalis & æterna.

Mercenarius dicitur, qui principaliter habet oculos ad mercedem.

Meritum est actio, qua iustum est, vt agenti aliquid detur. Vel, meritū est actus laudabilis, factus ad bonum alterius verè vel interpretatiuè vel reputatiuè, pro quo exigitur præmiū. Demeritū, per contrariū, est actus vituperabilis, factus verè vel interpretatiuè vel reputatiuè ad malū alterius, pro quo exigitur supplicium.

Meritum ex condigno, est meritum pro quo exigitur præmiū ex debito: & hoc dupliciter: ex debito pacti, & legis & domini dignificantis actum ad tale præmiū: vel ex vigore iustitiæ, sic, si quod non redderetur præmiū, iniuste ageretur cum merente. vnde sic quoq; desti-

DE LITERA M.

nitur : Meritum condigni est actus à voluntate elicitus, vel liberè procedens, ad præmiũ alicui secundum debitum iustitiæ retribuẽdum.

Meritum de congruo, est meritum pro quo exigitur præmiũ de congruo. Vel, meritum de congruo est actus liberè elicitus, acceptatus ad aliquid retribuendum non ex debito iustitiæ, sed ex acceptantis liberalitate.

Meritum temporale est actus laudabilis moraliter bonus, pro quo dignificatur quis ad præmiũ temporale.

Mereri tripliciter contingit: vno modo simpliciter abusiue, secundo modo partim proprie, partim improprie, tertio modo simpliciter proprie.

Mereri simpliciter abusiue dicitur, qui facit aliquod opus bonum de genere bonorum, tamen facit illud malo animo, id est, mala intentione, sicut ille qui dat eleemosynam cum murmure.

Mereri partim proprie, et partim improprie dicitur, qui facit opus de genere bonorum & bona intentione, veruntamen non ex charitate: sicut aliquis peccator facit opera de genere bonorum & propter Deum, in quibus de cõgruo se disponit ad gratiam.

Meretur simpliciter proprie, qui facit bonum opus ex bona intentione & ex charitate.

Meritum

DE LITERA M.

Meritum infinitum esse dicitur, vel ratione propriæ perfectionis, id est, actus ipse dicitur infinitus: vel ratione personæ merentis, vel ex voluntate acceptantis.

Metus est expectatio mali, vel est opinio magni mali impendentis.

Miraculum est res, quæ vnde manauerit, aut quæ ratione cõstiterit, dignoscere est arduũ. vel miraculum est, quicquid præter naturæ vsus euenit.

Misericordia est ægritudo animi, ob alienarũ miseriarũ speciẽ: vel est tristitia in alienis malis.

Misericordia est duplex, liberans & parcens.

Misericordia liberans est, quæ totam miseriam excludit.

Misericordia parcens est, quæ parcat, sed non liberat.

Misericordia dicitur iustitia tripliciter: vno modo pro diuinæ bonitatis affluẽtia: secũdo modo pro benignitate in supererogatione bonorum: tertio pro pietate in subleuatione malorum.

Misericordia dei est duplex, liberã, et relaxã.

Misericors est, qui compatitur alienæ miseriæ.

Miserabilis dicitur dignus miseratione.

Miser, qui in miseria constitutus est.

Missa accipitur vno modo pro sacra hostia: secũdo quasi transmissa: vel dicitur ab amissione ca

DE LITERA M.

te humenorum excommunicatorū: vel à mittendo, quia in ea mittitur agnus, id est, Christus ad patrem.

Missā quædam est conuentualis, siue popularis, quæ tanquam principale Dei officium in conuentu totius populi vel parrochianorum, diebus singulis celebratur: quæ & parrochialis Missa, solennis, publica, & summa dicitur.

Missā quædā priuata est, peculiaris vel votiuā, quæ à sacerdotibus ex speciali institutione, beneficio, vel deuotione, non sic pro toto populo celebratur.

Mollities opponitur perseuerantiæ.

Momentum accipitur pro instanti: deinde pro tempore inacceptibili.

Mors est recessus animæ à corpore.

Mortale vno modo dicitur naturalis aptitudo ad moriendum, secundò possibilitas ad moriendum, tertio necessitas.

Motus est actus entis in potentia.

Motus localis est coexistētia alicuius successiuæ & continua diuersis locis, sine quiete media.

Motiuā vis sensitiuā est duplex: naturalis, & animalis. Naturalis est, quæ non mouet per apprehensionem, nec est subiecta imperio rationis: & talis est virtus vitalis et pulsatiua, quæ mouet arterias & cor secundum dilatationē & constri-

DE LITERA N.

constrictionē. Animalis est, quæ mouet per apprehensionem &c.

Motus seu appetitus sensitiuus, qui ex precedenti imaginatione, vel precedenti motu naturali consequitur.

Mundus archetypus est Deus, vt ab ipso vnico & simplicissimo producibilis: est mundus exterior pro vtraq; sui parte, spiritali scilicet, & corporali.

DE LITERA N.

ASCI vel gigni filium Dei spiritaliter in cordibus nostris, non est aliud, quàm eum tanquam spiritalē amicum adiutorem protectoremq; & viuificatorē in anima nostra nouiter suscipere, & in habitatorem possidere.

Natiuitas hominis est triplex: vna dolorosa, secunda gratiosa, tertia gloriosa.

Natura generaliter accipitur pro entitate: ideo natura nihil est aliud, quàm id quod intelligitur in suo genere aliquid esse.

Natura primo modo accipitur pro eo quod potest distinctè ac perfectè intelligi ab intellectu nostro & positiuo: isto modo omnis natura positiua est natura, sic Deus & angeli dicuntur natura. Secundo modo pro aliqua substantia,

DE LITERA N.

quæ potest agere vel pati, nõ modò instrumentali-
 taliter, sed etiam tãquam principale agens: sic
 sola substãtia de genere, substantia est natura:
 isto modo Deus non est natura, nec accidens.
 Tertio modo pro differentia specifica constituit
 ente vnã speciem specialissimã vel subalter-
 nã, vt rationale respectu hominis. Quarto ac-
 cipitur, vt est principium motus & quietis.

Natura naturans, Deus ipse est.

Natura naturata est, quã Deus indidit creaturis.

Natura intellectuãlis est triplex, scilicet super-
 na, seu diuina: secunda media, seu angelica: ter-
 tia infima, seu humana.

Natura humana, est ipsa humanitas.

Natura diuina, est pelagus infinitæ substantiæ.

Naturale est, quod est secundum naturam.

Necessarium est, quod non potest nõ esse: & sic
 necessario producit, quod non potest non pro-
 ducere.

Necessitas alia est absoluta, altera ex supposi-
 tione.

Necessitas absoluta est, quando aliquid est sim-
 pliciter necessarium, ita quòd eius oppositum
 includit contradictionẽ: vt, Deus est homo, ho-
 mo est visibilis &c.

Necessitas ex suppositione est, quãdo aliqua con-
 ditionalis est necessaria, quãuis tam antecedens
 quãuis

DE LITERA N.

quàm consequens sit contingēs: vt, si Petrus est prædestinatus, saluabitur.

Negligentia, est amissio seu contemptus.

Neophytus, in fide nouus.

Nexus proprie dicitur de spiritu sancto.

Nobilitas est quædam maiorum claritas.

Nobilitas hominis reperitur in superiori mentis apice.

Nobilitas naturalis, est eminentia quædam notabilis, homini proueniens ex perspicaci iudicio rationis.

Nobilitas parentalis, est præeminentia quædam notabilis, homini proueniens ex laude conditionis parentalis, non quidem ex primis parentibus, quia communis est ad omnes.

Nobilitas honestatis, est eminentia quædam notabilis, homini proueniens ex beneplacito honestantis ipsum vel honestantium, vel per filialem adoptionem à principe.

Nobilitas virtualis, est eminentia quædam notabilis, homini proueniens ex assuefactione vel habitatione virtutum moralium.

Nobilitas supernaturalis, est eminentia quædam notabilis, homini proueniens ex charitate, quæ supernaturalis gratia est, per quam homo fit per adoptionem filius Dei, fit anima, sponsa Christi, fit templum spiritus.

DE LITERA N.

Nobile est id, quod ex bono prodijt genere.

Nomen vno modo accipitur pro voce significante, aliquando pro re significata, aliquando pro notitia voce expressa.

Nomina de Deo prædicabilia vel significantia Deum, quædam sunt essentialia, quædam personalia, quædam nationalia, quædam communia.

Nomina priuatiua sunt, vt cæcus, pauper &c.

Nomina primæ impositionis sunt, quæ significant res ea ratione, vt non sunt signa.

Nomina secundæ impositionis sunt, quæ significant res ea ratione, vt sunt signa.

Nominabile est id, quod potest nominari.

Notio communiter accipiēdo est simplex conceptus mentis, quo res cognoscitur. Sed theologice sic non accipitur: secundū theologos enim notio propriè est formale principiū cognoscendi personas: & in hunc sensum capitur tripliciter. Vno modo pro manuductione nostri intellectus in cognitionem diuinarū: isto modo sunt infinitæ notiones, quia quælibet creatura potest nos manuducere in generali ad cognoscendum Deum. Secūdo modo dicitur notio secundum numerum diuinarum personarū accepta: ita sicut tres personæ sunt notæ, sic tres sunt notiones quibus noscūtur, scilicet ingeneratio in patre, & generatio in filio, & processio in Spiritu

DE LITERA N.

spiritu sancto. Tertio modo capitur proprie,
& sic dicitur quaelibet diuina origination, siue
dicatur negatiue, siue innoſcibilitas, siue affir-
matiue, sicut ceteræ notiones.

Notionale est illud, quod vni soli personæ con-
uenit, vel solis duabus, vt paternitas, spiratio
actiua.

Nomina notionalia dicuntur, qui faciunt nos de-
uenire in notitiam trium personarum.

Notitia, est idem quod cognitio.

Notitia intuitiua, est notitia incōplexa terminū
vel terminorum, rei vel rerum, virtute cuius
potest euidenter cognosci aliqua veritas con-
tingens, maximè de præſenti, vt quod res est,
vel non est, quod est hic vel ibi, vt est visio
exterior sortis: per hanc enim euidenter cogno-
ſco sortem esse: etsi per potentiam diuinam illa
visio cōseruaretur sorte destructa, per eandem
cognoscerem euidenter sortem non esse.

Notitia abstractiua dupliciter accipitur: vno
modo pro notitia vniuersali abstracta à mul-
tis singularibus, vt cōceptus specificus omnium
hominū: & talis cognitio non est aliud, q̄ co-
gnitio alicuius vniuersalis abstrahibilis à mul-
tis singularibus. Alio modo notitia abstractiua
est in eo quod abstrahit ab existentia & non
existentia, & ab alijs conditionibus quæ con-

DE LITERA O.

tingenter accidunt rei, virtute cuius de re contingenti non potest sciri an sit, vel non sit, vel alia veritas contingens: vt notitia quæ habetur de obiecto in eius absentia: & omnis talis naturaliter acquisita præsupponit notitiã intuitiuam eiusdem obiecti.

Notitia infallibilis est, quæ non potest esse falsa: siue assensus verus, quo non est possibile falli.

Notitia Dei, aliquando nominatur præscientia Dei, quandoq; sapientia, quandoq; præevidentia, quandoq; prædestinatio &c.

Notorium primo modo dicitur, quod constat per propriam confessionem in iure factam, vel per iudicis sententiã, aut per facti euidentiam.

DE LITERA O.

OBVRATIO, vno modo capitur pro reprobatione: alio modo pro obstinatione mētis in peccato, & sic non est reprobatio,

sed potius sequela eius.

Obedientia, est voluntatis propriæ subiectio.

Obex, idem est quod repagulum, vel dicitur cuiusq; rei obstaculum.

Obex gratiæ, quandoq; dicitur peccatum mortale, quantum ad reatum: quandoq; dicitur peccatum, quantum ad actum exteriorem & interiorē

DE LITERA O.

riorem, qui est consensus & complacentia peccati. Primum remouere nō potest homo, quia peccatum quo ad reatum, non remouetur nisi per peccati remissionē, quod solius Dei est, qui tamen paratus est remittere, facienti quod in se est. Obicem secundo modo dictū, potest remouere peccator, quia potest cessare à consensu & actu peccandi: imò odisse peccatum, & velle non peccare. Et obex non tantum est peccatum, verum etiam sollicitudo & distractio.

Obiectum, est oppositio cuiuscūq; rei, ac etiam verborum, ita & obex.

Obiectum quoddam est primum, primate originis: quoddā primū, primate adæquationis.

Obiectum primum primate originis, est quod terminat actum intellectus.

Obiectum primum primate adæquationis, est quod prædicatur ab omnibus, à potentia apprehensibilius, quodq; est communissimū inter omnia alia apprehensibilia, ab illa potentia, siue quodlibet sub eo contentum sit apprehensibile sub propria ratione, & in particulari, siue non &c.

Obiectū volitionis, est illud quod voluntas vult ipsa volitione: sicut obiectū intellectionis est, quod ipse intellectus intelligit ipsa intellectione.

Obiectū fidei, est veritas credita: sicut obiectum

DE LITERA O.

Scientiæ, est veritas scita.

Oblatio, est omne quod exhibetur in cultu Dei.

Obligari, est teneri ad aliquam esse vel nō esse, siue ad aliquam dispositionem habendam, vel aliqua dispositione carendum.

Obligatio absoluta est, qua quis simpliciter ad aliquid faciendum obligatur, ita quòd si illud non facit, incurrit omissionis reatum.

Obligatio conditionalis est, qua quis obligatur ad aliquid faciendū, si vult peruenire ad præmium: & hæc obligatio in eo qui omittit, non inducit omissionis peccatum, sed ponit implicitè conditionis defectum.

Obligari ad impossibile, dupliciter potest intelligi: vno modo propriè, scilicet quòd obligatur ad faciendū impossibile: alio modo impropriè, scilicet quòd obligatur ad volendum impossibile.

Obsessio dæmonis, notat intimam & substantialem præsentiam dæmonis corpori humano.

Obstinatio, est quædam pertinacia.

Obtrectare, est contra alienam sententiam tractare seu maledicere.

Obuentiones, stipendia episcopo debita nominantur.

Occasio, est oportunitas tēporis casu proueniēs.

Oculus dexter, significat considerationem magis prin-

DE LITERA O.

gis principalem.

Oculus sinister, minus principalem.

Oculi animæ rationalis sunt duo: vnus peccans ad cognitiuam potentiam, alter ad affectiuam.

Oculus simplex, est oculus rectus.

Oculus Dei dicitur, quo Deus videt omnia.

Odiū, est ira inueterata. Et dicitur odiū dupliciter: aut cum quadam disciplina, aut cum ui surreptionis, vindicta & ira.

Officiū, est actus congruus cuiusq; personæ.

Officiū ecclesiasticū quandoq; sumitur pro iure officiandi, quandoq; pro obligatione ad officiandū, quandoq; pro actu officiādi. Vnde hic actus sic describitur, quod est exercitiū aliquod impensum ad vtilitatem alterius vel aliorum, pro cōsecutione felicitatis æternæ, & damnationis euitationē.

Holocaustum dicitur oblatio vel sacrificiū, quod vel ex debito vel sponte oblatum, incendebatur.

Omissio, importat prætermissionem boni debiti in ordine ad legem diuinā vel humanam, vel in ordine ad proximum.

Operatio intellectus est, quæ componit & diuidit simplices cogitationes in se formatas, componendo ex eis propositiones affirmatiuas, aut diuidendo, faciendo propositiones negatiuas,

DE LITERA O.

per quas discurret arguendo.

Operatio voluntatis est, quam operatur voluntas, & est actus ipsius voluntatis. Et operatio cum exteriori, non est magis meritoria vel demeritoria, quam sit sola interior sine exteriori imperata.

Operatio humana est, quam operatur homo.

Operari meritorie, est parare fructum vite.

Operatio diuina est, vbi Deus operatur.

Opinio, vno modo significat presumptionem seu assensum temerarium, quo quis aestimat se scire, quod non scit: secundo modo, assensum alicuius propositionis indifferenter: tertio, acceptionem vnius partis cum formidine alterius: quarto, acceptionem anime generatam ex rationibus probabilibus &c.

Opinari, est suspicari, habere opinionem, putare &c.

Opinio haeretica est, quae contrariatur fidei pertinaciter.

Opera sunt varia, quaedam carnalia, quaedam poenalia, quaedam satisfactoria, quaedam moraliter bona, quaedam conformata, quaedam supererogatiua, quaedam mortua, quaedam viua, quaedam laboriosa &c.

Opus bonorum moraliter, est opus elicatum aut imperatum conformiter ad dictamen rectae, id est,

DE LITERA O.

est, inculpabilis rationis.

Opus virtuosum seu laudabile, est triplex. Quoddam est opus virtuosum simplex, pertinens ad vitam contemplatiuam: cuiusmodi est amare Deum, audire missam &c. Quoddam est pertinens ad vitam actiuam, sicut est infirmis ministrare &c. Dicuntur autem hæc simplicia, quia non sunt permixta. Et quoddam adhuc est virtuosum, pertinens ad vitam actiuam, à plenitudine contemplationis sumptum: vt prædicare, alios docere &c.

Opus bonum, siue bene operatum, intelligitur opus quod à potentia elicitur conuenienter, ad finem propriū potentia cuius est. Sic oculi, id est, potentia videndi finis, est videre.

Opus excellens, aut secundum vanam aestimationem dicitur, sicut aliquis reputat excellentiam vindicare se de aduersarijs, & prædominari alijs. Aut secundum veritatis dictamen, & sic sustinere ignominiosissimum genus mortis pro Christo, est opus magnæ excellentiæ.

Opus laboriosum, vno modo accipitur pro tali opere, quod est actiuū, & aliquantulum excedens humanas vires. Alio modo dicitur laboriosum opus, propter operātis defectum, propter quem magis laborat: et ista laboriositas minuit meritum, prima auget.

DE LITERA O.

Opus facile dicitur, vel propter affectus laborantis, vel propter precium rei adipiscendæ.

Opera viua dicuntur, quæ fiunt ex radice spiritalis vitæ, quæ est charitas: propter quæ operans remunerandus est vita æterna.

Opera mortua dicuntur illa, quæ facta sunt à carente vita gratiæ, vel quæ non sunt meritoria vitæ æternæ.

Opus carnale, est opus peccati.

Opus spirituale, est opus spiritus, vel bonum, vel virtuosum, vel meritorium.

Opus pœnale, vno modo formaliter accipitur, scilicet quod infert afflictionem vel pœnam agenti interiorē, scilicet tristitiam animæ, vel dolorem exteriorem corpori, vt contritio, ieiunium, castigatio &c. Vel opus pœnale dicitur quicquid est contra rationem voluntatis: & huiusmodi opus non est satisfactorium nec virtuosum. Alio modo virtualiter, scilicet quādo eminenter includit perfectionem operis pœnalis, & reddit hominem paratum ad subeūdum passionē aut laborē, si facultas aut opportunitas occurreret. Sic actus intēsus charitatis Dei, intantum delectat habentem, quōd etiam opus naturaliter pœnale, reddit dulce et delectabile.

Opus satisfactorium, est opus seu actus voluntatis elicitus vel imperatus ad satisfaciēdum & meren-

DE LITERA O.

merendum vtile.

Opus supererogationis, dicitur opus cōsiliij, vel quod fit vltra id quod quis debet.

Opus formatum, vno modo dicitur per exclusiōnem deformitatis peccati: alio modo, per positionē dignitatis meriti. Pro primo modo, opera decalogi obligant ad opera formata: obligāt enim ad vitandū omnia peccata mortalia. Pro secundo modo, loquendum est de obligatione conditionali in seruandis mandatis: vt, Si vis vitam ingredi, serua mandata. vnde necesse est ex charitate seruare mandata.

Opus operatum, est opus vel signū exterius exhibitum, quod fit ad significandum aliquid: & valet ex institutione & pacto, sicut sacramenta nouæ legis, valēt ex opere operato: hoc est, ex vi sacramenti conferūt gratiā, si nihil aliud impediāt, hoc est, si suscipiēs non ponat obicē, vel non est inquinatus peccato mortali.

Opus operans, est motus ipsius agentis interior: sic fructum sacramentorum non solum ex opere operato, sed etiam ex opere operante accipimus.

Opus Dei est, quod fit à Deo.

Opera diuina, quædam sunt creationis, quædam permissionis, quædam redemptionis, quædam iustificationis, quædam punitionis.

DE LITERA O.

- Opera creationis sunt, puta cœlum, terra &c.
- Opera permissionis sunt, quibus Deus permittit malos prosperari, et affligit bonos in hac vita.
- Opera punitionis, pertinent ad iustitiam.
- Opera iustificationis, ad misericordiam.
- Opus incarnationis est, dum Christus assumpsit humanam naturam.
- Orare, est mentē in Deū eleuare: vnde oratio.
- Oratio, vno modo accipitur pro desiderio obtinendi aliquid à Deo, quo desiderans ordinetur in ipsum: & sic oratio est quidam assensus animæ intellectiue ad Deum, qui est voluntatis vt elicientis, & intellectus vt dirigentis. Altero modo, orare idem est quod prædictum desiderium loquendo Deo proponere, non per modum indicatiuum, sed supplicatiuum: & sic orare, est actus intellectus vt elicientis, & voluntatis vt mouentis.
- Orare fictē dicitur ille, qui illud pro quo orat neque vult, neq; desiderat.
- Oratio quædam est purē mentalis, quædam purē vocalis, quædam media vel mixta.
- Oratio purē mentalis est, quando labia non mouentur, sed cor ad Deum loquitur.
- Oratio purē vocalis, quando nihil cogitat in his quæ dicit, nec in generali, nec in speciali, ita vt referat intentionē ad sensum uerborū vel finē.
- Oratio

DE LITERA O.

Oratio mixta est, in qua orans orat mentaliter
& vocaliter.

Ordo, alius perfectionis, alius generationis: nam
priora ordine generationis, frequenter sunt po-
steriora ordine perfectionis. In summo ordine per-
fectionis, charitas est prior fide & spe: secus de
ordine generationis. Sic actus fidei, ordine ge-
nerationis est prior actu spei et charitatis: quia
non potest voluntas per actum suum tēdere in
obiectum, nisi cognitum per intellectum.

Ordo quidam est, qui respicit naturam secundum
omnem statum, & est ordo qui respicit natu-
ram secundum statum suæ corruptionis: & se-
cundum hoc, quædam sunt de dictamine natu-
ræ simpliciter, quædam de dictamine naturæ
secundum statum. Deum esse honorandum, di-
ctat natura secūdum omnem statum: hominem
verò adæquari homini, dictat secūdum statum
suæ primæ conditionis: hominem autem homi-
ni subijci, et hominem homini famulari, dictat
secūdum statum corruptionis, vt mali compe-
scantur, & boni defendantur &c.

Ordo angelicus, est multitudo cœlestium spiri-
tuum, qui inter se aliquo munere gratiæ asimi-
lantur.

Ordo quandoq; sumitur pro modo viuendi reli-
giosorum: & sic sunt varij ordines.

DE LITERA O.

Ordo dupliciter accipitur: vno modo, pro ritu seu signo, quo traditur potestas ordinato: secundo modo pro potestate tradita. Primo modo, ordo est sacramentum: secundo, est sacramentum & res, scilicet respectu signi prædicti: & sacramentum rei, id est, gratiæ gratum facientis, seu augmenti eiusdem, qui dignè ordinē suscipienti confertur.

Ordo, est signaculum quoddam sacrum, quo spiritalis potestas traditur ordinato, et officium. hoc sacramentū, est sacræ rei signum, quia charitatis & gratiæ à Deo infusæ. Alij sic definiunt: Ordo est sacramentum spiritalis potestatis, ad aliquod officium in ecclesia ordinatum.

Ordinatum aliquid esse, vel fieri ordinatò, dupliciter dicitur. Vno modo, ordine vniuersali, quod pertinet ad legem communem: sicut ordinatum est secundum legem comunē, omnem finaliter peccatorem esse damnandum: vt si rex statuatur, quòd omnis homicida moriatur. Secundo modo, ordine particulari, circa hoc iudiciū ad quod non pertinet lex, quia lex est de vniuersalibus casibus: de casu autem particulari non est lex, sed iudicium secundum legem, quod est conclusio legis, vt quòd iste homicida moriatur.

Origo dupliciter accipitur, vel respectu creature, vel

DE LITERA P.

ra, vel respectu personæ. Si respectu creaturæ, sic est respectu totius trinitatis, & appropriatur patri. Si autem respectu personæ, sic potest accipi actiue & passiue: actiue, sic est patris & filij, sed appropriatur patri: si passiue, sic filij & spiritus sancti, & appropriatur filio, non secundum quod simpliciter, scilicet secundum quod origo debet animationem per modum naturæ &c.

Orthodoxus dicitur fidelis, catholicus, &c. & dicitur orthodoxus, quasi rectam regulam seu doctrinam credendo & viuendo tenens.

Os Dei, est Dei filius, Dei patris, Christus Dominus.

DE LITERA P.

PANIS intelligentiæ illuminantis, est verbum Dei auditum, lectum, meditatum seu contemplatum, nos illuminans ad intelligentiam scripturarum, fidei, bonorum promissorum, quæ sunt æternæ felicitatis gaudia, & malorum comminatorum in damnatione perpetua. Panis deuotionis, est panis spiritum sursum cogens: hunc præstat panis verbi Dei deuotè susceptus, & diligenter masticatus. Papa dicitur summus pontifex, qui habet pleni-

DE LITERA P.

itudinem pontificalis potestatis.

Paradisus est quadruplex, terrestris, corporalis, cœlestis, & spiritalis.

Paradisus terrestris, est locus corporeus in Oriente, vt in nobilissimo loco, & interpretatur hortus: estq; locus conueniens habitationi humanæ, quia habet aërem temperatum & tenuissimum, & plantas semper floridas.

Paradisus corporalis, est locus deliciarũ et amœnitatis: & quantum ad beatos, est cœlum empyreum: quantum ad viatores, est locus amœnus in partibus Orientis constitutus.

Paradisus spiritalis dicitur per allegoriam, status animæ triumphantis ac militatis ecclesiæ. Vnde spiritalis paradisus sic definitur, est status vel quies & amœnitas deliciarum spiritalium.

Paradisus cœlestis capitur pro visione Dei, vel pro beatitudine regni cœlestis, quod non sine visione est.

Parafernalia bona dicuntur, quæcunque bona præter dotem foeminis sponſis dantur.

Partes sunt, in quas materialiter diuiditur totũ.

Pars triplex est, integralis, subiectiua, & potentialis.

Pars integralis est, quæ intrat constitutionem totius, sicut partes domus.

Pars

DE LITERA P.

Pars subiectiua, est inferius contentum sub superiori, & species respectu generis.

Pars potentialis est, quæ non recipit prædicationem totius, sed aliquid de potètia siue de perfectione totius participiat. Sic dicere possim, quòd anima sensitua, est pars potentialis animæ intellectiua.

Pars alicuius adhuc accipitur dupliciter. Vno modo pro termino primæ impositionis, & sic dupliciter. Vno modo largè, pro eo ex quo res constituitur, vel quod ad rei conseruationem vel naturalem operationem requiritur: et hoc modo etiã humores in corpore humano existètes, scilicet sanguis, cholera, melancholia &c. Alio modo magis propriè, pro illo ex quo res composita realiter constituitur: & hæc duplices, quædam essentiales, quæ se habent vt actus & potentia, & sunt materia & forma compositi substantialis: quædam sunt integrales, ex quibus totum integratur eiusdem rationis cum toto, vt sunt membra animalis, & partes graduales formæ intensibilis, & partes quantitatiuæ rei extēsæ &c. Sic est terminus primæ intentionis: sed pro termino secunde intentionis, terminus inferior dicitur pars sui superioris. & hæc dicuntur partes subiectiua. Hoc modo species sunt partes generis, & indiuidua spe-

DE LITERA P.

cierum: sic homo, bos, leo &c. sunt partes animalis.

De ratione partis, capiendo pro termino primæ impositionis, sunt duo. Primum, quod realiter distinguitur ab eo, cuius est pars: nihil enim est pars sui ipsius: & propter hoc licet anima replicetur sub partibus corporis, tamen anima in pede, non est pars animæ informantis totum corpus, quia anima quæ est in pede, est eadem quæ est in capite, manu, & toto corpore. Secundo modo requiritur, quod ipsa sic cū alia componat siue integret totum id, secundū primum & propriissimum identitatis modum. Sic scientia non est pars animæ, quia siue adsit animæ, siue non, anima semper est eadem, & in nullo substantialiter mutata. Primum, Deitas non est pars Christi seu verbi, quia est realiter eadem verbo. Item, natura humana non est pars Christi, quia non est pars verbi, Christus autem & verbū, idem sunt: Nō igitur humanitas neq; diuinitas est pars Christi. Ex quo sequitur, quod licet Christus subsistat in duabus naturis, diuina & humana, non tamē componitur ex eis. Partes aliquotæ dicuntur, quæ aliquoties sumptæ reddunt numerū suum essentialē, vt sunt, 1. 2. 3. quæ constituūt numerū senarium. Item, centenarius componitur ex partibus aliquotis,
 & non

DE LITERA P.

Et non aliquotis, et ideo est imperfectior: denarius autem est perfectissimus, ad quem stat resolutio omnium numerorum, et dicitur limes primus: centum autem, est limes secundus.

Partes proportionales, siue eiusdem proportionis dicuntur, quorum talis est proportio primæ ad secundam, qualis secundæ ad tertiam, et sic consequenter: vel ubi talis est proportio ad sequentem, qualis est sequentis ad sequentem. Ut si continuum diuidatur in duas medietates, et secundæ medietas iterum in duas: et sic consequenter suo modo dicatur de diuisione secundum quamcunq; proportionem multiplicem etc.

Paruificentia, est vitium oppositum magnificentia, et est circa magnos sumptus.

Passio, à neotericis scholasticis accipitur pro animi vel corporis morbo. Vel, passio est motus appetitiuæ virtutis sensibilis in imaginatione boni et mali.

Passiones quædam sunt corporales, quædam naturales seu animales, quædam spirituales.

Passiones corporales, sunt poenæ inflictæ corpori, vel supplicia, tormenta, quibus corpus patitur, torquetur et cruciatur: sicut fuerunt passiones martyrum, quæ et martyria vocant.

Passiones naturales seu animales sunt, quæ insunt à natura omnibus animalibus: istæ nec bo-

DE LITERA P.

næ nec male sunt, cum ipsis animalibus desit libertas arbitrij, in qua fundatur ratio laudis & vituperij.

Passiones spirituales, dicuntur spirituales afflictiones: & hæc magis attendendæ sunt animæ ad deuotionem vocatæ, quàm sensuales, vt illas adipisci, & secundum eas affici mereatur.

Passio & passibilitas sibi correspondent, vt potentia & actus.

Pati, est quoddam recipere: vnde duplex est modus passionis: vno modo naturaliter, secundum esse naturale, sicut calor ignis recipitur in aëre vel igne: alio modo recipitur aliquid in aliquo, secundum modum intentionalem, sicut similitudo coloris recipitur in aëre vel oculo.

Passio obuia voluntati, est quæ difficultat voluntatē.

Passio et propassio differunt. Propassio est, dū quis ita timore vel tristitia aut dolore afficitur, vt mens inde à rectitudine, aut Dei contemplatione moueatur. Passio uerò dicitur, cum mens turbatione victa, à rectitudine declinat.

Patientia est virtus, contumeliarū & omnis aduersitatis impetus æquanimiter portās: et hæc philosophica definitio est. theologicè sic definitur: Patiētia est virtus, qua quis pro pietate et pro Deo quicquid acciderit, fert, nec frāgitur.

Patria translatiuè accipitur pro patria cœlesti, scilicet

DE LITERA P.

- scilicet pro regno cœlorum post hanc vitam.
Patriarcha dicitur, qui patrum, hoc est, pontificum princeps & primus est.
Patrini dicuntur, qui paruulos ad baptismum offerunt, & pro ipsis spondendo quasi fideiufsores ad Deum fiunt.
Paupertas est duplex, simulata & vera, itē voluntaria vel expedita, & necessaria vel illata. prima habet gloriam, secunda cruciatū. Item adhuc est duplex: ex coacta necessitate, & ex propria voluntate.
Pax est tranquillitas ordinis, id est, quieta & suavis concordia debitum ordinem seruans.
Pax quædā malorū est, quæ opponitur paci bonorum.
Pax hominis vera, est ordinata hominis (nō ad Deum concordia, ex qua oritur pax hominis ad seipsum & ad proximum.
Pax ad proximum est, cum omni homine ordinata concordia, vt scilicet nulli noceat, et cum possit, proficit.
Pax terrena est, quæ requirit pacē cū proximo.
Pax spiritualis, seu interna, seu pectoris est, quæ quis cum seipso pacem habet.
Pax cœlestis est, quæ habetur cum Deo.
Pax conscientie est tale bonum, quod aliquod ei comparari nequit.
Peccare, est iniq̄e agere, vel iuste, vel iniuste.

DE LITERA P.

¶ *facere contra regulā voluntatis. Item peccare, est voluntariē auerti à Deo.*

Peccare actualiter, nihil est aliud, quàm voluntariē aliquid agere vel omittere contra rectam rationem, hoc est, non conformiter ad rationem rectam.

Peccat volens, qui passione aliqua victus peccat, non ex malitia, & in peccato non perseuerat.

Peccare voluntariē, est ex habitu & malitia, ac perseueranter peccare.

Peccatum malum & indebitum semper oportet sumere non contrariē, sed contradictoriē: vt lapsus dicitur malus, id est, non bonus, contradictoriē.

Peccatum, est actus non meritorius, aut mortaliter bonus.

Peccatum aliquando est culpa, aliquando pœna peccati.

Peccatum & vitium differunt: peccatum notat culpam, vitium notat culpæ sequelam.

Peccatum in genere etiam sic definitur: est actus deuians ab ordine debiti finis contra regulam naturæ, rationis, vel legis æternæ. Aliàs sic definitur: est factum, vel dictum, vel concupitum contra legem Dei.

Peccatum actuale, est voluntaria commissio vel omisio

DE LITERA P.

omissio contra rectam rationem.

Peccatum originale est, quod à vitiosa nostra origine trahimus: & est auersio quædam habitualis à Deo, qua anima prona effecta est non reddere iustitiam quam debet. Vel est qualitas morbida, animæ vitium, scilicet concupiscentia: & contrahitur e parētibus, quia causatur à qualitate morbida carnis, quam caro contrahit ex libidinosa cōcupiscentia siue ardore parentum coëuntium in prolis seminatione &c. Vel, peccatū originale, est habitus corruptus, non pura priuatio.

Originale peccatū, vno modo est origo omnium peccatorum: & sic peccatum Adæ dicitur originale peccatum. Alio modo dicitur originale peccatū, quod est in nobis ab origine, & à quo cetera vitia sumunt in nobis originem.

Peccatum transire in prolem tripliciter fit, punitione, imitatione, & transfusione.

Peccatum moris dicitur, quod peccatori imputatur ad vituperium.

Peccatum actuale, mortale quoddam est, quoddam veniale.

Peccatum actuale mortale est, quod occidit animam, & separat eam à Deo.

Peccatū veniale, est complacentia seu voluptas in creatura infra vel citra Deū, id est, nō plus

DE LITERA P.

quàm Deo, neq; æquè sicut Deo adhærere.

Peccata mortalia quædam sunt purè carnalia, quædã purè spiritualia. Purè carnalia sunt, ut gula & c. purè spiritualia, vt inuidia, ira & c.

Peccata mortalia quædam sunt commissi, quædam delicti: aliqua enim committuntur in faciendo, aliqua in omittendo.

Peccata commissi, sunt de præcipuis negatiuis.

Peccata delicti pertinent ad præcipua affirmatiua.

Peccatũ omissionis dicitur dupliciter. Vno modo improprie, pro peccato quo aliquis non omittit, quod tenetur omittere: & sic omisio semper coniuncta est peccato commissionis. Secũdo modo accipitur proprie, et est dũ aliquis omittit actum, quem tenetur facere: & ita contrariatur præcepto affirmatiuo.

Peccatum in patrem est, quando voluntas quæ est coniuncta appetitui sensitiuo, nata sibi condelectari, & peccans occasionaliter ex inclinatione appetitus sensitiuu ad suum delectabile, peccat ex passione: quod dicitur peccatum ex infirmitate seu impotentia, quæ consurgit ex amissione originalis iustitiæ: et illud peccatum est appropriatè in patrem, cui attribuitur potentia.

Peccatum in filium est, quãdo voluntas agit per
cognitiã

cognitionem intellectuam, hoc est, præsupponit cognitionem intellectus illius obiecti, circa quod elicit suum actum: igitur ratione errate, ipsa conformiter eliciente, non recte elicit, nisi error esset inuincibilis: et sic peccat ex ignorantia: & illud peccatum appropriate dicitur in filium, cui appropriatur sapientia.

Peccatum in spiritum sanctum est, quando voluntas peccat ex libertate propria non cõdelectando appetitui sensitiuo, nec ex errore rationis: & tunc dicitur peccare ex malitia, quia non ex passione siue odio, neque ex errore in ratione peccat (ibi enim est plenissima ratio peccati, quia plenissima ratio voluntarij: quia nihil est aliud à voluntate eliciens eam ad malum, neq; in sensu, neq; in intellectu) sed ex mera libertate sua, siue aliqua occasione extrinseca eligit velle contra dictamen rationis, etiamsi non tendat in ipsum malum sub ratione mali: & illud peccatum dicitur committi in spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas.

Peccatum irremissibile dicitur dupliciter, hinc & in futuro: vno modo simpliciter, quod non remittitur, qualis est sola finalis impenitentia: hoc enim non remittitur in presenti seculo: sic enim non esset finalis si remitteretur, non duraret in finem: nec in futuro, quia nihil non re-

DE LITERA P.

missum in hoc seculo, remittitur in futuro.

Peccatum quoddam est occultum, quoddam publicum. Peccatum suum publicum nemo non tenetur confiteri in publico. Alia res est cum publico.

Peccatum capitale dicitur, vno modo quod capitale plectitur seu punitur, sicut est crimen læsæ maiestatis. Secūdo modo dicitur illud, vnde reliqua peccata orta sunt.

Peccatum contra naturā fit quatuor modis. Primus est, quando absque omni concubitu causa delectationis venereæ pollutio procuratur, & vocatur propriè mollities, pertinetq; ad peccatum immunditiæ venereæ seu lubricosæ. Secundus modus est, si fiat per concubitū ad rem non eiusdem speciei, & vocatur propriè bestialitas. Tertius modus est, si fiat cōcubitus ad rem eiusdem speciei, sed non ad debitum sexum, vt puta masculi ad masculum, vel fœminæ ad fœminā: & vocatur propriè Sodomiti cū. Quartus modus est, si fiat cōcubitus ad rem eiusdem speciei & debiti sexus, sed non fiat in debito instrumēto, vel aliàs fiat monstrosa quædam deordinatio & vilitas in modis concumbendi.

Peccatum veniale est triplex. Quoddam est ex sola surreptione, id est, sine aduertentia, quod præuenit deliberationem: & illud sicut vitari

non

DE LITERA P.

non potest, ita etiam nunquã fit mortale, quan-
 diu manet in illo genere ex surreptione: secus si
 maneret, seu si cõtinuaretur actus ex surreptione
 ne inceptus, quousq; accederet perfecta delibe-
 ratio, quia tũc non manet surreptitiuus. Quod-
 dam est veniale, quod fit cum cogitatione sine
 aduertentia, sed sine pleno consensu, vt in co-
 gitatione de muliere, & in delectatione citra
 consensum in delectationem. Tertium est ve-
 niale, cum ratione & consensu: sed ideo est ve-
 niale, quia non est contra præceptum, vt ver-
 bum odiosum, & mendaciũ iocosum, visus su-
 perfluus, & huiusmodi.

Peccans dicitur ille, qui peccat, vel committit ali-
 quid mali.

Peccator propriè est, qui ex habitu vel propo-
 sito peccat.

Peculium dicitur, quicquid alicuius labore &
 industria paratum & lucrifactũ est. Apud ma-
 iores omne patrimoniũ dicebatur peculium.

Peculium profectitiũ est, quod ex rebus patris,
 vel earum occasione proficiscitur.

Peculium aduentitium dicitur, quod à linea ma-
 terna prouenit.

Peculium castrense est, quod filios familias à pa-
 rētib; vel alijs occasione militiæ, & nõ aliàs
 donatur, aut ipse in militia acquirit, quod nisi

DE LITERA P.

militaret, acq̄siturus non fuisset.

Pecuniæ nomine intelligitur, quicquid habent homines in terra, omnia quorum domini sunt, vocatur pecunia.

Penetratiuum dicitur, quod penetrat.

Perfectio seu perfectum est triplex: secundum tempus, secundum naturam, & secundum perfectionis vniuersalitatē.

Perfectum secundum tempus est, cui nihil deficit, quod secundum tempus illius statim sibi conuenit: sic puer dicitur perfectus, licet non habeat viri perfectionem.

Perfectum secundum naturam est, quod habet quicquid nature conuenit, secundum sui capacitatem: sic soli beati sunt perfecti.

Perfectum secundum vniuersalitatē est, quod est summè & simpliciter perfectum. Primum perfectum est nature conditæ, secundum nature glorificatæ, tertium nature increatæ.

*Perfectio attributalis dupliciter accipitur: vno modo pro ipsa re quæ est perfecta simpliciter, sicut est essentia, quæ est simpliciter perfectio, quia nullam includit imperfectionem essentialiter, nec necessariò aliquam imperfectionem annexam habet. Secundo modo accipitur improprie pro conceptu vel signo rem simpliciter perfectam significante, videlicet ad quem non sequitur,
de quo*

DE LITERA P.

de quo prædicatur esse imperfectum: vt hæc dictiones, bonus, sapiens &c. conueniunt tam Deo quam creaturæ &c.

Perfectio simpliciter, est illud quod in vnoquoque melius est ipsum, quam non ipsum. Vel, perfectio simpliciter, est perfectio vel res significata per aliquem terminum, quem non stat ab aliquo remoueri: & illud est summum bonum: talem terminum vocamus denominationem perfectionis simpliciter. Perfectio secundum quid, est perfectio vel res creata, significata per aliquem terminum, quem non stat ab aliquo remoueri, & illud esse & non esse minus perfectum, quam illud per illum significatum. Verbi gratia de prima: Vita in Deo, perfectio est simpliciter: et iste terminus, vitæ, est denominatio perfectionis simpliciter. De secunda: Vita creata, est perfectio secundum quid: & iste terminus, vita creata, est denominatio perfectionis secundum quid.

Perfectio Christiana, est dilectio Dei, in qua qui seruientior est, hic perfectior iudicatur. Vel, perfectio Christiana est, vnâquâque rem tanti habere, quanti habenda est: sic pluris est anima, quam esca: fides & æquitas, quam pecunia. Et hæc perfectio Christiana est quintuplex, vt sequitur.

DE LITERA P.

Perfectio sufficientiæ est, quæ consistit in adimplatione mandatorum Dei.

Perfectio religionis est, quæ consistit in obseruantia consiliorum.

Perfectio prælationis est, quæ consistit in regimine subditorum.

Perfectio operationis est, quæ consistit in ostensione exemplorum.

Perfectio tranquillitatis est, quæ consistit in consummatione difficillimorum & optimorum.

Perfectum rei est duplex: quoddam in esse primo, quoddam in esse secundo. Primum in hoc consistit, vt res habeat omnia, quæ pertinent ad eius essentiam: secundum consistit in quibusdam persecutionibus non pertinentibus ad essentiã. Primo modo perfectum fuit matrimonium inter Mariam & Ioseph: non secundo, quia non ita perfecte significauit indiuisibilem vnionem Christi & ecclesiæ, & humanæ naturæ cum diuina persona, sicut matrimonium consummatum.

Perficere, vno modo effectiue sumitur: sic Deus perficit me, dando mihi vitã. Altero modo formaliter, & sic anima mea corpori meo dat vitam, vel est vita corporis formaliter.

Periurium accipitur vno modo pro iuramento, quo scienter falsum iuratur: secundo pro iuramento

DE LITERA P.

iuramento, quo scienter vel ignorāter iuratur
falsum, aut dolose verum, vel quod vergit in
deteriorem exitum. Tertio, pro quolibet iura-
mento, in quo deficit aliquis trium comitum,
veritas, iustitia, & iudicium.

Perseuerantia, vno modo dicitur volūtas per-
ferendi passiones sine defectione: & sic est spe-
cies fortitudinis. Alio modo dicitur propositū
perseuerandi in bono usq; in finem: & sic est
conditio annexa cuilibet virtuti. Tertio modo
dicitur continuatio boni vsq; in finem: & hoc
modo non est nomen virtutis, sed potius status
consequentis ad omnes virtutes.

Persona, est suppositum intellectuale: vel est ra-
tionalis naturæ indiuidua substantia.

Personæ aliæ sunt creatæ, aliæ increatæ. Perso-
næ increatæ solum dicuntur tria supposita in
diuinis. Persona creata dicitur de omnibus an-
gelis & hominibus, excepto Christo.

Personæ ecclesiasticæ sunt omnes, aliquæ ex ma-
ioribus ordinibus habentes.

Personari, est fieri personam.

Personare, est dare alicui esse personale: id est,
dare vt sit persona.

Perturbatio, est aduersa ratione contra naturā
animi commotio.

Petulantia, est voluptas mentē à ratione ad ve-

DE LITERA P.

nerem prouocans, & ad ceteros illicitos trahens motus lasciuia subsultatio, & sine modestia proterua ac procax loquēdi vel potius blaterandi consuetudo &c.

Peruietas est duplex: quædam est qualitatiua, disponens ad videndum ea, quæ sunt in eo: vt per crystallū videmus, quæ continentur in eo. Altera est porosiua, & sunt ipsa foramina vel pori, per quos videbimus in gloriā interiorem nostri corporis: & per istos poros nunc exeūt sudores & pili: vnde corpora gloriosa beatorum erunt colorata, luminosa, & erunt peruia peruietate porosa, ad modū crystalli pulcherrima, non autem peruietate qualificatiua.

Philosophia, est ars vitæ, & perturbationum medicina.

Phylacteriū est chartula, in qua decē præcepta legis scribuntur, in signum Iudaicæ religionis.

Piaculare ad satisfactionem peccati pertinet. Et dicitur piaculare, quasi dignum expiari.

Piaculare crimen, est flagitium, quod quis commisit, qui duabus commatribus vel sororibus nupsit.

Piacularia tristia, per quæ olim malum fieri opinabantur apud demones.

Piacularia auspicia, quæ tristia portendebant.

Piaculum sacrificium, cultus, & quicquid præbetur

DE LITERA P.

betur vel agitur pro sacrificacione peccati.

Piare significat colere, quandoq; contaminare,
quandoq; pié amare, quandoq; purgare.

Pietas propriè Dei cultus intelligi solet, què Græci theosebiã appellât: aliàs est pietas erga parētes, erga magistratū &c. Describitur ergo pietas in primo sensu, quòd sit cultus Dei interior.

Plenitudo est multiplex, quædam naturæ, quædam gratiæ, quædam gloriæ.

Plenitudo naturæ, est in duplici differentia: prima, in quantum ad rem in conditione, de qua

Gen. 2. Complevit Deus die sexto opus suum.

Secunda, quantum ad veram multiplicationē, de qua Psalmus: Domini est terra, & plenitudo eius.

Plenitudo gratiæ similiter est duplex: quædã in capite, & de hac Ioannis 1. Plenum gratia & veritate. quædam in membris, de hac Acto. 2. Repleti sunt spiritu sancto.

Plenitudo gloriæ quoq; duplex est: vel quantum ad numerum electorū, de hac Apoc. 6. Sustine te modicum tempus, donec impleatur &c. aut quantum ad perceptionē æternorū bonorum.

Plenitudo potestatis ecclesiasticæ, est potestas ordinis et iurisdictionis, quæ à Christo collata est supernaturaliter Petro, sicut vicario suo & monarchæ, primò pro se, & suis successoribus

DE LITERA P.

legitimis vsq; in finē seculi, ad ædificationem ecclesiæ militantis, pro consecutione felicitatis æternæ.

Pœna supplicii est, quo quis ob delictum afficitur: vel est punitio delicti.

Pœna dicitur ordinatiua culpæ, pro quando per pœnam reducitur voluntas peccatrix ad diuinæ iustitiæ ordinem.

Pœnæ sunt multiplices: pœnæ temporales, quarum quædam contrahuntur, quædam assumuntur. Pœna quædam est inflicta, quædã contracta, quædam acta.

Pœna inflicta, simpliciter est passio, & non repugnans gratiæ, vt fames, sitis &c.

Pœna contracta, est fomes & concupiscentia.

Pœna acta, est sicut obduratio et gratiæ expulsio.

Pœnæ quædam assumuntur, quædam imponuntur in satisfactionem actualis peccati: vt ieiunia, vigiliæ, corporalia & spiritualia exercitia, & laboriosa opera, & variæ corporis castigationes.

Pœna quædam est materialis, quædam est personalis.

Pœna materialis est, quæ omnibus conuenit, siue quæ omnibus infligitur, sicut pœnæ consequentes peccatum primorum parentum.

Pœna personalis est illa, quæ conuenit alicui, &
non

DE LITERA P.

non conuenit alteri, vt sunt pœnæ infernales.
 Pœnales miseriæ sunt multæ, quas primorū pa-
 rentum culpa introduxit: aliquæ sunt spiritua-
 les, aliquæ corporales. Spirituales sunt, quæ
 se tenent ex parte potētiarum animæ, quæ sunt
 memoria, intellectus, volūtas: quarū quælibet
 grauatursuis miserijs. Corporales miseriæ val-
 de multæ sunt: vt dyscrasiæ, peruersiones, &
 defectus sensitiuarū virium interiorum & ex-
 teriorum &c.

Pœna damnatorum est multiplex: quædam est
 pœna damni, id est, carentia diuinæ visionis:
 alia est, tristitia de ipsa pœna: tertia, tristitia
 de culpa, nō vt est offēsiua Dei, sed vt est cau-
 sa pœnæ: quarta est de igne continente perpe-
 tuo: quinta, de igne retinente & immutante in-
 tellectum damnatorum in perpetua considera-
 tione sua: sexta, de culpa, in quantum est peccā-
 tum, est vermis conscientiæ.

Pœna vermis dupliciter potest intelligi, aut pro-
 priè de verme corporali, aut metaphoricè de
 morsu conscientiæ.

Pœna damnatorū generaliter est duplex, dam-
 ni, & sensus.

Pœna damni, est carētia beatitudinis: vel, est pri-
 uatio præmij beatifici.

Pœna sensus est, quæ infert dolorē: vel, est affli-

DE LITERA P.

Etio infernalis tormenti.

Pœna canonica, est pœna inflicta per canones, prohibens vel arcens punitum ab aliquo gradu ecclesiastico, qui alijs sibi liceret.

Pœnosum dicitur plenum pœna.

Pœnitere dicimus, quum quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra voluntate nostroq; consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere, sententiamq; in his nostram immutamus.

Pœnitentia capitur tripliciter: primò dicitur dolor desperatiuus: secundò dicitur dolor interior: tertio dolor consequens. Item capitur pœnitentiã dupliciter: vno modo pro aliquo actu vel habitu pœnitentiis: secundo modo pro actu sacerdotis pœnitentiã à culpa absoluentis. Primo modo dicitur virtus, secundo modo sacramentum.

Pœnitentia variè diffinitur: quidam eam diffiniunt dolorem cordis, et amaritudinem animæ pro malis, quæ quisq; commisit. Quidam sic: Pœnitentia est ante acta mala deslere, & stenda non committere. Quidam sic: Pœnitentia, est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Quidam sic: Pœnitentiã est actus, passio vel habitus hominis ad punitiõnem peccati à se commissi voluntariè ordinatus. Quidam sic: Pœnitentia est quedam vindicta

DE LITERA P.

dicta dolentis. Describitur autem perfectissimè sic.

Pœnitentiæ sacramentum, est absolutio hominis pœnitentis facta à sacerdote iurisdictionem habente, sub certa verborum forma, cum debita intentione prolata, ex institutione diuina, efficaciter significatiuum absolutionis animæ à peccatis.

Pœnitentia vera dicitur, cum habitus ex actibus detestandi peccatum, secundum rectam rationem & debitum finem elicitis est genitus, ad huiusmodi actus natus inclinare.

Pœnitentia secreta, est satisfactio pro peccatis à sacerdote iniuncta, secreta agenda, id est, non publicè.

Pœnitentia publica est, quæ manifestis criminibus iniungitur manifestè in facie ecclesiæ agenda, non tamen cum solennitate astantium clericorum: sicut est publica correctio virgarum, vel flagellorū, vel circuitio nudis pedibus, capite discooperto ante crucem processionis dominicæ diei: aut peregrinatio per mundum cum baculo cubitali: & hæc potest iterari.

Pœnitentia solennis est, quæ à solo episcopo pro grauissimis criminibus publicis, totam communitatem conturbantibus, laicis fidelibus semel tantum cum debitis solennitatibus imponitur.

DE LITERA P.

hæc non iteratur, ne vilis habeatur.

Pœnitentiæ tēpus est, in quo pœnitentia suffi-
enter peragitur ad salutē, quod est in hac vita.

Politia, est ordo quidam habitantium in ciuita-
te in principando & subijciēdo: & est duplex,
ecclesiastica & secularis.

Politiæ secularis tres sunt species: regnum, ari-
stocratia, & politia. Regnum, est politia sub
vno bono viro. Aristocratia, sub paucis bo-
nis. Politia, quæ & democratia dicitur, sub
pluribus bonis.

Politia ecclesiastica, est communitas viuens sub
iure purē diuino seu ecclesiastico.

Politia naturalis, est cōmunitas secundum leges
purē naturales principaliter regulata.

Politia humana, est cōmunitas secundū leges pu-
rē ciuiles vel humanas principaliter regulata.

Pollutio, secundū scholasticos doctores, est ge-
nitura somno sparsa: vel, est resolutio seminis,
quæ fit in somno, quæ non est peccatum, sed si-
militudo peccati.

Pollutio quædam est sacrorū locorum, vnde tem-
pla & cœmiteria dicuntur polluta per sangui-
nis effusionem ibi violenter & iniuriose fa-
ctam, sicut per homicidium, mutilationē & c.

Pontifex, est sacer magistratus, dictus à posse &
facio.

Portio

DE LITERA P.

Portio dicitur, quasi partio, & significat partē.

Portio animæ superior, accipitur dupliciter, largē & strictē. Large sumpta, non tantum extendit se ad obiecta æterna, sed etiam ad temporalia in ordine ad æterna, siue secundum regulam legis æternæ. Sic portionis superioris est actiones circa creaturas per regulas æternæ legis moderari, & in Deum ordinare, dum in agendis temporalibus consulit diuinā voluntatem.

Portio animæ inferior est, quæ ad tēporalia gubernanda deflectitur: id est, est ratio versata circa temporalia, tāquam circa obiecta. Vnde cognitio qua cognosco Deum trinū & vnum, & cætera ad Deum pertinentia, pertinet ad portionem superiorem: cognitio verò qua cognosco creaturam, pertinet ad portionem inferiorem.

Possibile, est duplex. Quoddam est, quod non existit in creaturæ rationalis potestate libera, sicut cælum moueri, vel solem oriri. Aliud est possibile, quod existit in creaturæ rationalis libera potestate, sicut diligere Deū, odisse proximum, secūdo modo habere gratiā vel fidem infusam &c.

Possibile, vno modo aliquid dicitur secundū causas inferiores, vt generatio aëris ex aqua, & ignis ex aëre &c. secundo, secundum causas su

DE LITERA P.

periores, vt miraculorum operatio.

Potest triplex est: posse esse: posse agere, dare, vel perficere: posse pati, recipere vel perfici. Potentia primo modo, quod non est, natum tamen est esse: secundo non agit, tamen natum est agere: tertio quod non patitur, tamen natum pati.

Potentia dicuntur, secundum quas possibiles dicimur, puta potentem irasci, tritari &c.

Potentia, est principium agendi vel patiendi.

Potentia libera, est potentia indifferens ad opposita, quæ scilicet in sua potestate habet vtrumque oppositorum, scilicet facere & non facere: & talis potentia dicitur contingenter productiua.

Potentia naturalis, est potentia ad vnum oppositorum determinata, quæ non habet in sua potestate vtrumque oppositum: & talis potentia agi necessario, id est, positis omnibus ad productionem effectus requisitis non potest non agere: & nulla causa, respectu eiusdem effectus, potest esse causa libera & naturalis, quia hoc implicat.

Potentia neutra potest quandoque fieri indifferens, vel quæ non determinatur ad hoc aut ad illud: vnde esse in potentia neutra, dupliciter intelligitur. Vno modo, quando non plus inclinatur ex natura sua actiue ad vnum, quam ad aliud: & sic natura assumpta, & quæcunque alia, est in poten-

DE LITERA P.

in potentia neutra. Altero modo dicitur esse in potentia neutra, quia si derelinqueretur potentia suae, non plus predicaretur de eo unum quam aliud: & sic natura assumpta non est in potentia neutra.

Potentia organica, est illa quae utitur organo corporali in sua actione, quales sunt omnes potentiae extensae in materia, sicut potentiae sensitivae.

Potentia non organica, est illa quae non indiget organo corporali in sua actione, quales sunt omnes potentiae non extensae in materia, sicut intellectus & voluntas.

Potentia peccandi, est potentia qua voluntas potest aliquid velle vel nolle, aut etiam non velle, contra legem, cui tenetur obedire. Haec autem potentia nihil est aliud secundum rem, quam liberum arbitrium seu libertas voluntatis, quae potest in utrumque contradictoriorum. Et dicitur potentia peccandi dupliciter. Uno modo dicitur potentia peccandi, ipsa potentia qua peccatur: & sic nominat ipsum liberum arbitrium creatum, quod quidem potest in bonum adiutum gratia. Alio modo dicitur potentia peccandi, potentia ordinata ad peccandum: ut potentia nominat aliquid medium inter substantiam & peccandi actum &c.

DE LITERA P.

Potentia theologica, dicitur potentia productiua, quæ est respectu producibilis in eadem substantia, siue essentia. Sic in diuinis pater habet potentiam productiuam filij, & filius habet potentiam quod possit produci. Dicitur & potentia generandi, qua generans generat: sicut generaliter potentia agendi, qua agens agit.

Potentia Dei est duplex, absoluta, & ordinata.

Potentia Dei ordinata est, qua leges sequitur à diuina voluntate positas.

Potentia absoluta est, quæ abstrahit ab illis legibus: & Deus dicitur illud posse de potetia absoluta, quod simpliciter & absolute potest.

De potentia absoluta aliquid facere, vocant Iuristæ Facere de facto.

De potentia ordinata aliquid facere, vocant Facere de iure.

Potestas, est potentia actiua cum aliqua præeminentia: vel est facultas propinqua ad executum in actum.

Potestas sacramenti est triplex, autoritatis, excellentiæ, & ministerij.

Potestas autoritatis est, qua quis ex se principaliter, non ab alio superiore, potest remittere peccatum: & hæc est solius Dei.

Potestas excellentiæ, est potestas quodammodo inferiori delegato cū prærogatiua: & hæc consistit

DE LITERA P.

fistit in quatuor prerogatiuis, quæ sunt, mere-
ri efficaciam sacramentis, conferre effectum sacra-
menti, sine sacramentis instituere sacramenta,
& in eius nomine conferre sacramenta.

Potestas ministerialis, est potestas dispensandi,
vel etiam ministerialiter instituendi sacramenta.

Potestas baptismi, est potestas conferendi gratiam
vel remittendi peccata.

Potestas est duplex, ecclesiastica, & secularis.

Potestas ecclesiastica est, quæ à Christo superna
turaliter & specialiter collata suis apostolis et
discipulis, & eorum successoribus legitimis,
vsq; in finem seculi, ad ædificationem ecclesiæ
militantis, secundum leges euangelicas, pro con-
secutione vitæ æternæ.

Potestas secularis est, quæ conuenit & alijs non
Christianis.

Potestas ordinis est duplex: quædam est respectu
corporis Christi veri, & quædam respectu cor-
poris Christi mystici. Prima est potestas con-
ficiendi verum corpus Christi & sanguinem
eius: secunda est potestas soluendi & ligandi:
& vtraq; potestas confertur in collatione or-
dinis sacerdotalis.

Potestas ligandi & soluendi in foro pœnitentiæ
est duplex. Quædam confertur ex vi ordina-
tionis in sacerdotem, quando episcopus impo-

DE LITERA P.

nit manus super capita ordinandorū. Quædã est executionis, & hæc duplex est: quædam est executionis simpliciter, sine qua habens potestatem primam, neminem soluit & ligat: & hæc aliquãdo cum ordine non accipitur, sicut quando quis ordinatur ab episcopo non suo, sine licentia sui episcopi, aut quando ordinatur ab excommunicato &c. Quædam est iurisdictionis.

Potestas iurisdictionis est, quæ requirit prælationem super aliquam plebem vel personam, tanquam materiã super quam exerceri debet tam prima potestas, quam secūda. Materia verò est peccatum per se, & per accidens peccator, eo modo quo conceditur pœnitentiæ sacramentum habere materiam.

Potestas iurisdictionis est duplex: quædam ordinaria, quædam delegata.

Potestas ordinaria est, quæ alicui conuenit ratione beneficii aut dignitatis, in quo vel qua constitutus est ipso iure: & talis est potestas prælationis & curatorū, & hi possunt vires suas alijs committere.

Potestas delegata vel cõmissa, duplex est. Quædam est limitata solum ad arbitrium committentis, & per se nullo iure suffulta, vt est potestas adiutorum, quos curati assumunt in suble-

DE LITERA P.

nam laboris audiendi confessiones, siue commissio eius fiat generaliter ad omnes parochianos, siue ad aliquos specialiter, siue ad vnum singulariter. Quædã est quasi media inter ordinariam & commissam, quæ seruata forma in iure statuta ampliari potest committentis arbitrio, & non restringi: hæc est potestas fratrum mendicantium.

Potestas præsidendi dicitur illa, per quam aliquis præsidet & dominatur. Quod autem aliquis præsidet, dupliciter dicitur. Vno modo dicitur ipsa virtus, per quam quis præualet alteri: & hæc virtus absq; dubio à Deo est. Altero modo, id per quod præsidet dicitur modus perueniendi vel promouendi ad has virtutes, excellentiam &c.

Potestas dominandi, vel dicitur respectu omnis rei, quam homo potest ad libitum & votum suum vri. Vel, potestas præsidendi per excellentiam, in imperando ei qui est capax rationis & præcepti: vel potestas coercendi subditos.

Potestas diaboli est duplex: vna detinens vel attrahens, altera pugnans.

Potestas diaboli detinens, est illa qua attrahebat & detinebat quoscunq; in limbo, & nemo poterat euadere hanc potestatem.

Potestas diaboli pugnans, est potestas præcipi-

DE LITERA P.

tandi in malum, id est, peccatum, vel per fallaciam, vel per potentiam.

Practica, scientia est cuius finis est actus: speculatiua est, cuius finis est scire.

Præceptum, est iussio vel imperiū faciendi aliquid, vel non faciendi.

Præcepta sunt duplicia, affirmatiua, & negatiua.

Præcepta affirmatiua sunt, quæ exprimuntur per propositiones affirmatiuas: & hæc obligant ad semper, sed non pro semper, quia eorum obligatio est sub disiunctione ad hoc tempus, vel ad illud, & ad hanc speciem operationis, vel ad illam.

Præcepta negatiua sunt, quæ exprimuntur per propositiones negatiuas: & ista obligant ad semper, & pro semper: ad semper, id est, pro loco et tempore, id est, aliquando: pro semper, id est, pro omni tempore & loco.

Præcepta à consilijs sic differunt: præcepta remouent quæ charitati sunt contraria: consilia autem sunt impedimenta actus eius.

Præceptum ecclesiæ est, quo ecclesia nobis aliquid præcipit vel iubet.

Præcipere, est actus rationis, quia importat motionem cum quadam ordinatione.

Prædestinatio, est diuinū propositum dandi vitam

DE LITERA P.

tam aeternā. Vel, prædestinatio est ratio trāsmissionis creaturæ rationalis ad vitā aeternam in mente Dei. Vel, est cognitio futuræ beatitudinis. Reprobatio, est diuinum propositū dandi aeternam damnationem.

Prædestinare nihil est aliud, quàm velle dare alicui creaturæ rationali vitam aeternā, gratiam & gloriam.

Predicatio, est prædicati de subiecto enūciatio.

Prædicatio identifica est, quando prædicatū dicitur de subiecto, mediante aliquo addito vel incluso, quod identificatur subiecto, sine quo non conueniret subiecto: vt, essentia est pater generans: filius, est essentia communicabilis: essentia, est res genita: in his omnibus prædicatum (si ageretur sine addito) negaretur de subiecto, quia ei additur illud, cui formaliter conuenit, quod additum identificatur subiecto: hoc est, supponit pro eodem, pro quo subiectum, ideo mediante illo prædicato de subiecto identifica prædicatione. Vnde non verè diceretur, Pater est trinitas: sed pater, & filius, & spiritus sanctus est trinitas.

Prædicatio quædam est per identitatem, quæ est in abstractione & ratione formæ non suppositi, vt iustitia est bonitas quædam per inherentiā, quæ est in concretionem: & hæc est ratio-

ne suppositi, vt album est musicum.

Prædicatum perfectionale est, quod nullam perfectionem siue diminutionem importat, nec ad ipsum sequitur imperfectio aliqua simpliciter sine respectu alterius. Sic asinus non est simpliciter prædicatum perfectionale, quia requiritur perfectius asino. Sic scire & intelligere, vel sciens & intelligens, sunt prædicata perfectionalia: scientia enim, est perfectio intellectus.

Prælati largè sumēdo, est omnis qui habet animarum curam.

Præmium accipitur pro quolibet quod retribuitur alicui siue bono siue malo: & ita extendit se ad meritum & demeritū: & est triplex præmium, aureæ, fructus, & aureolæ.

Præmium aureæ, est præmium substantiale bonorum, quod per similitudinem aurea dicitur: tum quia datur victoribus, nā victori debetur corona: tum quia ad similitudinē coronæ, quæ continetur linea circulari, quæ ita perfecta est, vt ei non possit fieri additio, nisi accidentalis.

Præmium aureolæ, est gaudium de operibus à se factis, rationem habētibus victoriæ excellentis, per quod apparebit exterius in corpore quidam decor, qui prædictū interius gaudium exterius declarabit: & dicitur accidentale præmium,

DE LITERA P.

mium aureola.

Præmium beatorū est duplex, essentialē, & accidentale.

Præmium essentialē, vel substantialē, secundum quosdam est animæ beatitudo, consistens in clara visione, & perfecta fruitione, & perfecta securitate de prædictæ visionis & fruitionis perpetuitate, & gaudio quod habent de Deo.

Præmium accidentale est, quod habet bonū creatum pro obiecto, vel quod consistit in gaudio, quod habetur de bono creato, vel de liberatione ab aliquo malo: & dicitur accidentale, non quòd sit accidēs animæ, quia tū beatitudo etiā diceretur præmium accidentale, sed quia tale præmium non est de ratione beatitudinis animæ, eò quòd anima sine illo esset verè beata.

Præposteratio dicitur peruersi ordinis postpositio: & est triplex: quædam ex debita causa, quædam præter causam debitam, quædam contra debitam causam.

Præposteratio ex debita causa est, quando quis bonum commune præponit bono proprio in temporalibus: & hæc præposteratio facit ad meriti cumulum.

Præposteratio præter causam debitam est, vt si ex sola liberalitate voluntatis meæ magis me exhibeo extraneo, quàm domestico.

DE LITERA P.

Præposteratio contra debitam causam est, utputa si pater meus magis indigeat, et ego possum ei magis subuenire, & ipso neglecto subuenio extraneo: & hæc inducit peccatum.

Presbyterissa dici potest vxor presbyteri in Græcia, vbi sacerdotes vtuntur licite matrimonio prius contracto. vel potest dici aliqua bona matrona vidua vel perfecta inter alias mulieres: vel forte in collegio, illa quæ præest alijs, vt abbatissa inter matrimoniales.

Præscire Deum aliquid, est Deum euidenter cognoscere rem futuram.

Præsciētia Dei accipitur dupliciter. Vno modo communiter pro præcognitione diuina, respectu cuiuslibet futuri, siue mali, siue boni. Altero modo magis strictè, pro præcognitione sola, quã habet Deus de damnatione reproborũ.

Præscitũ nihil est aliud, quã aliquid futurum præcognitum à Deo.

Præscitus est, qui æternæ vitæ vel damnationi deputatus est.

Præscriptio vno modo largè accipitur, & extendit se ad vsucapionem: alio modo distinguitur cõtra vsucapionem. Primo modo præscriptio sic definitur: Præscriptio est ius quoddam & dominium per continuationẽ possessionis temporis à lege diffiniti, autoritate legum
vim

DE LITERA P.

vim capiens, poenam negligētibus inferens, & finē litibus imponens. Secundo modo sic: *Præscriptio* est ius ex tēpore capiens firmitatem. *Præfens* est illud, cuius essentia præsentatur sensui vel intellectui.

Præstigium, est diuinitio per dæmones ingerentes se visui vel auditui hominū, à præstringendis oculis sic dictum.

Præstationes dicuntur, quæ populis à dominis imponuntur, vt tributum, census &c.

Præsumptio dicitur immoderatio spei dupliciter, supra vires proprias, vel contra iustitiā Dei. hæc est species blasphemie in spiritū sanctū. Aliàs est præsumptio, quasi præ alijs sumptio: & hæc opponitur magnanimitati.

Præsumptio confidētiæ de diuino adiutorio non est peccatum, sed est virtutis indicium. *Præsumptio* superbiæ de proprio ingenio, est peccatum.

Præuaricari, est à recto discedere.

Primitia, est prima pars frugum domino offerenda.

Primitiuum dicitur ab eo quod est primū: primum autem dicitur aliquid secundum ordinem dignitatis, vel dicitur primum respectu prioritatis. Primo modo Christus assumpsit carnis nostræ primitiua: secundo modo dicitur Christus assumpsisse primitiua nostræ massæ, non

DE LITERA P.

per prioritatem, sed conformitatem & similitudinem.

Principium est id, à quo aliquid procedit quocunq; modo, & e conuerso.

Principium essen. di dicitur illud, quod est principium alicuius inesse rei: & capitur dupliciter. Vno modo, pro vna parte alicuius rei, à qua incipit esse, vt motus augmentationis incipit à longitudine: postea progreditur in latum, deum in profundū. Alio modo, pro prima parte generata, respectu alicuius totius compositi, ex qua cum alijs constituitur totū. Exemp'um est de fundamēto respectu totius domus: & illo modo lignum curuum est principium nauis.

Principium fiendi dicitur illud, quod est principium in fieri seu causari alicuius rei: & de tot dicitur principium fiendi, de quot causa: & sic erit principium effectiuum, formale, materiale, & finale.

Principium cognoscendi capitur dupliciter, demonstratiuè & diffinitiuè. Demonstratiuè sic, est vnum primum principium per se euidens, vt omne totum est maius sua parte. Diffinitiuè sic, omnis diffinitio siue largè siue strictè capta, dicitur principium diffinitiuum.

Principium & causa differunt: sic conceditur hæc propositio, Pater est principium filij: hæc

non

DE LITERA P.

non conceditur, Pater est causa filij.

Principium theologicè vno modo capitur essentialiter, sicut cum dicimus, quòd tres personæ sunt principium creaturarum, id est, sunt vna essentia, quæ est principiū creaturarū. Secundo modo personaliter: vt si quando dicimus, Pater est principiū totius deitatis. Terio modo notionaliter, & sic dicimus quòd spiratio actiua, est principium spiritus sancti.

Principium originale est, secundum quod principium dicitur originaliter: sic filius tam quantum ad esse, quàm quatum ad durationē habet principium, quia utrunq; habet ab alio.

Principium initiale, quod nec habet principium essendi, nec durandi.

Principia dicuntur etiam communes animi conceptiones, per quæ principia probantur, & ad quæ reducuntur omnia probata in aliqua scientia, in quorum virtute eliciuntur omnes conclusiones illius scientiæ: quælibet autē scientia habet sua propria principia, theologia habet sacram scripturam &c.

Principium primum dicitur, quod est cōmunissimum.

Prima principia quandoque nominantur dignitates.

Principium regulatiuū hominis est quadruplex.

DE LITERA P.

Primum principium regulatiuū actuum humanorum, est lex naturalis, quæ consistit in dictamine rationis naturalis: scilicet omne malū vitandum, & omne bonum agendum. Secundò quis potest moraliter operari, iuxta aliquod principium moraliter regulatiuū: & sic prudentia potest dici principium quoddam iustitiæ moralis, eò quòd regulat omnes alias virtutes. Tertium dicitur lex ciuilis, quæ humanam coërens audaciam, & nocendi refrenans facultatem, regulat hominem ad viuendum cum cæteris socialiter & ciuiliter, nulli nocendo. Quartum dicitur lex diuina, eò quòd regulat hominem in Deum.

Principium principale dicitur, cui primò siue ex se, non per aliud cõuenit posse agere vel pati: sicut intellectus, cui primùm conuenit intelligere, & homini per intellectū: potentia autē est principium principale agendi vel patiendi.

Principium minus principale, est principium determinatum, instrumentale &c.

Priuatio propriè accepta, est quando aliquid caret aliqua forma, quam natū est habere secundum se, & quando oportet, & quomodo oportet, secundum debitas circumstantias: sic aliquis homo post vnum vel duos, si non habeat dentes, dicitur edentulus.

Priuatio

DE LITERA P.

Priuatio cōmuniter accepta, est quando aliquid caret aliqua forma, quam natum est habere secundum se, sed non secundum debitas circūstantias: hoc modo catulus est cæcus ante nouem dies.

Priuatio cōmunius capta, est quando aliquid caret aliqua forma, quam non est natum habere secundum se, vel secundum suum genus: sic talpa est cæca.

Priuilegium, est priuatum ius indultum contra ius commune.

Priuilegium clericorum est duplex, personale, & reale.

Personale est, quòd scilicet iniiciēs in eas manus violentas, est excommunicatus.

Priuilegium reale est, quòd in causa ciuili vel criminali non potest conueniri coram iudice seculari, sed coram ecclesiastico.

Priuilegiatum dicitur, quod habet priuilegium: vnde opus priuilegiatum.

Probatio quærit rationem facti, & tangit cor. **Examinatio** quærit factum, & tangit corpus.

Probabile, quod probatur, vel probari potest.

Processio quædam localis est, sicut aliquis progreditur de vno loco in alium. quædam causalis vel productiua, sicut aliqua intellectio producitur ab intellectu & obiecto, tūc non oportet.

DE LITERA P.

tet processionem esse ab vno loco.

Processio in diuinis, vno modo capitur pro productione passiuā vnius personæ ab alia: isto modo dicitur de filio & spiritu sancto. Altero modo, prout importat principaliter huiusmodi productionem passiuam, connotando tamen ipsam personam productā esse in aliqua creatura rationali de nouo, secundum specialem modum, puta per gratiā, per quam ipsam sanctificat, et ad vitam æternam acceptat: & hæc est processio temporalis.

Processio actiua, idem est quod spiratio actiua: & est productio, qua pater & filius spirant spiritū sanctū, et est vnica in duabus personis.

Processio æterna, est productio ad intra: vel est spiritus sanctus à patre & filio, tanquam ab vno spirandi principio, æterna spiratio.

Processio temporalis, est productio personæ ad intra, & noua existentia eius in creatura rationali, secundum modum determinatum.

Processio temporalis secundum quosdam est illapsus quidā, qua persona æternaliter procedens vel producta, illabitur mēti creatæ per sua dona: aut significat substantiam suæ personæ, assistendo sibi specialissimè ad actum bonum meritorem exequendum.

Productio vno modo est quasi procul ductio:
secundo

DE LITERA P.

Secundo dicitur, quasi propter ductio, & sic producuntur creatura à Deo: tertio, quasi prope idē ductio: isto modo est proprie in diuinis, vbi producens ad productū sunt eiusdem essentia, licet differant realiter.

Producere liberè, est producere voluntariè, complacenter, & non coactè.

Productum, vno modo accipitur pro illo quod est terminus productionis, & denominatur formaliter à productione: sic generatio passiuā non est producta, licet per productionem siue generationē actiuā recipiat esse in filio: non sic essentia, nec spiratio actiuā in filio recipit esse. Alio modo accipitur productum, pro illo quod est idem realiter cum termino productionis: & sic generatio passiuā potest dici producta, sed non essentia, nec spiratio actiuā.

Produci de nihilo, est produci non de potentia subiecti, & quod nihil ipsius sit, quod non accipiat esse simpliciter illa productione.

Prohibitio quaedam est indicatiua, quæ est quantummodo significatur aliquid non esse agendum, seu aliquid ex quo sequitur ipsum nō esse agendum: sicut cum significatione aliquid esse iniustum &c. quaedam est imperatiua &c.

Promissio, est actus rationis, qui est ordinatio & enunciatio alicuius.

DE LITERA P.

Promissio simulata, dupliciter potest esse: aut quia non habet stabilitatem, aut quia non habet interiorem sensum correspondentem: & hoc dupliciter, quia quædam fit timore vel metu, quædam intentione decipiendi alios.

Propheta dicitur, quasi procul fans: quia satur, id est, loquitur, denūtiando ea quæ procul sunt & remota à naturali cognitione humana.

Prophetia, est diuina inspiratio, rerum euentus immobili veritate denuncians.

Proportio est duplex, quædam assimilationis, quædam equalitatis.

Proportio assimilationis est illa, quando extrema proportionabilia habent quandam assimilationem.

Proportio equalitatis est, quando extrema proportionabilia quandam equalitatē habēt: anima nostra habet proportionem assimilationis ad quodlibet obiectum intelligibile, & per consequens ipsum Deum: sed inter animam nostram & Deū, nulla est proportio equalitatis.

Propositum, est actus voluntatis deliberatæ.

Proprium est, quod conuenit vni soli personæ: vt paternitas patri.

Appropriatum dicitur, quod propter errorem aliquem vitandum alicui personæ attribuitur, licet sit commune tribus: vt potentia attribuitur

DE LITERA P.

tur patri, ne impotēs credatur: sapientia filio, ne minus sapiēs: bonitas spiritui sancto, ne crudelis aestimetur.

Proprius sacerdos dicitur solus & nullus alius, vel quia istius & non alterius.

Proprietas vno modo accipitur pro aliquo aliqui intrinseco & proprio: sic partes essentialis possunt dici proprietas totius. Secundo modo, pro aliquo adueniente vel consequente naturam rei propriam ei. Tertio modo non est in re cuius est propriū, sed conceptus mentis, vel aliquid subordinatum.

Proprietas personalis aliquando accipitur pro aliquo realiter existente in persona, quod sibi soli realiter competit: quomodo paternitas dicitur esse proprietas personalis patris, et filiationis filij. Altero modo capitur pro prædicabili de aliquo verè & conuertibiliter secūdo modo per se: sicut visibile est proprietas hominis, eò quòd de solo homine prædicatur conuertibiliter & secūdo modo per se: & sic dicitur proprietas logica.

Providentia diuina, est voluntas Dei, secūdum quam omnia in finem conuenientem deducuntur. Et capitur providentia Dei dupliciter: vno modo pro ratione ordinis rerū in finem suum, quæ ratio est in summo omnium princi-

DE LITERA P.

pe constituta: & sic planum est, quòd Deus omnibus immediatè prouidet, quia in suo intellectu habet immediatè omnium rationē etiam minimorum. Secūdo modo, pro directione & administratione huius ordinis, quæ gubernatio dicitur &c.

Prudentia, secundum Doctores scholasticos, est habitus intellectualis, acquisitus, laudabilis, eleuans & dirigens liberum arbitrium in agendis vel vitandis.

Prudentia monastica, est regulans personam propriam.

Prudentia œconomica, est regulans multitudinē alicuius domus domesticam.

Prudentia legalis vel regalis, est prudentia regulans ordinatiuè aut præceptiuè multitudinem politicam.

Prudentia militaris, est regulans executiuè politiam, propter victoriam.

Prudentia politica, est prudentia regulans politiam per se sufficientem in vita sociali.

Prudentia vera atq; perfecta est, qua consilia capessimus, iudicamus & percipimus, quæ ad bonum finem totius vitæ humanæ pertinent.

Prudentia carnis est, qua quis inordinatè afficitur, vel studium adhibet ad carnis delectationem consequendam.

Prudentia

DE LITERA P.

Prudentia terrena seu mundana, est vitium intellectuale, retorquēs actus seu officia prudentiæ ad curam rerum temporalium modis & sine indebitis.

Prudentia præceptiua, est prudentia præcipiens iudicata, & eadem ad opus applicans.

Punitio, in quantum pertinet ad iustitiam publicam, est actus iustitiæ commutatiuæ, vindictiuæ, in quantum pertinet ad immunitatem personæ singularis.

Purgatorium est, in quo simul est poena sensus & damni, vtraq; tamen tēporalis: ad hunc locum descendunt animæ illorum, qui in peccato veniali ab hac vita decedunt, vel qui suis peccatis etiam mortalibus verè cōtriti, tamen non satisfecerunt.

DE LITERA Q.

QUADRAGESIMA dicitur ieiuniū ante pascha, à sacrosancta ecclesia propter multas vtilitates institutum.

Qualitas est, secundū quam quales esse dicimur.

Qualitas morbida, quam causauit Adam in carne sua, est ipse fomes peccati, concupiscentia, concupiscibilitas, languor nature &c.

Qualitas quedam intentionis est, quæ duplici-

DE LITERA Q.

ter accipitur: aut ratione actus intendendi, aut ratione obiecti intenti, quod est finis tantum, & conformiter tantum, quantum possunt accipi nominaliter, & sic respiciunt intentum: vel aduerbialiter, tunc respiciunt actum intendendi.

Quantitas mali est, quæ est in corporalibus.

Quantitas virtutis est in spiritualibus.

Qui est: hoc nomen principalius appropriatur Deo.

Quo est, quod est, qui est, & quis est: in Deo idem sunt re, sed differunt secundum modum intelligendi.

Quidditas potest capi vel pro prædicato quidditatiuo, id est, quidditatiuo superiori, vel pro essentia. Per quidditates non intelliguntur, nisi rationales formales quidditatiuæ, verum in se. Est ergo quidditas, ipsa essentia rei nude accepta, sine omni respectu. Proinde quidditas dicitur, quasi rei entitas.

Quies, vno modo significat cessationem ab omni opere laborioso: isto modo Deus non quieuit, postquam produxit omnia. Altero modo significat cessationem ab opere facto, sine labore & fatigatione: & isto modo Deus quieuit.

Quietare, est quietem reddere.

DE LITERA R.

ADIX variè à scholasticis accipitur. Primum pro libidine siue cupiditate: vt, libido radix est omnium malorum. Secundo, pro amore male accedente, &

pro timore male humiliante. Tertiò, pro concupiscentia carnis, oculorum, & pro superbia vitæ. Hinc superbia dicitur initium omnium malorum.

Radix verò dicitur illud, vnde trahitur fomentum & nutrimentum: & ideo cum peccatum trahat fomentum ex parte appetibili, et faciat recessum à Deo, hinc attenditur radix initium ex parte auersionis.

Rancor, est displicentia cõtra aliquem, propter quam desiderat vel querit quis malum fieri: & est filia acidie, aliquando filia iræ.

Rapina refertur ad rem, raptio ad personam, raptus ad stuprum. Item accipitur & rapina, pro omni indebita vsurpatione rei siue temporalis siue spiritualis, & sic accipitur ad Philippenses secundo.

Raptus saepe ecstasin, & mentis excessum significat.

Ratio primum dicitur vis intellectiua. Secundo, formam constituens hominem, seu modus cognoscendi, in quantum distinguitur ab ange

DE LITERA R.

licis spiritibus: quia homo cum discursu intelligit, angelus autem non cum tali discursu: et sic ratio distinguitur ab intellectu. Tertio accipitur pro diffinitione alicuius entis, seu quidditate, seu ratione formali. Sic dicitur quod entitas est ratio subiectiua entis: & hoc modo dicimus, quod attributa diuina distinguuntur formali ratione inter se & essentiam.

Ratio est aspectus mentis, quæ bonum malumq; discernit, virtutes eligit, & Deum diligit.

Ratio quandoque recta est, quandoq; non recta, tam in speculatiuis, quàm practicis. Intellectus autem semper rectus est.

Ratio recta est, quæ est conformis diuinæ voluntati: rectitudinis enim omnium contingentium regula, est diuina voluntas.

Ratio non recta, quæ & vocatur culpabilis, dicitur dupliciter: aut quia dicitur falsum decepta errore vincibili, vt puta quia dicitur faciendum esse, quod non est faciendum. Secundò, quia omnino non dicitur de agendo vel non agendo, sed dormit: non inquirit inquirenda, sed simpliciter ostendit obiectum speculatiuæ, et non practicæ.

Ratio humana inducta ad ea quæ sunt fidei, dupliciter potest se habere: vno modo vt procedens, puta cum aliquis assentit veritati fidei, propter

DE LITERA R.

propter rationem cōuinentem, aliàs non crediturus: & sic ratio inducta diminuit meritum fidei, imò totum tollit, ita quòd sic assentiendo non meretur. Altero modo vt consequens, cū scilicet homo habeat promptam voluntatem credendi diuinæ autoritati, & diligit veritatem creatam, & semper ea cogitat, si quas rationes ad hoc inuenire possit, non quidem vt firmiter credat, sic enim humanam rationem diuinæ autoritati præponeret, sed vt credita magis intelligat, defendat, ac pijs docendo opituletur. Sic ratio humana non tollit meritum, sed est signum maioris meriti.

Ratio naturalis, dicitur ratio sumpta ex his, quæ nobis apparent de communi cursu naturæ. Sic philosophi multas rationes habuerunt, vnum esse Deum, licet non euidentes, tamen probabiles.

Ratio formalis obiecti, aut intelligitur reale aliquid existens formaliter in obiecto, aut intelligitur aliquid in intellectu obiectum apprehendente: puta conceptus seu cognitio mentis obiectum representans, & quo ab intellectu voluntati præsentatur: si primo modo, sic est tantum vna ratio essentialis in Deo, plures verò relatiue &c.

Rationis aliqua esse eiusdem dicuntur, quæ sunt

DE LITERA R.

similima, eodem modo quo duæ albedines, & quælibet res eiusdem speciei specialissimæ sunt similimæ: vnde paternitas & filiatio non sunt eiusdem rationis &c.

Ratio bonitatis in genere, est ratio perfecti, secundum aliquos: vel est ratio appetibilis.

Ratio bonitatis moralis de genere, est bonitas obiecti, seu materiæ, circa quã est habitus vel actus moralis verè vel participatiuè liber.

Ratio bonitatis moralis simpliciter, est bonitas cõtracta ex fine & obiecto, & cæteris circumstantijs, secundum dictamen rectæ rationis inditæ naturaliter, vel humanitus acquisitæ.

Ratio bonitatis gratuitæ, est bonitas contracta ex gratia gratum faciente & infusa.

Ratio imputabilitatis in actu, est emanatio eius libera verè vel participatiuè à rationali creatura.

Ratio laudabilitatis, est imputatio ad laudem.

Ratio vituperabilitatis, est imputatio ad vituperium.

Ratio seminalis, est forma substantialis ipsius hominis, vel quædã qualitas necessario sequens formam substantialem seminis, quæ est quodam modo alteratiua siue dispositiua ad corruptionem seminis, vt ex ipso generatur aliquid simile perfectius. Sic corpus Christi nõ fuit formatum ex

DE LITERA R.

tum ex semine, sed ex purissimis sanguinibus virginis.

Rationale est duplex: quoddam rationale principaliter & in seipso, siue per essentiam, vt intellectus: quædam sunt rationalia, quia obediunt rationi, sicut filius patri, quæ sunt rationalia per participationem. Item, rationale vno modo dicitur, quod habet potentiam discernendi bonum à malo, verum à falso: & sic Deo & creaturæ cõuenit. Alio modo, quod habet potentiam discernendi per inquisitionem & collationem & discursum: & hoc est proprium animæ coniunctæ carni.

Rationabile vno modo dicitur, quia est de naturali dictamine rationis, sicut principia legis naturæ, & cõclusiones ex eis euidenter deductæ. Altero modo, quia nihil continet rationi contrarium, & ex rationabili causa & modo debito est institutum pro loco & tempore.

Reatus est alligatio ad pœnam propter peccatum, vel est ordinatio peccatoris ad pœnam. Aliquando sumitur pro culpa, aliquando pro pœna, quia est medium quodammodo inter vtrunque.

Receptacula vocantur loca, ad quæ recipiuntur animæ defunctorum.

Reciduiare, est iterum cadere.

DE LITERA R.

Recidivatio, est iteratio priorum peccatorum remissorum per pœnitentiam.

Recidivus dicitur peccator, qui post peccata prius commissã, per gratiam infusã à Domino remissã, nouo peccãdi actu Deum offendit, siue per peccata similia prioribus dimissis, siue per dissimilia numero, genere, specie, differentia &c.

Reconciliatio, est amicitie reparatio.

Rectum, dicitur iustum: vnde recti homines, id est, iusti: & dicitur rectũ, perfectũ officium.

Rectitudo naturalis volũtatis, est libertas volũtatis, qua secundum propriam naturam à Deo acceptã, potest se formare recte rationi.

Rectitudo actus, nihil est aliud, quã ipse actus, qui debite dicitur secundum rationem rectam.

Redemptor, vno modo accipitur principaliter pro eo, qui restituit captiuũ libertati precio accepto. Secundo dispositiue, & quasi instrumentaliter: quia liberationis precium tribuit. Primo modo tota trinitas hominem redemit, quia tota trinitas precium datum, scilicet satisfactoriam passionem acceptauit, propter quam peccatum remisit, non imputãdo ad pœnam &c. Secundo modo solus Christus est redemptor.

Referri aliquid in finem debitum, tripliciter dicitur.

DE LITERA R.

Regitur. Primo actualiter, dum quis actu cogitās de fine, vult actum propter finem. Secūdo virtualiter, quando ex cognitione & dilectione finis deuentum est ad volendum aliquid quod conducit ad finem, licet tunc non cogitet de fine. Tertio habitualiter, quando aptus natus est referri in finem.

Regeneratio, est spiritalis generatio, quæ fit per sacramentum, sicut est baptismus.

Regnatiua prudētia est, quæ diligit principem in ordine ad regnum.

Regnum Dei est multiplex. Primū est regnum Dei vniuersale. Secundum, scripturæ: de quo Mat. 21. Auferetur à vobis &c. Tertium ecclesie militantis, de quo plurimæ habentur euangelicæ parabole. Quartū est regnum gratiæ, de quo Lucæ 18. Regnum Dei intra vos est. Quintum, regnum gloriæ, de quo Lucæ 14. Beatus qui manducabit &c. Sextum est locus beatitudinis, de quo Matthæi 13. Fulgebūt iusti &c. Septimum Christi persona est, de quo Lucæ 11. Si in digito Dei &c.

Regula humanæ voluntatis est duplex: vna propinqua, quæ est ipsa humana ratio: altera est prima regula, scilicet lex aterna, quæ est quasi ratio Dei.

Relatio est ordo vnius rei ad aliam.

DE L I T E R A R.

Relatiua abstracta sunt, quæ important intentionem siue conceptum mentis, quo intellectus refert rem vnã ad aliam, id est, cognoscit res ad se aliquo modo habentes, & licet res realiter sint tales.

Relatio est duplex, realis & rationis.

Relatio realis est, quando res significata per relationem siue concretum relationis, est talis, qualis importatur esse per tale concretum sine operatione intellectus: vt relatio similitudinis est realis, non quòd similitudo sit respectus ab omnibus absolutis distinctus, sed quia Sortes potest esse similis Platoni, circumscripta quacunq; operatione intellectus.

Relatio rationis est, quãdo res non est talis, qualis significatur per relationem sine operatione intellectus, sicut relatio prædicati ad subiectũ, signi instituti ad signatum, præcij ad oppreciatum: quia nihil dici posset prædicatũ, signum, præcium, sine operatione intellectus: intellectus enim est, qui prædicat vnum de altero, qui signa instituit, qui præcium rei constituit &c.

Relatio realis accipitur tripliciter. Primo modo per relationẽ realem intelligitur respectus, qui est res vna distincta ab absolutis. Secundo modo sumitur pro multis rebus absolutis relatiuẽ significatis, vt numerus, qui est multa vnitates.

DE LITERA R.

tes. Tertio accipitur pro termino relatiuo, qui secundum se vel suum concretum prædicatur de rebus veris taliter, quòd res ipsæ tales sunt, quales significat, circumscripto quocunq; opere intellectus: illo modo, similitudo, similis, illi termini sunt relationes reales, similiter paternitas, distinctio, identitas &c.

Relatio significat abstracta relatiua, ad aliquid concreta.

Relatio intrinseca est, quæ semel posita semper manet, manentibus extremis & fundamento, vt diuersitas, dissimilitudo.

Relatio extrinseca per oppositum describitur, vt vnio, inhaesio, & sex prædicamentorum relationes.

Relatio virtualis non est, qua quis refert in generali ad Deum omnia opera Dei vel anni: sed qua quis refert aliquod opus certum ad Deum, ita vt opus sequens directam habeat ad opus primum ordinationem & consequentiam.

Religio est, quæ superioris cuiusdam naturæ, quam diuinam vocant, curam caerimoniamq; affert. Vel, religio est cultus diuinus: vel est, qua se anima vni Deo reconciliatione ligat.

Religiones factitiæ dicuntur, quæ factæ videntur post institutionem legis euangelicæ.

Religiosus non solum dicitur is, qui profitetur

DE LITERA R.

regulam factitiam, sed omnes qui alicui prælati
to secundum ecclesiæ ordinationem se subdide
runt, inò eadem ratione quicunq; statum ali
quem à Christo aut ecclesia approbatum pro
pter Deum suscipiunt.

Remissio peccati in baptismo quadrupliciter
potest intelligi, effectiue, meritorie, ministeria
liter: & hoc, vel sacramētum instituendo, vel
institutum administrando.

Remissio peccatorum perfecta, est remissio pec
cati quantum ad culpam & pœnam, talis sci
licet remissio quæ tollit omnem reatū & obli
gationem tam culpæ quàm pœnæ.

Remitti peccatum mortale nihil est aliud, quàm
ipsum minimè imputari ad pœnæ æternæ vin
dictam.

Remissio venialis peccati nihil est aliud, nisi re
missio reatus ad pœnam.

Renouari, est nouum fieri: nouum facere, est la
uacri: baptismus renouat, pœnitentia &c.

Reprobare, est aliquem indignū iudicare vita
æterna, vt est omnis indignus carens gratia.

Reprobatio, est præscientia culpæ, & præpara
tio pœnæ: vel est ordinatio alicuius creaturæ
ad pœnam æternam.

Reprobatio est duplex, affirmatiua, et negatiua.

Reprobatio negatiua, est alicui non velle dare
gloriam

DE LITERA R.

gloriam æternam.

Reprobatio affirmatiua, est velle dānare vel punire aliquem p^o peccatis.

Repudium fiebat ex indebita causa, diuortium ex debita.

Requies animarum duplex est, vna in presenti, altera in futuro: ista habet meritum, hæc præmiū. Per primam habetur secunda, id est, per meritū præmium, sicut scriptum est, Erit sabbatum ex sabbato: hoc est, pro requie peccatoris dabitur requies æternitatis.

Res, secundum quod communiter dicitur à reor reris, comprehendit omne illud quod cadit in cognitione, siue sit exterius, siue in sola opinione.

Res, à ratus, est illud quod non tantum non est in cognitione, imò est in rerū natura, siue sit ens in se, siue in alio: & hoc modo res conuertitur cum ente. aliàs etiā propriè dicitur res, ens per se & fixum, & sic res dicitur solūm de creaturis & substantijs per se entibus.

Res est triplex, increata, creata, & includēs rem creatam & increatam.

Res in se cognoscitur, quando ipsamet res, & nūhil ab ea re vel ratione terminat actum cognoscendi, siue cognitio ipsa sit intuitiua vel abstractiua, præsupponens intuitiuam eiusdem rei.

DE LITERA R.

Res non cognoscitur in se, quando cognoscitur in aliquo conceptu sibi proprio: & hoc maxime, dum cognoscitur conceptus ille de aliquo ente verificari.

Res permanēs quandoq; capitur pro ea, quæ semper manet, & nunquam esse desinit, licet esse incepit.

Restituere, est rem in pristinũ statum statuere: & est non solum præsentiam rei præbere, sed etiam possessorem facere, fructusq; reddere.

Restitutio, est redditio alicuius rei bonæ, & rei quæ fuit iniuste ablata, vel iniuste detenta.

Resurrectio capitur dupliciter: primo modo, pro suscitatione animæ à peccato mortali ad statum gratiæ: secũdo, pro reunionem animarum rationabiliũ in sua corpora.

Resurrectio quædam est increata, & est ipsemet Deus efficiens & causans resurrectionẽ creatam, tam corporalem, quàm spiritualem. quædam est creata, et ista est triplex, spiritualis, corporalis & temporalis.

Resurrectio spiritualis est, qua quis resurgit de peccato ad gratiam: & ista solum fit à Deo.

Resurrectio corporalis, est reunio animarũ intellectiuarum ad corpora sua.

Resurrectio temporalis est, qua quis quandoque cadit de prosperitate huius seculi, & tandem resurgit

DE LITERA S.

*resurgit ad talem prosperitatem: sicut S. Hiob.
Resurrectio, est copulatio rursus corporis &
animæ.*

Reuelatio dicitur, quasi remotio velaminis.

*Reuerētia, est honor exhibitus in testimonium
virtutis.*

DE LITERA S.

*SACERDOS vno modo idē
est quod sacris datus. secūdo mo
do dicitur sacerdos, qui dat sa-
cra: tales erant sacerdotes pri-*

*mogeniti Veteris testamenti. tertio modo dici-
tur sacerdos, qui sacra docet: vt maximē sunt
sacerdotes nouæ legis, qui debēt esse sacris da-
ti, sacra dantes, & sacra docentes.*

*Sacerdos legalis siue figuralis, est sacerdos ve-
teris legis, qui licet ipse fuerit mediator inter
Deum & homines orationibus suis & sacri-
ficijs, quæ ipse Deo obtulit, ex donarijs popu-
li, ei tamen non fuerunt datæ clauēs ordinis &
cælestis regni.*

*Sacerdos euangelicus est, qui ex traditione epi-
scopi accepit in sua ordinatione potestatem su-
per corpus Christi verum, in altaris sacrificio
conficiendum, offerendum, & populo dispen-
sandum.*

DE LITERA S.

Sacramentum dicitur à sacrando actiue, sicut
medicamentum à medicando &c.

Sacramentũ aliquando accipitur pro sacro my-
sterio signato, quomodo dicimus sacramentum
diuinitatis, incarnationis &c. Secundo modo,
pro sacro signo, & hoc dupliciter: vno modo
generaliter, pro quolibet signo sacræ rei: alte-
ro modo, pro signo gratiæ efficaci, & certo:
sicut sacramenta Noui testamenti dicuntur sa-
cramenta.

Sacramentũ est, per quod sub tegumento rerum
visibilium diuina virtus secretius salutem ope-
ratur. Vel, sacramētum proprijsimè acceptũ,
est signum sensibile, gratiam Dei vel effectum
gratuitum ex institutione diuina efficaciter si-
gnificans, ordinatum ad salutem hominis via-
toris. Vel, sacramēta sunt signa, quæ ex opere
operato conferunt gratiam.

Sacramenta quædam sunt puræ fidei, vt baptis-
mus, cōfirmatio, & similia. quædã autem non
tantum sunt fidei, sed etiam naturalis diuini-
nis: & talia sunt pœnitentia et matrimonium.

Sacramenta legis naturæ fuerunt decimæ, sacri-
ficia, & oblationes.

Sacramenta scriptæ legis, quædã specialiter fue-
runt ad remedium, quædam ad obsequiũ, quæ-
dam ad cultum diuinum. Prima pertinent ad
peccato-

DE LITERA 3.

peccatorum remissionem, vt circūcisio, hostia pro peccato & delicto. Secūda, ad exercēdam deuotionem, & vt meritum augetur: qualia fuerunt hostia pacificorum, quæ afferebantur ad reconciliādam gratiam diuinam. Tertia, ad colendum pietatem instituta, & quandā præparationem: qualia fuerunt tabernaculum, & atrium, & omnia utensilia &c. Res sacramenti dicitur illud, quod significatur sacramento, id est, effectus ille, quem Deus inuisibiliter operatur, scilicet gratia vel effectus sacramentalis. Sacramenti effectus est duplex: quidam præcise sequitur opus operatū: quidam verò sequitur non tantum opus operatū, sed etiam opus operans, id est, dispositionē vel meritum conferentis sacramentum vel suscipientis. Sacramentū irreiterabile dicitur, quod idem secundum speciem & nomen non iteratur circa eandem personam: vt baptismus, confirmatio, ordo &c. Sacrum, sacramentum, & sacramētale differūt: sacrū enim dicitur quodlibet pertinens ad sanctitatem, siue sit in signo, vt ecclesia, sacra vasa &c. Sacramentale dicitur illud, quod est ordinatum ad sacramentum, vt catechismus & exorcismus dicuntur sacramentalia baptismi. Sacrificium, est oblatio facta Deo in recognitio

DE LITERA S.

nem supremi dominij sui, siue fiat actu interiori in spiritu, siue fiat actu exteriori, affectu scilicet & effectu: & sic in genere describitur. Alio modo proprie est oblatio, qua offerebatur aliqua hostia seu victima Deo, cuius aliqua pars cremabatur in altari, & altera cedebat ad vsum offerētis. Tertio accipitur propriissime, & dicitur quasi sacrum factum, quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriā dominicæ passionis: & hæc descriptio solum cōuenit sacramento altaris.

Sacrilegiū dicitur, quasi sacri lædium, vel quasi sacre legis læsio.

Sacrilegium cōmittitur in personam, vt cūm læditur persona ecclesiastica: vel in locū, vt cūm immunitas ecclesiæ vel cœmiterij læditur: vel in re, vt cūm res sacra de loco non sacro, aut res non sacra de loco sacro aufertur.

Salus est triplex, nature, gratiæ, & gloriæ.

Salus nature, est integra et tuta incolumitas & sanitas corporis cum tēperantia nature, cum calido & humido, quod est sanguis.

Salus gratiæ, est gratia gratum faciens, quæ reddit nos gratos Deo.

Salus gloriæ est duplex: vna est obiectiua, & est ipse Deus: altera formalis & subiectiua, & est clara Dei visio, & fruitio essentiæ diuinæ.

Sanctitas

DE LITERA S.

Sanctitas primo modo dicitur, quicquid dedicatum est ad cultum Dei, & à prophanis separatum: secundo dicitur emundatio à peccatis: tertio, abstinētia ab actu carnalis commixtionis, id est, castitas: quarto accipitur pro confirmatione in bono.

Sanctificare, vno modo est sanctū facere: secundo, sanctū in sanctitate confirmare: tertio, iam sanctum & confirmatum manifestare.

Sanctificari dupliciter contingit: per sanctitatis adeptionem, & per sanctitatis ostensionē siue declarationē. primo modo sanctificantur creature rationales in via & patria: secundo sanctificari Deus potest à creatura.

Sanctificatio est duplex, viæ & patriæ.

Sanctificatio viæ, est infusio gratiæ gratum facientis alicui naturæ intellectuali: isto modo tantū adulti, quàm paruuli sanctificantur per gratiā.

Est et sanctificatio viæ, excellens culmen virtutum vel alicuius virtutis: & isto modo viri perfecti dicuntur secundum theologos, secundum philosophos vocantur viri heroici.

Sanctificatio patriæ est, quæ habetur in patria, & nihil est aliud quàm glorificatio: & solus Deus sanctificat hoc modo.

Sanctificatio virginis gloriosæ duplex ponitur: altera in conceptione passiuā, dum anima per

DE LITERA S.

- gratiam sibi concreatam infusa est in corpus in utero suae matris, qua gratia praeservata est ab originali peccato. Altera est in conceptione actiua, qua de spiritu sancto coecepit saluatorẽ.
- Sapientia pro theologia vno modo accipitur, quam acquirimus per studiũ sacræ scripturæ: qui habitus quo ad explanationem fidei, est perfectior quàm fides infusa.
- Sapientia à scholasticis describitur, æternorum contemplatio cum delectatione per æterna, intelligens ipsam beatitudinem obiectiuam.
- Sapientia Christianorum, est unio mentis, seu collectio.
- Sapientia euangelica, est sapientia euãgelicæ doctrinæ, quæ miscetur aliquãdo terrena & diabolica sapientia.
- Sapientia diabolica, est superbia indignans & austerã.
- Satisfactio, est redditio voluntaria æquivalentis, aliàs indebiti. Vel, satisfactio est operatio exterior laboriosa seu pœnalis, voluntariè assumpta, ad puniendum peccatum commissum à se, & ad placandum diuinam offensam. Vel, satisfactio est Deo debitum honorem pro commissa culpa impendere.
- Satisfactio est duplex, reconcilians, & placans Deum. Altera est satisfactio, quæ dicitur solutiua

DE LITERA S.

tiua poenae, quae poenam temporalem soluit,
nec est placans nec reconcilians.

Satisfactio quaedam plena est, quando simul satisfactio fit de iniuria & damno. quaedam simpliciter plena, qua homo satisfacit pro suo actuali peccato, non originali.

Scandalum large sumitur pro quolibet impedimento alicui praestito in via aliqua, qua prosequi intendit: aliàs dicitur obex alicui positus in via corporali ad ruinam spiritualem, proveniens vel ex verbo vel facto minus recto.

Scientia in genere accipitur pro qualibet notitia siue simplici, siue complexa, siue actuali, siue habituali.

Scientia ab Aristotele descripta, est determinatio intellectus ad alteram partem cum certitudine.

Scientia quaedam speculatiua est, quaedam practica.

Scientia speculatiua, est de speculabilibus.

Scientia practica, est de operibus.

Scientia adhuc est triplex: impertinentium ad salutem, vt scire geometriam &c. Vtilium ad salutem, vt scire epistolas Pauli. Necessariorum ad salutem, vt scire articulos fidei.

Scientia vt est donum spiritus sancti, sic definitur: Est lumen spirituale acceptum à Deo, in

DE LITERA 5.

quo videntur rationes operabilium pertinentium ad vitam, per quas sanctè & meritorie viuamus.

Scientia quædam est literalis, quæ est solum gratia sui, id est, ad solum sensum literalem, & pro ut per terminos importatur, est intelligenda.

Scientia quædam spiritualis est, quæ non est principaliter gratia sui, id est, secundum sensum literalem solum intelligenda, sed in qua ultra sensum literalem alius sensus spiritualis ibi clausus, est querendus & intelligendus.

Scire, est proprie rem ratione & per causam cognoscere: & contingit scire dupliciter, per inuentionem & per doctrinam.

Scire vno modo est cognitionem aliquam de aliquo habere: altero modo scire, est nosse aliquid esse verum.

Scriptura sacra vel sancta dicitur tripliciter, à spiritu sancto, à materia, & ab effectu.

Scripturæ sacræ quadruplex est sensus, literalis, allegoricus, moralis siue tropologicus, & analogicus.

Scripturæ sensus literalis accipiendus est iuxta locutiones in rhetorica, iuxta sermones vsitatos, iuxta tropos & figuratas locutiones, quas communis vsus committit, cum consideratione circumstantiarum literæ ex præcedentibus & posterius

DE LITERA S.

sterius oppositis.

Scripturæ sensus allegoricus est, quando aliud sonat in litera, & aliud intelligitur. Item per sensum allegoricū etiā alienus status significatur.

Scripturæ sensus tropologicus est, qui respicit ad mores seu ad correctionem morum.

Scripturæ sensus anagogicus est, qui ab invisibilibus ad visibilia ducit, vt lux prima die facta, significat naturam angelicam à principio factam.

Secretum duplex est, complexum, & incomplexum.

Secretum complexum, est quælibet veritas profundissima & altissima, quæ non potest cognosci naturaliter ab intellectu viatoris, sed solum per reuelationem: sicut theologica veritas est secretum &c.

Secretum incomplexū, est agibile & practicū, & nihil aliud est quàm quodlibet occultum, quod non potest probari in iudicio siue in foro publico per testimonium duorum vel trium.

Secreta sunt duplicia: quædam non possunt celari sine peccato, vt si quis diceret sub secreto, quòd vellet domum comburere: alia possunt celari sine peccato, vt omnia secreta quæ non vergunt in detrimentum alicuius.

Securitas, est perfecta quies animi à timore.

DE LITERA S.

Sedes quãdoq; accipitur pro Deo siue Christo, qui requiescit in summa pace, quæ exuperat omnem sensum: quandoq; de pedibus sedentis super solium excelsum.

Sedes ecclesiæ, hic per gratiã, & in futuro per gloriam, dicitur sedes Dauid.

Seditio est speciale peccatum, & est mutua impugnatione inter partes multitudinis.

Sensus est potentia passiuã.

Sensūs exteriores sunt, visus, auditus, olfactus etc.

Sensus interiores sunt, sensus cõmunis seu imaginatiua, æstimatiua, memoratiua, & sensitiua.

Sensibile propriè est, quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit errare.

Sensualitas, est vis appetitiua sensitiuæ partis.

Item sensualitas aliquando accipitur pro vi, quæ appetit bonum: quandoq; dicitur vis animæ sensualis.

Sententia iniusta ex animo dicitur, cum fertur non zelo iustitiæ, sed vindictæ, vel ex liuore odij, vel precio, vel fauore alterius partis.

Sententia iniusta ex causa est, vt cum non est meritum sufficiens vel certum, propter quod debeat excommunicari iste cui infligitur.

Sententia iniusta ex ordine est, vt cum præmittitur ordo iuris, & non seruetur.

Sentire

DE LITERA S.

- Sentire, est sensu percipere, quod ad corpus dūtaxat pertinet.
- Sepultura, est locus concavus in loco ecclesiastico vel cœmiterio factus, in quo corpus catholici conquiescit.
- Seraphim significat coetum angelorū illius ordinis. Seraphin, per in, significat angelū istius ordinis.
- Sermo theologicus est, qui est catholicus & vsitatus, ab intellectu non dissonus, & rei de qua loquimur consonus.
- Signum, quantum est in se, importat aliquid manifestum quo ad nos, quo manuducimur in cognitionem alicuius occulti.
- Significare, est aliquid intellectu representare, sit hoc per voces, sit per colores vel species colorū, sit per obiecta quorumlibet sensuum, sit per anigmata figurarum in scripturis sanctis, sit per reuelationes mysteriorum.
- Significatio, est excogitationis formatæ per signa & per verba demonstratio: & fit potissimum per locutionem, quæ est vocalis prolatio cū intentione significandi vel proferendi: quare non est irrationalium.
- Symbolum, est omnium credendorū ad salutem spectantium compendiosa collectio.
- Similitudo est relatio æquiparantiæ: & potest

DE LITERA S.

aliud esse similitudo alterius duob. modis: vno modo in essendo, & in perfectione quidditatiua: altero modo in representando, & in ratione representatiua.

Similitudo duobus modis attenditur: vno modo secundum vnius rationis proprietatem, siue naturæ participationem: altero modo secundum vnius formæ comparisonem. Prima dicitur similitudo proportionis: secunda, similitudo proportionalitatis: & sacramentū gerit similitudinem gratiæ secundo modo, non primo modo, pro eo sicut aqua abluit carnem, ita gratia mundat animam: & sicut oleum lenit exterius, sic gratia interius.

Similitudo Dei est duplex: equiparantiæ siue æqualitatis, & imitationis. Similitudo imitationis potest appeti ordinatè & inordinatè: ordinatè, vt appetatur similitudo in his, quæ nostræ sunt aptitudinis, & diuinæ acceptio- nis, cuiusmodi sunt perfectiones & decores virtutum: inordinatæ verò, vt homo appetit id, quod non decet, vel quod Deo nõ placet: vt si appetat hominibus præesse, vel se de aduersarijs vindicare. Similitudo æqualitatis nullo modo potest appeti ordinatè, sed aliquo modo est appetibilis, aliquo modo non: alio modo est similitudo æqualitatis in aliqua conditione, vt
in domino

DE LITERA S.

- in domino presidentia, scientia &c.*
- Simonia est studiosa cupiditas vel volūtas vendendi vel emendi spiritualia, vel spiritualibus annexa, pro tēporalibus. Alij diffiniunt simoniam muneralem ambitum.
- Simoniacus est, qui vitio simoniæ laborat.
- Simpliciter dicitur, quasi sine plica, eò quòd caret partibus.
- Simplicitas opponitur compositioni, vnitas diuisioni, identitas distinctioni.
- Simplicitas summa est, quæ soli Deo est ppria.
- Simulare, est ostendere quod non est.
- Simulatio, est propriè mendacium in signis factorum exteriorum, ideo semper est peccatum: sed largè sumitur pro fictione.
- Sinus theologice sumptus, est locus in quo Abraham cū sanctis patribus vsq; ad Christi aduentum perstitit. Vel, sinus est locus quietus purgatorij.
- Synesis est virtus bene iudicatiua de agibilibus, secundum legem communem.
- Synteresis, attētio, conseruatio, & pars animæ quæ semper aduersatur vitijs, & perpetrata mala cōtinuò arguit: quā Latini theologi, corrupto vocabulo, synderesin vocant. Vel, synteresis est potentia nata assentire naturaliter principio practico euidentī, ex terminis dictan-

DE LITERA S.

ti, id est, significanti in vniuersale aliquid operandum, appetendum, vel fugiendum.

Synthoma potest accipi pro sequela vel infirmitate.

Societas, est fraternitas quædam & conuentio plurimū contracta ob commodiorem vsū & vberiore quæstum.

Sodomia, est turpitudine in masculum facta.

Solenne est, quod omnibus annis præstari debet: vnde solennes cærimonias vocamus, quæ sunt anniuersario sacrificio religiosæ.

Sollicitudo, est cura mentis, & inquietudo quæ mentibus inhæret: & est ægritudo animi cum cogitatione.

Sollicitudo temporalium futurorum, est irrationabile studium, quo quæritur futura tanquam fines, & vltra necessitatem præsentis vitæ.

Sollicitudo principalis est, quæ est rei alicuius vt causæ finalis: hæc est quæ habetur de aliquo tanquam principaliter intento, propter quod alia intenduntur, & ipsum tanquam finis intenditur.

Sollicitudo Dei est, quæ est spiritalis, qua Deus sollicitatur pro suis creaturis.

Solitudo non est de essentia perfectionis, sed est instrumentum congruum contemplationi, non autem actioni.

DE LITERA S.

Sophista vno modo idem est quod sapiens logicus: altero modo capitur in malum, pro aliquo querente vanam gloriam per argumēta falsa.

Sors aliquādo capitur pro capitali: & capitale sumi potest pro tota summa pecuniæ, etiam pro capitali pœna, etiam pro capitali sententia pœnæ. vnde opera satisfactoria facta extra charitatem & in peccato mortali, adueniente gratia non reuiuiscunt, quantum ad collationem gloriæ, seu ad vitam æternam: sed reuiuiscunt & viuificantur, quātum ad remissionem pœnæ: & debent in sortem computari, quia principalis effectus pœnitentiæ est satisfacere pro peccato, & euitare pœnam inflictam pro peccato: & capitur ibi sors metaphoricè, pro capitali pœna.

Sortilegus dicitur, qui per sortes futura præueniat, & qui per sortem aliquid eligit.

Sperare, est existimare, credere & confidere. & sperare de aliquo fit dupliciter, aut sicut de adiutore, aut sicut de saluatore. Prima spes potest esse in homine: vnde de beata virgine canitur, Vita, dulcedo, & spes nostra. Secunda spes non potest esse in homine: vnde maledictus est, qui spem ponit in homine.

Spes est habitus infusus vel acquisitus ad actum sperandi inclinās. Vel, spes est certa expectatio

DE LITERA S.

futura beatitudinis veniens ex Dei gratia & precedentibus meritis: est autem spes formata virtus, non tantum gratuita.

Spirare, pro inspirare, trinitati tantum conuenit.

Spirans vno modo accipitur, vt non supponat, nisi pro persona: sic non est concedenda illa, Pater & filius sunt vnus spirans, quia pater & filius non sunt vna persona spirans. Si vero de virtute sermonis supponit, pro omni illo quod spirat, siue sit persona formaliter, siue non sit persona formaliter, cuiusmodi est hoc constitutum ex essentia & spiratione actiua, circūscribendo tam paternitatem, quam filiationem: sic est simpliciter concedenda illa, Pater & filius sunt vnus spirans.

Spiratio theologice sumpta, accipitur tripliciter. Vno modo actiue: sic conuenit patri & filio. Secundo passiue, & est motio constitutiua spiritus sancti, qui constituitur ex diuina essentia, & ista spiratione passiua: & est correlatiuum spirationis actiue. Tertio accipitur vt est commune quoddam vniuocum spirationi actiue & passiue, vt cum dicitur, Deus est spiritus &c.

Spiritus sextupliciter accipitur: pro aere, vento, corporibus beatorum, animabus beatorum, virtute imaginatiua seu mente, & Deo.

Spiritus

DE LITERA S.

- Spiritus est duplex, creatus & increatus.
- Spiritus increatus, est Deus ipse, & accipitur essentialiter, & conuenit tribus personis notionaliter, patri & filio & spiritui sancto personaliter.
- Spiritus creatus, est creatura: & est duplex, corporeus, & incorporeus.
- Spiritus corporeus est duplex: nam spiritus quidam dicitur à spiritualitate, vt distinguitur cōtra corpulentiam: altero modo dicitur spiritus à spirando, id est, flando, vt ignis, grandis, spiritus procellarum &c.
- Spiritus incorporeus vno modo dicitur à spiritualitate, & sic pro substantia spirituali capitur: & est duplex: quidam facit speciē completam, & dicitur completus, vt spiritus angelicus: quidam non facit speciē completam, & dicitur incompletus, vt anima.
- Spiritus vitalis, est quoddam corpus subtile necessario disponens ad vitam.
- Spiritus naturales sunt quædā corpora subtilia, disponentia ad corporis cōplexiones æquales.
- Spiritus animales, sunt corpora subtilia disponentia corpus, vt animetur à forma, id est, anima rationali.
- Spiritus sanctus est tertia persona in diuinis à patre & filio procedens, non magis charitas,

DE LITERA S.

amor, vel dilectio patris & filij, quàm pater sit charitas, amor vel dilectio filij & spiritus sancti.

Spirituale dicitur tripliciter: essentialiter, vt gratia & virtutes: causaliter, vt sacramenta, quæ causant gratiam suo modo: & effectiue vel actualiter, vt prædicare, corrigere, visitare, orare &c.

Sponsalitia largitas, dicitur donatio propter nuptias.

Status pertinet propriè ad libertatem vel seruitutem in tēporalibus vel spiritualibus, quia significat immobilitatem & obligationē personæ hominis.

Status hominis est triplex: naturæ perfectissimæ, qui est in beatitudine, qui est status omnium bonorum congregatione perfectus. Secundus est naturæ integræ, nōdum à perfectione suæ conditionis lapsæ, qui dicitur status innocētiæ: hic fuit status hominis in paradiso. Tertius est naturæ lapsæ siue corruptæ per peccatum primi hominis.

Status est adhuc triplex: incipientium, qui animalis: proficientium, qui rationalis est: perfectorum, qui spiritualis iudicatur.

Stimulus, per translationem omne id dicitur, à quo vexamur: hinc stimulus carnis & vitio-

DE LITERA S.

rum dicitur.

Subiectum est triplex: logicum, per se notum.

Subiectū mutationis, quod est subiectū physi-
cum, vt cum dicitur, materia est subiectum ge-
nerationis & corruptionis, vel motus localis:
vel cum dicitur, substantia est subiectum acci-
dentis. Tertium est subiectum considerationis,
sicut subiectum scientiæ, circa quod versatur
scientiæ vel artis consideratio.

Subiectum insuper primum, id est, adæquatū ali-
cuius scientiæ, est illud circa quod versatur to-
ta scientia vel consideratio, & quod continet
omnes veritates totius habitus.

Substantia est res habens quidditatem cui debe-
tur esse per se, & non in alio, scilicet subiecto.

Vel, substantia est quæ per se stat nullis admi-
niculis fulta, vel quæ accidētī aut qualitati sub-
stat atq; subsistit, & quasi illi subiaceat, siue
quia illam contineat.

Substantia producens, est triplex: quædam pro-
ducit per tempus magnum, vt homo hominem:
quædam producit per tempus imperceptibile,
vt sol splendorem: quædam producit in instan-
ti, vt Deus.

Substantia etiam accipitur theologice pro essen-
tia, pro hypostasi, vel pro persona.

Aliquid dici secundum substantiam potest dupli

citer: vno modo dicitur secundum substantiam in diuinis, quod indicat substantiã tanquam naturam communem tribus: quomodo dicuntur secundum substantiam, quæ in diuinis primò & præcise significant substantiam, non solum identicè, vt sunt natura diuina, essentia diuina. Secundo modo communiter aliquid dicitur secundum substantiam, quod indicat substantiam, vt suppositum, non tamen referibile ad aliud: sic capitur cum omnia nomina de Deo prædicabilia ad bimembrem reducuntur diuisionem, ita quod quodlibet dicitur vel secundum substantiam, vel relatiuè.

Subsistere in natura humana sibi cõmunicata, est sustentare eam, & terminare eius dependentiam suppositalẽ. Refert ergo dicere, Verbum subsistit simpliciter in natura humana, & Verbum subsistit primò in natura humana: patet, quia primum verum, secundum falsum.

Subtile dicitur à virtute penetrandi.

Subtilitas est duplex, spiritalis & corporalis. Subtilitas spiritalis dicitur esse quædam ingeniositas existens in intellectu, disponens ipsum ad acutè & perfectè aliquid cognoscendum. Quædam corporalis, & hæc duplex est, raritatis & virtutis.

Subtilitas raritatis est quædam qualitas existens
subiectiuè

DE LITERA S.

Subiectiuè in corpore raro, ipsum disponens ad
faciliter paricendum, vel ad hoc quòd faciliter
penetretur, vt caro, et cætera corpora mollia,
quæ dicuntur rara, quia mollia, & de facili sunt
penetrabilia.

Subtilitas virtutis vel actiuitatis, est quædã qua-
litas existens in corpore, disponēs ipsum ad fa-
ciliter agendum, seu faciliter penetrandum: hoc
modo corpora gloriosa habebunt dotem pene-
trabilitatis, & possunt penetrare omne corpus
non gloriosum.

Suffragium secundum theologos est, quo anima-
bus in purgatorio subuenitur, quòd ex ope-
re operante meretur mortuus liberationem ex
purgatorio, & satisfacit pro peccatis eorum.

Superbia dupliciter accipitur: vno modo gene-
raliter, secundum quod inuenitur in omni pec-
cato, & sic est contemptus obedientiæ. Secundo
modo accipitur superbia, vt est speciale vitium
distinctum ab auaritia & alijs capitalibus vi-
tijijs, & sic describitur: Superbia est amor, vel
appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, id
est, propriæ magnitudinis habitæ vel habendæ,
seu concupitiæ. Vel, superbia, est peruersæ cel-
situdinis appetitus.

Superiores, sunt præfecti vel prælati, qui alios
moderantur & gubernant.

DE LITERA S.

Supererogationis vocem, quære supra in voce, Opus supererogationis.

Superstitio, est vitium religioni oppositum, secundum excessum. Vel, superstitio est vana religio cultum diuinũ exhibens, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.

Suppositum est nomen secundæ intentionis, significans habitudinem particularis ad naturam communẽ, in quãtum in ea subsistit. Vel, suppositum est ens completum, non constituens aliquod ens vnum, nec natum inherere alteri, nec ab alio sustentatum. Et ens completum dicitur ens, quod non est natum esse pars componens alterius. Vna natura humana in Christo est ens completum, quia non est pars componens personam Christi: non enim est persona verbi composita ex natura assumpta, licet eam sustentet per primum, scilicet ens completum, siue actualiter componat, siue non: quia nihil quod potest esse pars, est ens completum, sed tamen ens partiale. Id quod dicitur suppositum generaliter in substantia, hoc personam significat specialiter in intellectuali natura.

Suppositum, persona, et indiuiduum differunt: quia suppositum in plus se habet, quã persona: quia omne indiuiduũ de genere substantiæ est suppositum, vnde persona est suppositum, sed

DE LITERA R.

sed non e contra: & omne suppositum est indiuiduum, sed non e contra, quia indiuidua accidentium non sunt supposita, tamen bene sunt indiuidua. Suppositū itaq; est superius ad personam: vnde quod est indiuiduum in omni natura, hoc est suppositum in natura per se subsistente substantiali, & persona in natura intellectuali. Indiuiduum verò est res singularis, siue totalis, siue per se subsistens, siue alteri inmitens.

Suppositare totaliter, dupliciter accipitur. Vno modo, quia præcise suppositat: sic illud nõ suppositat præcise, quo circumscripto nihilominus natura suppositatur. Alio modo, vt est idẽ suppositare totaliter & sufficienter: sic filius sufficienter suppositat, & tamen circumscripto filio, pater potest suppositare naturam.

Suppositio, est acceptio termini in propositione pro suo significato vltimato de hac agunt dialectici.

Suppositio in terminis diuinis est duplex: quædam est suppositio mediata, alia immediata: vnde ille terminus supponit mediatè pro patre in diuinis, qui supponit pro patre in diuinis, & tamen non conuertitur cum isto termino pater, cõuersione regulata, per hoc signũ, omnis res quæ est: et sic terminus pater, supponit pro

DE LITERA S.

essentia non immediate: & similiter iste terminus, essentia, pro patre, quia licet pater sit essentia, & e contra, non tamen sequitur, quæcunq; res quæ est pater, est essentia: ergo quæcunq; res est essentia, est pater &c.

Suspensio pro pœna canonica, est prohibitio ab aliquo aliàs cõueniente, & hoc ad tempus.

Suspensio quædam est ab officio, quædã à beneficio, quædam ab ingressu ecclesiæ &c.

Suspensus dicitur quandoq; ad seipsum, vt quilibet in mortali constitutus. quandoque quo ad se, & quo ad alios, vt qui pro mortali suspenditur iudicio ecclesiæ. quandoq; quo ad alios, & nõ quo ad se, vt cùm est ciuitas interdicta propter delicta ciuium, vel secularis potestatis.

Suspicio quædã est temeraria, quæ ex irratiõnabili causa confurgit, cuiusmodi est conficta ex aliquo rumore. Quædã est probabilis, quæ ex signis probabilibus, id est, verisimilibus oritur: propter hanc non debet alicui subtrahi eucharistia. Quædam violenta est, quæ ex signis propè certis & infallibilibus oritur, vt si quis videt interfectum, & alium socium secum stantem, & gladium cruentum de sua vagina eductum, recondere in vaginam.

Sustentare naturam, potest accipi effectiuè vel terminatiuè, siue formaliter. Primo modo tota

trinitas

DE LITERA T.

trinitas sustentat naturam humanã in Christo, id est, facit eam sustentificam. Secundo modo solum verbũ sustentat vnionem nature create ad ipsum.

DE LITERA T.

- T**ABERNACVLVM, templum Domini est duplex: vnum materiale, templum lapidibus lignisq; extructum: alterum spirituale, quod est cor humanũ ad Deũ cõuersum.
- T**alentum, secundum theologos, est donum gratis datum, vel gratum faciens.
- T**emplum, est propriè locus in cœlo notatus ab augure. aliàs habet & sua significata per se nota.
- T**empus, est numerus motus secũdum prius & posterius.
- T**empus dupliciter distinguitur: potest enim accipi vno modo generaliter pro mensura durationis create seu finite, & ita includit æuiternitatem: altero modo potest accipi strictè pro mensura durationis motus vel rei permanentis generabilis & corruptibilis, & sic non est mensura rerum perpetuarum, vt angelorum.
- T**empus opportunum, est tempus cõgruum vel conueniens.

DE LITERA T.

Esse cum tēpore, est coexistere tempori. Deus est cum tempore: Deus enim est modo, & tempus est modo, ergo Deus est cum tempore. Esse in tempore, est mensurari tempore, sicut generabilia & corruptibilia. Deus non est in tempore, quia mensuratur aeternitate. Esse ex tempore, est esse de nouo, vel ipsum incipere esse: omne autem illud quod incipit, est esse ex tēpore. Temporale est, quod mutatur tam substantialiter, quā accidentaliter: id est, quod aliquādo definit esse simpliciter, et manēs acquirit quod nondū habet, vel perdit quod habet. Vel, temporale dicitur, quod ad tēpus durat, & differt ab aeterno & aeuo.

Tenebrarum triplices sunt modi, culpæ, pœnæ seu miseræ, & defectibilitatis naturæ.

Tendentia est duplex: quædam est tendentia plena, & ista est à gratia operante vel cooperante, & hæc facit virtutem esse formatam. quædam autem est tendentia exilis & semiplena, sicut dicitur de pigro, qui vult & non vult: & ista quidem tendentia potest dare aliquam rectitudinem & vigorem ipsi voluntati, & sortitur nomen virtutis generaliter acceptæ, non virtutis gratuitæ: & ideo tenet rationem virtutis informis, non rationē virtutis formatæ. Quod autē dicitur, quod tendentia in Deum facit credulitatem

DE LITERA T.

dulitatē esse formatā, hoc intelligitur de tendē-
tia quæ est à volūtate plenaria: hæc autē non
potest esse nec in spe, nec in fide, sine gratia.

Tentare, est probare aliquid, vel experimentū
sumere de aliquo, vt aliquid sciatur.

Tentatio, est quidē motus vel actus natus in cli-
nare ad aliquod illicitū, procedens à tētatore,
vt sumat experimentum de bonitate vel mali-
tia tentati.

Tentatio est triplex, vna à Deo, alia à diabolo,
tertia à carne: prima est appetenda, secunda
aliquibus appetenda, aliquibus non: tertia fu-
gienda.

Tentatio quædam est exterior, quæ est, quando
nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur
verbo vel signo aliquo, vt tentatus ad consen-
sum peccati declinet. Quædā est interior, quæ
est, quando inuisibiliter nobis natum intrinse-
cus suggeritur.

Tentatur quilibet, quando in anima aut corpo-
re in delectatione alicuius vitij titillatur.

Inducitur in tentationem, si suæ cœperit delecta-
tioni consentire.

Tentio accipi potest quadrupliciter. Vno mo-
do proprie, vt memoria tenet obiectū: & hoc
vel per formam impressam, si est ibi obiectum
in specie: vel per habitum impressum, vel sal-

DE L I T E R A T.

tem per illapsam vel existentiam saltem eodem modo tenet, quo obiectum concurrat ad rationem parentis. Secundo modo potest intelligentia dici tenere obiectum in actuali consideratione: & ad hoc potest pertinere quòd voluntas dicitur tenere aciem intelligentiæ conuersam ad memoriã. Tertio modo tentio pertinet ad voluntatem, vt est concupiscibilis, & dicitur succedere spei, eo modo quo per spem voluntas desiderat sibi locum habendum, & per tentionem amat illud bonum habitum: & illa tentio est amor concupiscentiæ boni præsentis. Quarto modo tentio dicitur esse quidam actus affectionis, vel passio consequens spem passionē, & illo modo non est in irascibili: nullo illorum modorum est tentio de essentia beatitudinis. Primo modo præcedit beatitudinem, imò omnem actum secundum. Secundo modo est actus pertinens ad intellectum & præmium beatitudinis, quæ est in voluntate, vel actus voluntatis respectu actus præmij. Tertio est amor boni commodi præsentis, & ille amor non pertinet ad beatitudinē, sed amor boni, honesti, vel boni in se. Quarto modo est in irascibili, & illo modo magis appropinquat ad securitatem quæ succedit spei passioni, non spei virtuti.

Terminus, vt est primæ impositionis, generaliter

DE LITERA T.

ter dicitur illud quod terminat, siue quietat
tendentia vel respectum alicuius in aliquod: &
ideo secundum diuersos modos tendendi aliud
& aliud est de ratione termini. Alia itaque est
tendentia per productionē: per eam enim pro-
ducēs tendit ad esse rei simpliciter. Alia est per
transmutationē, nam per eam tendit transmu-
tans ad æquale esse. Alia est per relationē, per
eam etenim relatiuū tēdit vel respicit ad suum
correlatiuum.

Terminus vitæ præsentis, dicitur instans sepa-
rationis animæ à corpore, quo desijt moriens
esse homo.

Terminatum aliquid potest dici dupliciter. Pri-
mò, quia est perfectum, sic debet perfectionem,
& excludit imperfectionē, & sic domus quā-
do fit, dicitur terminata. Altero modo aliquid
dicitur terminatum, quia est habens, vel quia
habet finem durationis, & sic debet desitionē
excludens durationē: & sic dicitur vita homi-
nis terminari in morte &c.

Testamentum Dei dicitur sacra scriptura Ve-
teris testamenti, in quantum Deus promisit illi
populo bona futura, & in quantū illa promissio
erat confirmanda & complenda per mor-
tem testatoris.

Theologia, est sermo de Deo vel diuinis.

DE LITERA T.

Theologia est duplex, scilicet viæ & patriæ.

Theologia viæ respicit ens primū vt creditum cum suis attributis, non excludendo intelligentiam de multis.

Theologia patriæ respicit ens primum vt facilliter visum & obiectaliter in seipso, nō in speculo vel ænigmate.

Theologia mystica & speculatiua differūt, quia speculatiua theologia est in potentia effectiua, cuius obiectum est verum: mystica reponitur in potentia effectiua, cui pro obiecto bonum assignamus.

Theologia mystica practica est, quæ consistit in opere.

Theologia in se est talis cognitio, qualem notum est facere obiectum theologicū in intellectu sibi proportionato, sicut est intellectus diuinus: unde theologia in se, est de his quæ soli intellectui diuino sunt naturaliter nota, hoc est, de Deo, qui solus est naturaliter notus.

Theosebia est honor summus, qui est cultus diuinus.

Tetragrammaton, est nomen secundæ impositionis, apud Iudæos ineffabile.

Timor secundum philosophos, est expectatio futuri mali.

Timor vno modo accipitur pro passione appetitus

tus

DE LITERA T.

tus sensitiui vel intellectiui, naturaliter sequente apprehensionem alicuius disconuenientis, vt possibiliter futuri. Secundo modo pro actu elicitio consequente huiusmodi apprehensionē & passionem, qui in voluntate est actus nolendi, fugiendi, aut repellendi, aut cauendi huiusmodi incōueniens. Tertio modo accipitur pro habitu ad huiusmodi actus inclinante, acquisito, aut à Deo immediatè infuso.

Timor gratus dicitur, in quantum beneficiatus timet offendere beneficium, à quo recipit beneficium, ne sibi videatur ingratus.

Timor sanctus dicitur, in quantum est bene ordinatus respectu obiekti, & talis timor solū est respectu Dei.

Timor naturalis est, quo quis timet naturaliter mortem, siue horribile aliquid, ante deliberationem rationis: qui timor non est vitiosus.

Timor mundanus, est timor alicuius disconuenientis tēporalis, propter cuius fugam deseritur Deus: hoc est, est actus vel habitus, quo eligit appetitus deserere Deum per transgressionem præcepti, ne deserat bonum temporale, seu ne incidat periculum amissionis vitæ aut delectationis corporalis, aut rerum mundanarum.

Timor seruilis dupliciter accipitur. Vno modo, vt includit deformitatem seruitutis peccati,

DE LITERA T.

Et sic est habitus vel actus declinandi malū culpæ, propter euasione pœnæ futuræ, cū actuali promptitudine, non declinando malum, si pœnæ non sequerentur: vt cū quis timet pœnas, et timendo dolet, quòd tales pœnæ infliguntur pro culpa, et actu valet peccare, si non essent illæ pœnæ. Secundo modo accipitur seruilis, vt non includat huiusmodi deformitatem, scilicet voluntatem peccandi, si pœna non sequeretur, et sic est habitus vel actus declinandi peccatū propter pœnam peccato debitā: ut si quis apprehendit per fidem pœnas æternas debitas mortali peccato, et ideo elicit propositum non peccādi, timens pœnas ibi sistendo, non habendo propositum conditionale peccandi, si non sequerentur pœnæ.

Timor initialis, est quasi medius inter seruilem et castum seu filialem: medius per participationem extremorū: iste enim timor nec ex toto est seruilis, nec ex toto castus, sed est tanquam medius, aliquid de seruili, et aliquid de casto timore habet: facit enim partim seruire timore pœnæ, partim amore iustitiæ, per quem timeamus dānari, et timemus offendere: vnde timor initialis sic describitur, Est actus vel habitus seruiendi Deo, propter cauere Dei offensam, et simul pœnam diuinæ legis transgressoribus debitam

DE LITERA T.

debitam : vt dum quis apprehendit indignitatem diuinæ offensæ, eiusq; malitiam, & horret eam, simpliciter & pœnam offensoribus præparatã, & elicit nolle offendere Deũ propter cauere vtrũq; scilicet Dei offensam et pœnã.

Timor amicalis, vel castus, vel filialis, idẽ est. dicitur amicalis, quia causatur ex amore Dei, qui est amicitia. Filialis dicitur, quia respectu offensæ Dei, qui est pater noster. Et dicitur castus, quia Deus metaphoricè sponsus animarum nostrarum est. Hic timor est habitus vel actus cauendi Dei offensam, & reuerendi Deum propter offensæ malitiã, et diuinæ dignitatis amorem: vt cum quis apprehendit summam Dei dignitatem quam diligit, & summam malitiam offensæ huius dignitatis, quam horret, vt contrarium dilectio.

Timor mercenarius est, qui fit timore amissionis æternæ mercedis siue beatitudinis.

Tonsura non est ordo, sed dispositio ad ordinis susceptionem: verum conceditur tonsuram esse aliquid sacramentale.

Totum integrale, est compositum ex partibus ipsum constituẽtibus: sicut compositũ substantiale, quod componitur ex materia & forma.

Totum vniuersale, est conceptus communis, vt conceptus generis.

DE LITERA T.

Totum potentiale, est quod in se continet perfectionem aliquorum eminenter.

Totum integrale capitur dupliciter. Proprie, est illud quod componitur ex partibus quantitatem habentibus: illo modo Christus non dicitur totum integrale, quia licet Christus habeat duas naturas, non tamen sunt eius pars, eò quòd Deus non potest esse pars, cum hoc importet imperfectionem: ergo Christus non dicitur compositum. Totum integrale improprie captum, est quod complectitur plurima entia, non tamè per compositionem, sed per ordinem vel unio- nem: illo modo Christus dicitur totum integrale.

Totum integrale adhuc est duplex, homogenium, & heterogenium.

Totum integrale homogenium, est illud quod est eiusdem rationis in toto & partibus suis, cuius scilicet quaelibet pars recipit prædicationem totius in recto, ut quaelibet pars vini est vinum.

Totum integrale heterogenium, est illud quod non est eiusdem rationis in qualibet parte & toto: nam caput non est homo, similiter & cor non est homo.

Traducere significat à loco ad locum ducere: aliquando est ad ulteriora ducere, quandoque transferre, aliquando deridere & infamia afficere, & in exemplum proponere: aliquando nutrire,

DE LITERA T.

trire, fouere, sustinere &c.

Traductio propriè dicitur in generatione animatorum, quæ est per decisionem seminis: unde nõ potest dici quòd traducitur ab aliquo illud, quod ab eo originem non habet, nec decisionem recipit vel diuisionem: sicut patet de anima rationali, quæ non potest traduci ex aliquo, cum creatur ex nihilo.

Tradux vel **traductio**, est productio alicuius animati ab aliquo animato per decisionem vel diuisionem alicuius corporis, vel partis corporis à producete: unde catholicè tenendum est, quòd anime rationales non sunt extraduca-rie, sed immediatè creantur. Trahuntur ad Deum quidam suauiter, per leues inspirationes: quidam violèter, per tribulationes & vexationes.

Transformari, est in aliud mutari atque verti. unde in eucharistiæ sacramèto fit transformatio panis, in essentia sua remanentibus accidentibus: & mens in Deum transformatur, dum remanet quidem essentia mentis, sed accidentia noua succedunt, non fantastica, non materialia, sed dei formia, diuina charitate radiate.

Transsubstantiatio, est immediata successio substantiæ ad aliquod positium, desinens esse secundum se, & quodlibet sui, sub iisdem acci-

DE LITERA T.

dentibus, vel loco eius quod desinit esse.

Transsubstantiatio accipitur dupliciter: vno modo cōmuniter, et sic definita est modo. & alio modo strictius, tunc definitioni additur, primò & principaliter intentæ à conuertente, vt sic dicatur: Transsubstantiatio est immediata successio substantiæ primò & principaliter intentæ à cōuertente, ad aliquid posituum &c.

Tremor, est effectus timoris propter debilitatē virtutis, ex defectu caloris.

Triclinium cordis est, in quo habitat animus et anima, vir & vxor sua, vigor perceptiuus, vigor cognitiuus, & vis actiua.

Trinitatis nomen, est nomē collectiuū, supponēs immediatē pro tribus personis simul, & pro nullo earum seorsum.

Trinitatis nomen significat vnitatem essentiæ in recto, et numerum personarum in obliquo, quo ad etymologiam, sed quo ad significationem est e conuerso.

Trimus specialiter ad hoc inuentū est, vt significet pluralitatē in suppositis, cū vnitatem formæ.

Tristitia duplex est, secundum Deum, & secundum seculum. quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: tristitia secundum seculum, mortem operatur.

Tristitia præter rationis imperium est, quæ est
contra

DE LITERA V.

contra rationis iudiciū rectum: & est tristitia præter rationis imperium, quæ consurgit ex quadam necessitate & surreptione, sicut motus primi: & hæc quidem communis est sapiētibus & insipientibus, bonis & malis.

Turpiloquiū, est filia luxuriæ, quia luxuriosi, quorum est cor turpibus delectationibus plenum & cōcupiscentijs, de facili ad turpia verba prorumpunt.

DE LITERA V.

ANVM, siue Vanitas, capitur quadrupliciter. Vno modo aliquid dicitur vanum vanitate corruptionis, quod est corruptibile: & sic omnis creatura est vana. Alia est vanitas variationis, qua aliquid potest mutari de vno accidente in aliud accidēs. Alia est vanitas vitiositatis, qua aliquid dicitur vitiosum & culpabile: & sic peccator dicitur vanus. Alia dicitur otiositatis, qua homo iocose viuit. Vana gloria vno modo dicitur appetitus dignitatis & excellētiae, & sic est eadem cum superbia. Alio modo dicitur appetitus laudis, & sic est filia superbiæ. Velle, est in se volitionē habere: & accipitur in nobis dupliciter. Vno modo vt nominat actum

DE LITERA V.

potentiae affectivae, ut est quaedam potentia naturalis. Alio modo, ut nominat actum liberi arbitrij. Primo modo velle aliquid, idem est quod affici circa illud: alio modo velle, idem est quod eligere.

Velle absolutum est, quando aliquis simpliciter obiectum ostensum non vult actu positivo, sine quacunque conditione: ut dum quis vult mori. Nolle absolutum à contrario describitur.

Velle conditionatum est, dum quis vult aliquid propter certam conditionem existentem. Nolle conditionale à contrario describitur, dum quis vult aliquid propter certam conditionem existentem, quod tamē quantum in se est, nollet sublata conditione tali: ut, si mercator in periculo maris existens, proijcit merces, ut euadat periculum, respectu projectionis mercium habet nolle conditionatum.

Velle aliquid est dupliciter: vel exiliter & semiplenè, sicut dicitur, piger vult & non vult: vel plenè & sufficiēter, sicut dicit Apostolus, Deus operatur in nobis velle & perficere. Primo modo potest esse in peccatore, secūdo non potest esse sine gratia praeueniente.

Velle deliberatiuum dupliciter accipi potest: vno modo pro velle liberè, post liberam & certam rei cognitionem seu cogitationem: altero modo
pro

DE LITERA V.

pro velle, post intellectus reconciliationē. Secundum hunc modum communius accipitur à philosophis.

Venatio oppressiua est, qua opprimuntur pauperes.

Verbum quintupliciter accipitur. Largissime, pro actu intelligendi gratuito, siue producto, siue complexo, siue incomplexo. Secundo accipitur pro quolibet actu complexo mentali indicatiuo, qua alicui assentitur vel dissentitur, siue vero, siue falso. Tertio, pro actu indicatiuo vero, noto gigni ex habitu scientifico, vel saltem habitu vero. Quarto, pro notitia vera cum amore prolata. Quinto, pro cōceptu mentis, siue sit subiectiue in anima, siue tantum obiectiue, siue sit actus intelligendi, siue non.

Verbum immanens, est aliquid in intellectu productum, expressiū eius quod actualiter dicens nescit: & quia est expressiū, ideo simile expresso representatiue: expressio enim & manifestatio fit ratione similitudinis.

Verbum mētale quatuor requisita habet: primū, quòd sit aliquid in intellectu: secundum, quòd sit aliquid in mente genitum, vt sit proles quedam: tertium, quòd sit similitudo rei & imago eius: quartum, quòd sit expressiū siue manifestatiū rei, cuius est verbum.

DE LITERA V.

Verbum vocale, est aliquid in voce, subordinatum verbo mentali, quod non significat verbū mentale, sed significat rem illam ad placitum, quam verbum mētale, cui subordinatur, significat naturaliter.

Verbum transitorium & prolatum, est creatura à Deo producta, spiritus dei manifestatiua: & sic capiendū verbum est essentiale, quantū ad terminum à quo producitur, quia æqualiter à qualibet persona producitur, & æqualiter omnes manifestat.

Verbū imperatiui modi multipliciter accipitur: aliquando præceptorie, aliquando consultorie, aliquando insinuatorie, aliquando permissiue.

Verbum otiosum, est illud quod nō ordinatur in finem, & quod caret omni vtilitate, cū tamē aliquam deberet habere.

Verbum diuinum, est persona seu notitia genita de scientia dicentis, quæ est Dei & omniū creaturarum, tanquam obiectorum cognitorum.

Veritas est adæquatio rei ad intellectū: & hæc definitio philosophica est.

Veritas dicitur dupliciter: vno modo secundum quod consistit in quadam adæquatione rei ad intellectum, cuiusmodi est veritas intellectus. Alio modo pro voluntate manifestandi se exterius in signis & operibus, secundū rectum iudicium

DE LITERA V.

dicium rationis.

Veritas rei dupliciter accipitur: vno modo vñ refertur ad existentiam rei, secundo modo ad efficaciam.

Veritas existentiae est, cum res habet quicquid ad eius essentiam pertinet.

Veritas efficaciae est, cum res habet effectum suum ad quem ordinata est: quomodo homo carens rationis vsu, aut non viuens secundum rationem, dicitur non esse verus homo, sed bestia.

Veritas theologica, est veritas necessaria viatori ad aeternam salutem habendam: hoc est, theologica veritas, est veritas cuius notitia adhaesiva necessaria est ad salutem explicitè vel implicitè habenti vsu rationis & etiam apprehendenti: vt omnes veritates in canone Biblicae, sunt veritates theologicae, & sufficit ad salutem eas credere implicitè.

Veritas catholica, est veritas reuelata à Deo in se, vel in suo antecedente, pertinens ad religionem.

Veritas est triplex, doctrinae, vitae, & veritas iustitiae. Prima docet nos cognoscere verum & falsum: secunda bonum discernit à malo: tertia nos docet facere vnicuique iustitiam, cuiuslibet reddendo quod suum est.

Verum determinatè est, quod est verum, sic, quod non est falsum.

DE LITERA V.

Verum contingenter est, quod potest esse falsum,
& nunquam fuisse verum.

Veritas Dei erga nos, consistit in seruando pro-
missa, & non fallendo in reuelatis in lege.

Vermis primo modo dicitur veritas missa: sic
filius Dei dicitur vermis, Psal. 21. Secundo mo-
do dicitur animal. tertio modo dicitur vermis
à rodendo, quia rodit & remordet: sic vermis
spiritualis, scilicet synteresis, est continuus re-
morsus consciētiae, qui oritur ex putrefactione
peccati, & concursu duorum mouentium, vo-
luntatis naturalis, & voluntatis liberæ, sibi in-
uicem obuiantiū, & sibi inuicem resistentium.

Vestigium vno modo accipitur pro derelicto ex
aliqua causa: hoc modo fumus vel admistio de-
relicta ex igne dicitur vestigium. Secundo mo-
do pro impressione alicuius in aliquod sibi ca-
dens, remanens in sui absentia ducens: hoc mo-
do in cera relinquitur vestigium sigilli. Tertio
modo pro impressione partis alicuius totius in
aliquod sibi cadens, remanens in absentia eius
rememoratiuum eius &c.

Vestigium ad Deum, est similitudo Dei imperfe-
cta, reperta in creatura nata ducere in cogni-
tionem recordatiuam appropriatorum vel alicuius
proprij, sed non propriarum trium per-
sonarum. Et omne ducens in notitiam Dei, vel
est

DE LITERA V.

est imago, vel est vestigium.

Vestigium Dei tripliciter accipitur: aliquando pro prouidentia Dei occulta: secundo modo pro opere Christi relicto in mundo, vel pro exēplis vitæ eius sanctæ: tertio, pro radio creaturæ, qui nos ducit in cognitionem creatoris.

Via in cœlum, est via mandatorum Dei, iuxta illud, Si vis vitam ingredi.

Viator dicitur qui tendit ad beatitudinem: comprehensor, qui beatitudinem iam obtinet. Vel, viator, seu creatura viatrix, est rationalis natura, quæ nec est beata, nec damnata.

Videre Deum tripliciter dicitur, visione corporali, imaginaria, & intellectuali.

Vindicare, nihil est aliud, quàm velle punire, vel velle pœnam infligere alicui pro peccato: vt, Deus vindicat peccata, quia infert pœnam pro peccatis.

Vinum aliud est naturale, aliud spirituale: & hoc est quintuplex. Bonum & delectabile, vt est vinum gratiæ spiritus sancti. Vinū scientiæ, vt Canticorū 5. Vinum bibi &c. Vinum summum, est vinū æternæ gloriæ, quæ est ipsemet Deus. Vinum vanum & detestabile, ut est vinum delectationis humanæ & luxuriæ. Quintum est durum, & execrabile, & est pœna æterna.

DE LITERA V.

Violentum est duplex, vnum simpliciter, alterum mixtum.

Violentum simpliciter est, quando aliquis cogitur absolute, vt puta contra omnē volūtatē.

Violentū mixtum est illud, quod quamuis secundum se non placeat homini, tamē in ipsum consentit, ne eueniat ei maius malum.

Virginitas est abstinentia ab omni coitu tam licito, quā illicito, & integritas mentis & carnis: vel, est habitus continentiae perfectus & decorus.

Virtus secundum philosophos & theologos in genere, est bona inclinatio creaturae rationalis ad operationes naturae suae congruas laudabiliter exercendas.

Virtus accipitur primū communissimē, secundum quod diuiditur in virtutem moralem, politicam, & gratuitam. Secūdo communiter, vt diuiditur in politicam, quae est habitus acquisitus: & gratuitam, quae est habitus infusus. Tertio strictē, pro habitu infuso tantū, siue sit gratis datus, siue gratum faciens. Quarto strictissimē, pro habitu gratuito gratum faciente, determinatiuē ad operabilia.

Virtus secundum Aristotelem, est mediocritas duorum vitiorum, alterius secundum excessum, alterius secundum defectum.

Virtus

DE LITERA V.

Virtus quædam est intellectualis, quædam moralis, quædam theologica.

Virtus intellectualis, est virtus seu habitus derelictus ac causatus ab actibus intellectus apprehensivis, vel adhæsiuis, inclinans intellectum ad obiecti cognitionem, aut ad veri inquisitionem. Virtutes intellectuales sunt sapientia, scientia &c.

Virtus moralis in genere, est habitus acquisitus laudabilis, iuuans & eleuans animam ad operationes suas intellectuales vel effectiuas elicitas vel imperatas laudabiliter exercendum.

Virtus moralis infusa, est qualitas bona mentis, qua rectè viuatur, & qua nullus male vitur, quam solus Deus in nobis operatur.

Virtus theologica, est habitus à Deo solo infusus eleuans liberum arbitrium, id est, facultatem rationis, aut bonitatis, aut vtriusq; ad Deum immediatè obiectaliter & laudabiliter attingendū. Aliàs sic describitur est recta ratio perducens ad vltimū finem. Et sic sunt tres theologice virtutes, fides, spes, & charitas.

Virtus vera dupliciter dicitur: vno modo quæ rarū est virtutis opus, vel nata est habere quantum est de se, & veritas de essentia virtutis. Alio modo dicitur vera, quæ perducit ad finē: & hæc veritas non est essentialiter virtuti, sed

DE LITERA V.

- tamen ducit virtutis statum sine cōtinuatione.
 Virtus est adhuc duplex, sanatiua, et operatiua.
 Sanatiua appropriatur spiritui sancto, opera-
 tiua appropriatur filio.
 Virtus naturalis, vel naturaliter insita, est bonā
 inclinatio creaturæ rationalis, non acquisita,
 sed innata ad operationes naturæ suæ cōgruæ
 laudabiliter exercendum. Vitium naturale op-
 ponitur.
 Virtus heroica conuenit cum beatitudine, & est
 virtus excellēs, ad quam communis hominum
 vita non attingit: huic opponitur bestialitas.
 Vires ad corpus solū pertinēt, virtus ad animū.
 Visibile dicitur, quod videri potest.
 Vita triplex est, corporalis, carnalis, & perso-
 nalis.
 Vita spiritalis, est vita animæ, qua viuit per
 gratiam.
 Vita Dei, est scientia Dei, qua nouit omne pro-
 ducibile productum: & est essentia diuina.
 Vitalitium, sunt redditus empti ad vitam.
 Vitium opponitur virtuti.
 Vitium capitur dupliciter, aut quia præcipuum
 & magnum est in genere vitioso, aut quia ca-
 put est & principium aliorum. Vitium gene-
 ralius est peccato.
 Viuificare, est viuū facere. & aliquid dicitur vi-
 uificare

uiuificare quadrupliciter: effectiue, & sic solus
Deus uiuificat: formaliter, sic gratia expellens
peccatum &c. affectu, sic fides operans per di-
lectionē, uiuificat: exercitij vsu mandata, qui-
bus exercetur iustitia, uiuificant: & ratione sa-
cramentalis gratiæ.

Vnctio spiritus sancti, est sapientia diuinitus in-
spirata, docens de omnibus.

Vnctio extrema, est extremum sacramentū, quod
solum periculose infirmis, de quorum vita non
amplius speratur, porrigitur.

Vnio, significat concordiam.

Vnio quædā est corporalis, quædam spiritalis.

Vnio quædam est amantis cum amato.

Vnio experimentalis, est prægustatio quædā glo-
riæ, pignus & arra felicitatis æternæ: cui con-
traria est dispersio vel auersio.

Vnio, qua formaliter vnitur humana natura ver-
bo, est qualitas absoluta de prima specie quali-
tatis, quia disponit naturam humanam ad me-
lius, non autem ad meliorem operationem, sed
ad maiorem dignitatem.

Vnio ad totam humanam naturam, quam verbo
assumpsit, est triplex: quædam gratuita, quædā
beata, quædam hypostatica.

Vnio gratuita est, qua verbum diuinum vnitur
naturæ humanæ, quam assumpsit per gratiam.

DE LITERA V.

gratū facientē: immediate enim repleuit Deus illam animā, quam assumpsit summa gratia in primo instanti suæ creationis.

Vnio beata est, quæ fit per clarā visionem Dei: istam habuit etiam ab instanti suæ creationis, nec magis videt modo, quā tunc in cruce.

Vnio hypotactica est, quæ tantum videt sicut vnio suppositalis: & capiēdo largē vnionem hypotacticā est triplex. Personalis, quæ est in qua assumitur aliqua natura in vnitatē personæ, vt assumptio naturæ humanæ. Suppositalis est illa, qua assumitur aliqua natura in vnitatem suppositi, vt si Deus assumeret naturam lapidum. Sustētificabilis est illa, qua assumitur aliqua natura in vnitatē indiuidui, vt si Deus assumeret materiam primam, quæ nec est suppositabilis, nec personalis, tamen Deus eam sustentaret.

Vnio suppositalis, est quædam entitas positiua, recepta in natura assumpta, siue sit relatio ab omnibus absolutis distincta, siue qualitas quædam absoluta, qua formaliter fit huiusmodi assumptio: qua posita in natura assumpta, ipsa est vnita, & ea remota desinit esse vnita: quam entitatem positiuam, Doctores nominant gratiam vnionis.

Vniri diuinam naturam humanæ, nihil est aliud, quā

DE LITERA V.

quàm diuinã personam, quæ ab æterno fuit hypostasis respectu diuinæ naturæ, esse hypostasin respectu humanæ naturæ in tempore.

Vniri, est cum aliquo alio esse in eodem supposito, non curando an ipsum sit terminus dependentiæ alterius, siue non. Assumi autem, est ad aliud sumi, & est dependentiam suppositalem ab alio terminari.

Vnibilia esse proportionata, dupliciter potest intelligi. Vno modo quantum ad gradum perfectionis, ita quòd vnum perfectionaliter distet ab alio secundum certum gradum proportionis, vt sit duplo vel triplo perfectius alio, aut aliqua alia certa specie proportionis. Altero modo potest intelligi aliqua esse proportionata, quantũ ad aliquam habitudinem, qua vnum potest dependere ad aliud, vel aliquid recipere ab alio, aut agere in aliud, & huiusmodi.

Vniuersale dicitur, quod ad vniuersos pertinet.

Vniuocum, est cõceptus vnus naturaliter proprio significatiuus.

Vnitas est duplex, essentialis, & personalis.

Vnitas essentialis est illa, qua essentia formaliter dicitur vna, in quantum essentia: & sicut vnica est essentia, sic nõ sunt plures vnitates essentielles, quàm vnica.

Vnitas personalis est illa, qua formaliter perso-

na dicitur vnitas, in quantum persona: & sic tres sunt personæ in diuinis, & sic tres sunt vnitates personales.

Vnitas membrorum ecclesiæ est triplex: vna est charitatis, & ita soli habentes charitatē dicuntur esse membra ecclesiæ. Alia est vnitas in donis nature, sic omnes homines connectuntur in intellectu, & in ratione. Tertia est vnitas in simili participatione sacramentorū, & præsertim in vnitatem baptismatis, in qua character imprimitur &c.

Vocare Dei, est producere rem in esse.

Volitio, aliquando accipitur generaliter pro omni actu voluntatis, tam affirmatiuo, quam negatiuo, id est, pro velle et nolle: sic omnis intentio est volitio, & vice uersa.

Volitio est duplex, efficax, & remissa.

Volitio efficax est illa, qua voluntati non solum placet volitum, sed etiam post statim ponit in effectum.

Volitio remissa est illa, qua voluntati placet volitum, non tamē in tantū vt ponat in effectum, etiam cum possit. Similiter nolitio est duplex: efficax scilicet, qua non solum odit voluntas nolitū, sed etiam si possit, omnino impedit & destruit ipsum: vt est respectu infirmitatis in probo medico. Altera est nolitio remissa, vt est
illa

illa qua voluntas odit nolitum, ita tamen quod non destruit seu impedit nolitum: vt est infirmus qui potest sibi prouidere de remedijs, & tamen non facit.

Voluntas, est appetitus boni cum ratione. Voluntas aliquando accipitur pro potētia appetitiua rationali, id est, pro anima rationali: sic accipitur Lucæ 1. Et in terra pax hominibus. Aliquando pro actu appetitiuo, scilicet pro ipso velle & nolle. Aliquando pro obiecto voluo: vt ibi, Non mea, sed tua fiat voluntas.

Voluntas diuina quandoq; accipitur pro diuina essentia, qua Deus vult aliquid fieri, & tunc signat diuinum beneplacitū, quod non est aliud quam Deus volens. Alio modo improprie, tropice vel metaphoricē, pro aliquo habēte aliquo modo ordinem ad diuinam voluntatem.

Voluntas Dei proprie dicitur, quæ in ipso est, & ipsius essentia est.

Voluntas beneplaciti est duplex: voluntas antecedens, & consequens.

Voluntas Dei beneplaciti antecedens, non est aliquid in Deo à quacunq; distinctum voluntate Dei consequente: sed iste terminus voluntas antecedens, est terminus connotatiuus, significans Deum & creaturam. Est igitur voluntas antecedens, voluntas diuina dans alicui anteceden-

D'E L I T E R A V.

'tia ad consequendum aliquid cum præcepto & consilio exequendi.

Voluntas Dei beneplaciti consequens, est voluntas diuina sibi efficaciter in esse alicuius complacens, ipsum diligendo esse, aut producendo seu conseruando: hac voluntate immediate fertur in volitum, & sic dicitur Deus velle omne positiuum: sine hac voluntate nihil fieri in mundo potest.

Voluntas signi, est creatura aliqua siue effectus diuinæ voluntatis, significans vel manifestans nobis diuinam voluntatem.

Voluntas naturalis accipitur tripliciter. Vno modo pro inclinatione naturali rei cuiuslibet ad suam propriam perfectionem. Secundo modo prout distinguitur contra potentiam supernaturalem: & sic voluntas naturalis siue in puris naturalibus existens, est voluntas non informata donis gratuitis. Tertio accipitur naturalis voluntas, pro voluntate eliciente vel recipiente actum conformem inclinationi naturali, quæ est semper ad commodum, siue illum eliciat liberè, siue necessariò, ad ostensionem commodi.

Voluntas rationalis dupliciter potest sumi. Vno modo vt includit essentialiter libertatem, id est, vt supponit pro intellectiuo appetitu, connotando cum esse liberum ad opposita contradictoricè,

DE LITERA V.

dictoriè, ad bonum scilicet, & ad malum.
Alio modo, vt includit libertatem, scilicet dum
taxat præsупponit rationem cognoscentē, siue
sit determinata ad sequendū rationis iudicium,
siue non.

Voluntas absoluta est, quando aliquis actu vult
aliquid, vt velle fornicari simpliciter.

Voluntas conditionata est, quando quis vult ali-
quid in conditione.

Voluntas peccans, est voluntas mala, quæ potest
se habere ad rationem tripliciter: aut quia eli-
cit actum peccati contra rationis dictamē siue
rectum siue erroneum, sit ratio culpabilis siue
non: aut elicit actum præter dictamen rationis,
aut elicit actum secundū dictamen rationis er-
rore vincibili.

Voluntas inducitur persuasionē, qua inclinatur
ad aliquid, aut ad quod non inclinaretur, nisi
persuasa.

Voluntas mutatur, quando fit de voluntate non
volens, aut è conuerso: vt cum Deus de ama-
tore rerum temporalium, facit contemptorem
earum.

Voluntas cogitur, dum inuita aliquid vult, dum
repugnante actu voluntatis suæ ad oppositum
compellitur.

Voluntas pietatis est, qua quis alteri cōpatitur:

DE LITERA V.

Et hac voluntate pietatis possumus quandoque
velle oppositum illius quod Deus vult.

Voluntate contingenter causare, est quod liberè
sine omni variatione sibi vel alteri adueniente,
et non per cessationem alterius cause, potest
cessare ab actu in alio instanti.

Voluntarium dicitur, quod est secundum inclina-
tionem voluntatis: et hoc duplex, ad agendum
et patiendum.

Votum dicitur à voluntate, secundum quosdam,
quasi à primo mouente rationem ad promitten-
dum: vel secundum quosdam, à volendo.

Votum, est alicuius boni cum deliberatione facta
promissio. Vel, votum est testificatio spontaneæ
promissionis, quæ Deo et his quæ Dei sunt
proprie fieri debet.

Votum est duplex, quoddam est commune, quod
dam singulare.

Votum commune, est illud quod omnes in bap-
tismo faciunt, cum spondent renunciare diabolo
et pompis eius.

Votum singulare est, cum aliquis sponte promit-
tit se seruaturum aliquod bonum, ad quod alias
non tenetur, quamuis post votum tale teneatur.

Votum continentiæ est duplex, solenne et simplex.

Votum solenne est, quod duobus modis solenni-
zatur, per sacri ordinis susceptionem, et per
certæ

DE LITERA V.

certa regula professionē, in manu eius qui potest recipere huiusmodi professionem.

Votum simplex est, quando quis aliter vouet, quam secundum prædictos duos modos.

Votum publicum quodlibet dicitur, quod coram multis in publico fit: sed non quodlibet tale dici potest solenne.

Vouere, est spontē vel sanctē aliquid Deo promittere.

Vsura, est mutuum lucrum ex mutuo principaliter intentum. Aliquando accipitur pro omni acceptione ultra sortem in mutuo, & sic non omnis usura est illicita.

Vsus, est vis vtendi rebus alienis, salua rerum substantia.

Vsus quidam ordinatus est respectu referibilis in aliud, tanquam in suum finem verum & debitum.

Vsus inordinatus est, quando aliquid acceptatur in facultatis voluntatem propter aliud minus bonū, siue contra dictamē rationis rectæ, quod non est eius finis debitus: vt diligere Deum finaliter propter retributionē temporalem, aut propter seipsum finaliter &c.

Vxor dicitur mulier, postquam contraxit per verba de presenti, licet nondum consummauerit.

1413769
DE LITERA X.

XENODOCHIVM, est hospitium
vel receptaculum pauperum & pere-
grinorum.

DE LITERA Z.

ZELOTYPIA, est aegritudo
animi ex eo proveniens, quod ti-
mes, ne adsit alteri, quod cum
nemine velis habere commune.

Oritur zelotypia ex amore non patiente con-
sortium in re amata.

Zelus quandoq; sumitur pro serueti dilectione,
quandoq; pro inuidia, non æquiuocè, quia se-
cundum procedit à primo: quandoq; odium,
quandoq; imitationem, quandoque vehemens
desiderium &c.

VOCABULARII SCHOLA-
STICAE DOCTRINAE
FINIS.